

652/2
1990

ISSN 0134 3459

ქმარი

1990 2

ქოჩოხი

გამოცემა

32-ე

წელი

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს მწერალთა კავშირისა და აჭარის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

2

1990

მარტი
აპრილი

ბათუმი

უ ი ნ ბ ა რ ს ი

დავით თედორაძე — ლექსები	3
ფრიდონ ხალვაში — დაბრუნება თავისთავთან (რომანის ფრაგ- მენტები. გაგრძელება)	6
თინა შიოშვილი — ციკლიდან „გლოვის აპრილი“ (ლექსები)	15
რამაზ სურმანიძე — თავისუფ- ლების გზა (მოთხრობა)	19
ნანი ჯაში — ლექსები	33
ნელი ლაითაძე — მინდა ჩაგაწ- ნა... (ლექსი)	35
დონარა სურმანიძე — როცა გა- რეთ გაზაფხულია (მინიატურა)	36
ბორის მეტრეველი — სანახშო (პოემის ფრაგმენტი)	37
ალექსანდრე სამსონია — შეშინე- ბული კაცის ოჯახი (პიესა, პირველი მოქმედება)	42
ზაალ ებანოიძე — აჭარა (ლექსი)	58

გზები და შთაბეჭდილებები

ალექსანდრე ჩხაიძე — ჩვენებურები (გაგრძელება) 60

ნარკვევი

ემენ დავითაძე—ცხოვრება კაცისა 72

მოგონებათა წიგნიდან

იბრაიმ გორაძე — სადაურსა სად წაიყვან 81

წერილები

ქეთევან ოქროპირიძე — პოეტის სულის ელვარება 87

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

ჯემალ ჯაყელი — „იქნებ გახსოვართ“ 91

მედუზა

ზურაბ ჩხიკვაძე — მე, ავტოინსპექტორი და ალკოჰოლი 93
გასულ ორ თვეში 94

გარეკანის 1-ლ გვერდზე — აპრილი. მხატვარი ნინო ნიჟარაძე.

ჟურნალი გააფორმა ა. ლომაძემ.
გამომშვეები შ. დარჩია.

მთავარი რედაქტორი

ალექსანდრე სამსონია

სარედაქციო კოლეგია:

აჭიზ ახვლედიანი,
გიორგი გაჩეჩილაძე,
ზურაბ გორგილაძე,
მამია ვარშანიძე
(პასუხისმგებელი მდივანი),
შოთა ზოიძე,
დავით თედორაძე,
ჯემალ ქათამაძე,
ალექსანდრე ჩხაიძე,
ფრიდონ ხალვაში,
დავით ხახუტაიშვილი,
ჯემალ ჯაყელი.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 24. ტელ. 3-33-71

გადაეცა წარმოებას 1.03.90, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 29.03.90, საგამომცემლო თაბახი 4,8, შეკვეთის № 329, ემ 00684, ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 5000.

საქართველოს სსრ გამომცემლობა: პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აქარის ასსრ პოლიგრაფიული საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, გორკის, 91.

Государственный комитет Грузинской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Полиграфическое производственное объединение Аджарской АССР Батуми, ул. Горького, 91

9 აპრილი

სული დაიტბორა მწუხრით,
მტერს მოუნდა გადაგვთელოს...
გლოვობს,
ურჩხულს ქედს არ უხრის
ღვთის წილხვედრი საქართველო!
სისხლის,
სისხლის ყივილია,
დარღმა გული გაამრთელოს,
გადმოხედავს ცით ილია
ცხრა აპრილის საქართველოს.
დღეს არც ცოტნე გვაკლია და
არც დავითი სასახელო,
გაუმარჯოს,
გაუმარჯოს,
თავისუფალ საქართველოს!

მეფე

მზეო, ამობრწყინდი,
მზეო, ამობრწყინდი,
დილა მითენდება სანატრელი.
ვერც ვინ შემაშინებს
ღამით, ჩამობინდვით,
დიდი მწუხარების
მძიმე ანარეკლით.
მზეო, საქართველოს
სწრაფვა დაულოცე,
სული გაუღვიძე ამირანის,
ბევრი არაფერი,
ბევრი არაფერი,
მარად მსურველი ვართ
სამი რამის.
მზეო, ამობრწყინდი,
მზეო, ამობრწყინდი,

მზეო, საქართველოს ენატრები,
სურვილს მინათებენ,
სურვილს მინათებენ,
აღმაშენებელის კელაპტრები!

აღმაშენებელი

უკვდავებისთვის ეყოფა
ცხრა ერს დავითის მეფობა!
მეფე,
აფხაზთა,
ქართველთა,
კახთა,
სომეხთა,
რანთა,
სხვას,
სხვას ვის ყავდა
თუნდ მაშინ,
თუნდ სხვა დროს ქართველთ
გარდა!

დავითმა ხმალი იშიშვლა,
მტერი გაფუჭდა შიშისგან!
გადაირბინა
ტაოსკარი
თურქის ლაშქარმა,
ვით ტურის ჯოგმა
ძუ ავაზის ღრენით დამფრთხალმა.
უკუქცეულმა სპარსმაც შარა
გაავერანა

და გაიშალა,
აღორძინდა ქართველთ ქვეყანა.
აგო ტაძრები,
ხანაგები,
გზები,
ზიდები...

თაქ. სსრ კ. მარქსის
სს. სახ. რესპუბ.
ბიბლიოთეკა

კაი დრო იყო,
საქართველოს სცნობდნენ
დიდებით.

უკვდავებისთვის ეყოფა
ცხრა ერს დავითის მეფობა!

მოძღვრად ვერ გამოადგები

როდესაც ემორჩილები
საყოველთაოდ მიღებულს —
საუზმეს,
სადილს,
ვახშამს და
ქალის მადლს — სიტკბოს
დიდებულს.

მოსაჩვენებლად
ზნეობის ნორმებში
ჩაწიკწიკებულს,
მოძღვრად ვერ გამოადგები
ერს — გალალეხულს სიბრძნითა,
ჩვენ საქართველოს სიყვარულს
ჯვარცმული კაცი გვიხსნიდა.

მთის კაცი

ალეკოს

მთაში,
მთის კაცი,
მთების ფონზე,
სულით მაღლდები,
ხშირად მგონია,
შემოგნატრის ლალი ფრინველიც,
კი არ ბერდები,
წელთა ქროლვით გოლიათდები,
და სიყვარულშიც,
ნუ იდარდებ,
რჩები პირველი.

მეც ბარიდან
გეფერები, შერმადინო,
ლექსსაც გტყორცნი
შურდულივით ჩაგიქროლოს:
შე ხუმრობის სერვანტესო,
მწუხარების ბაირონო,
ღმერთმა ნუ ქნას, ეს ცხოვრება
სხვათა მსგავსად გაიოლო.

ვერც ვინ გაგიგო

მე, სიყვარულით
მომსპარი და გაღმერთებული,
შენს სულში ვსახლობ,
სხვა სურვილი ჟამმა დაბელა.
მზე,
მზე უბეში ჩაგისვამს და
აღზევებულა
სხვა საუფლოში
არც აპირებს თვალის გახელას.
კიდევ რას გეტყვი?!
მენატრები,
მეიმედები,
ამაოდ შრება ჩემი სისხლი
დაუდულარა.

ტრფობის წალკოტში,
ტრფობით მკვდარი დავებეტები,
ვერც ვინ გამიგო,
სულზე ტკბილო,
ეს საწუხარი.

არ აღრეულხარ

ვფიქრობ,
სულ ვფიქრობ,
სად იწყება,
სად,
სად მთავრდება
ჩემი ნანატრი საქართველო —

დარდიც, ხალისიც...

გაიმჟეინვარებს

ხან საძრახი,

ხან სასახელო

ქართლის ცხოვრება

და დამზაფრავს უცებ კრწანისით.

განფენილია ქართლის სული

გალმაც,

გამოლმაც,

შატბერდის მრევლი,

ტბეთის მრევლი

ითხოვს დამოძღვრას.

ფესვძლიერო და სვეძლიერო

ამერ-იმერო,

ენას იმშვენებ,

სისხლს იმშვენებ საბედნიეროდ!

არ აღრეულხარ,

არ გაცვლილხარ

მონღოლ-თათარში,

მიკვირს,

სულ მიკვირს,

როგორ გაძელ,

როგორ გადარჩი.

აჰ, ამ ბექობზე, უნდა

დაიდგას

ლამაზი არის ზღვის სანაპირო,

მაგრამ უსაზღვროდ ტკბილი

გამოჩნდა მცხეთა, —

ვიგრძენი შვება, —

უუახლოვდები თბილისს,

მტკვარზე ჩამოწვა, ჩამოიკეცა

ვახტანგ გორგასლის ჩრდილი.

ო, მშობლიურო,

ქვეყნის სიკერპევ,

როგორ მიმშვენებ დრო-ჟამს...

აჰ, ამ ბექობზე, უნდა დაიდგას

ძველი ჩალისფერ დროშის!

და ვინც გუშინ...

თქვითო! —

ნება დართულია, —

რაც გაწუხებთ, თქვითო! —

თქვეს და მრევლი გაერთო

ისტორიის ჭრით.

რიგს —

რიგი ცვლის,

ჯგუფს —

ჯგუფი და

ჯოგსაც —

კიდევ ჯოგი,

ნერვები მაქვს დაწყვეტილი

ლაყბობით და ბჭობით.

ერთნი ჭკუას მარიგებენ,

ცხენს მართმევენ ჯორში,

სხვები კიდევ გამოდიან

წამებულის როლში.

ზოგი ისევ

გუნდრუკს უკმევს

ტირანების ტორებს,

იმათ მცნებებს კვადრატებად

გულში იმეორებს.

და ვინც გუშინ უძრაობის

ლიდერს სცემდა პატივს,

დღეს ქალაქში უცოდველი

მოძღვარივით დადის.

დაბრუნება თავისთავთან

ერთ ცხენს სულ სხვანაირი ტვირთი ეკიდა. ორივე ცხენი, ნებაზე მიშვებული ნაბიჯით, უკან მიჰყვებოდა ფარას, უცნაურტვირთიან ცხენს მივუახლოვდი და გვერდით ავედევნე. ტომარაწაფენილი ტვირთი ჩემკენ მობრუნდა. დავინახე სახე, თვალები, ცხვირი, ტუჩები, ნიკაპი, ყელიც. გოგონა იყო. კუპრივით შავ-შავი წარბები ნახშირით დახატული გეგონებოდა, თვალები კი, არ ვიცი, იმისთანა ღურჯი და იმხელვანი თვალები არსად მენახა. ისე გადმომხედა ცხენის ზურგზე მჯდარმა ციცამ, ერთი შეშინება კიდევ შემეშინდა. მთელ ტანზე, ყელირ ეფენდის დარტყმულ წკეპლასავით, რაღაცა გადამკრეს თითქოს. ჯერ მეცხელა, მერე ამეწვა.

მე რომ შემხედა, გოგონამ თავზე წამოხურული გახუნებული ტომარა მხრებზე გადაიგდო. ტომარა მალე უკან ცხენის ზურგზე ჩაჩოჩდა. გოგომ ერთხელ კიდევ გადმომხედა, მგონი, დამალულად გაეღიმა კიდევ. გულმკერდზე ფერად-ფერადი მძივებით მოქსოვილ-მონახატი ნაქარგები აუციმციმდა, ყელზეც მსხვილი მძივები აკიდოებდა ეკიდა, ეტყობოდა, ტომარა, მზემ არ დამწვასო, იმისათვის გადაეფარებინა. გამოპრანჭული იჯდა ცხენზე, გადმომყურებდა მედიდურად. ვგრძნობდი, ჩემი დაჭიჭკული ფეხები, გამოსავათებული მუხლები, ჩემი დაღლილობა კიდევ სიამოვნებდა.

შემბალი ქალამნები გახურებულ-გაგანიერებულმა ფეხებმა მართლაც მალე დააგრძელეს, თასმები კი, ამჯერად თავიდანვე გენგიშად, — თავის ჭკუაზე დააყენეს, — ტუჩები გაუფართოეს, ოღნავ ფომფოდ, ანუ მოშვებულად, შევიკარი და... მაგრამ ნელ-ნელა მუხლები, კანჭები, წვივის ძვლები და ბარძაყები ამტკივდა. ფეხის გულებიც თანდათან ამტკივდა.

მივყვებოდი გოგოს ცხენს და სუნი მცემდა ცხენის მძაგე ოფლისა; მაგრამ იგი თითქოს ერთგვარ სიჯანსაღეს აფრქვევდა. ამიტომ არ მძაგდა, პირიქით, კიდევ მსიამოვნებდა. გოგო კი ცხენიდან დიდრონი ცისფერი თვალებით მაჯადინებდა (მაღიზიანებდა), ხანაც ჩამომძახებდა მალულად:

— გინდა, შეგაჯინო?

— მინდა! — დავუქნევდი თავს. ის კი მაშინ თავშეკავებულად ჩაიკისკისებდა. მტვრის ბულში ჩვენ ზოგჯერ აღარც ვჩანდით. ფლაზ-ფლუზ,

ფლახ-ფლუხ—მიაჩახუნებდა ხრეშიან გზაზე ფლოქვებს ცხენი და კისკისებდა ცხენზე მესხი გოგო. შუადღე გადადგომაზე იყო. მოძრაობისას რომ ჰაერი გვეხახუნებოდა, აი, ეგ იყო რა ნიავიც იყო, თორემ ნამდვილი ნიავის ქროლა აღარსად ჩანდა. ჟვერი ფოთოლიც არსად ირხეოდა. გეგონებოდა, ფოთლის მაგიერ ხეებს რკინაში მოჭრილი, გაშეშებული შაურიანები ეკიდათ.

მახუნცეთში რომ ჩავიარეთ, იქით, სადღაც წყლისპირის, ვაკეზე, ფარა ჩაუშვეს და ჩვენც ხის გრილოებში მიმოვეყარენით.

ერთი მატყლისქუდიანი მესხი, სულ გრძელი კომბალი რომ ეჭირა ხელში, მდინარეს მიუახლოვდა, ზედ წყლისპირთან ჩახოხდა, ფეხებზე წაღები წაიძრო, მკლავები დაიკოტავა და „ავდესის აღება“ (ლოცვისწინა განბანა) დაიწყო. პეშვით ხუთჯერ ამოღებული წყალი ხუთჯერ გამოივლო პირში, ხუთჯერ შეისხურა ცხვირში, ხუთჯერ — ყურებში და პირსახე მოიბანა, მკლავები წაისველა იდაყვებამდე, ბოლოს ფეხები ჩააწყო წყალში. როგორც თანასოფლელი ბერიკაცები, ისიც ამ ცერემონიის დროს სულ ტუჩებს აცმაცუნებდა, — რაღაც ლოცვებს ჩურჩულებდა. მერე ადგა, მწვანე მოლი მოარჩია, შებრუნდა სამხრეთისაკენ, ყიბლისკენ (მექა-მედინესკენ) და ეულა-ნამაზის შესრულებას შეუდგა.

კიდევ ორი ახალგაზრდა ჩანდა: იმათი ლოცვის ჟამი ჯერ არ დამდგარიყო ალბათ. მამაჩემი წელს ითრევდა, ეზარებოდა „ავდესის აღება“. დაღლილზე ხელ-ფეხის დაბანა, მერე იმდენი ჩოქვა-დგომა, ხლიბვა ხელ-ფეხისა და იმდენი ლოცვისთავის ჩაჩურჩულება არაბულად, ადვილი როდი იყო. მესხი კი, ვინაც უკვე ლოცვად იდგა, მამაჩემის ტოლი იყო, ამიტომ იუხერხულა მამამ. ადგა და თავადაც ჩაჩოჩდა მდინარის პირას, წაიხადა ტყლაპ-წაგებული თავისი დაძველებული ქალამნები, უხალისოდ ამოჰკრა პეშვი სწრაფად მიმდინარე ქაფქაფა ზვირთს, შორიდანვე შეისხა ბუკზე (ცხვირ-პირზე), წაიგორვალა სახელოები მკლავებზე, თავადაც ხუთ-ხუთჯერ შეისხურა წყალი პირში, ცხვირში, ყურებში, სველი ხელი კაბალახის ქვეშაც შეიყო, თავზე მოისვა, ბოლოს ფეხებიც გაიბანა, დაიწრიტა, ისევ ჩაიცვა წინდა-ქალამნები, შეიკრა და ლოცვად მდგომ მესხს გვერდით გაუჩერდა.

მაშინ რა უნდა მეფიქრა, მაგრამ ახლა, ამდენი ხანის გასვლის შემდეგ, იმ სურათს და იმ დღეს რომ მოგონებაში დავინახავ, დარდები დამჭვანკავენ.

ღვას ორი ქართველი, მესხი და აჭარელი, შოთას, ტბელის და სხვა უკვდავთა ახლობელთა მიწათა შვილნი, ნათესავნი იმ სულმნათთა, ოპიზრის, ხანძთის, სხალთის, ტბეთის, შატბერდის აღმაშენებელნი, პირველქმნილ მშობლიურ მადლიან სიტყვათა პირველი მთქმელნი, ვაზის ჯვრის პირველნაზიარებნი, ერთგულნი რწმენისა ერისა თვისისა, ათას ჭირში ნაჭედნი, გამძლავრებულნი, ბოლოს იმ ჭირთა მიერ იავარქმნილნი, მოუდრე-

კელნი, მაგრამ უღმობელ, გაუთავებელ, უსაშველო დაწოლით მაინც გაბზარულ-გატეხილნი, პირში, ხახაში დამპყრობლის რელიგიაჩარიდნი... დგას ორი ძველი ქართველი და თავის საკუთარ მშობლიურ საფლავზე ზურგშექცეული იმუხლება, უსაზღვრო, უმდაბლესი მორჩილების დასტურად შუბლს მიწაზე დებს, სხვის ენაზე ილოცება და ფიცულობს. ხოლო აჭარისწყალი, — აჭარის მთათა ცრემლი, ისევ ისე მიედინება თავდადმართებზე, რათა იქ, ქვემოთ, ჭოროხს ჩაეხვიოს, თავის სახელიც იქვე მიატოვოს და თავადაც უკვე ჭოროხადქცეული, ძველ მიწაზე, ძველი გზით იაროს ურყევად. მეჩვენება, რომ მდინარე წუხს, რცხვენია; ადამიანებს შეაცვლევინეს რწმენა-სახელი, მაგრამ გული მაგრდება იმის შეგნებით, რომ ბუნებაში, აქ, არაფერს: არც მდინარეებს, არც მთებს, არც სოფლებს, არც ციხე-ტაძრებს, არც წყაროს და უბრალო ქედსაც კი თავისი სახელი არ შეუცვლია.

ის ერთი ბიჭი თავისი ბეწვება ქუდით ჩემზე კარგა უფროსი ჩანდა. იგი გვერდით მოწოლილ ძაღლს ეფერებოდა. მინდოდა მისვლა, დალაპარაკება, მაგრამ, ეტყობოდა, ბაღანად მოვლიდა და ჩემთან საუბარსაც არ კალ-რულობდა. გულში ცოტა ვიწყინე. ნელ-ნელა თვითონ მივუჩინდი, თანაც ძაღლის მეშინოდა, გაგონილი მქონდა, მწყემსის ძაღლები ცხვართან მოსულ კაცს არ ერჩიან, ისინი ნადირს ერჩიან მხოლოდო. მივჩინდი, მივჩინდი, სულ ახლოს მივედი. ბიჭი კი სულაც არ მიყურებდა, ან, ვინ იცის, იქნება წყლის ჩურჩულში არც ესმოდა ფეხის ხმა. ძაღლი ბიჭის გვერდით უშოლტილი იწვა და თვალებს ღუღაუღებდა.

სანამ ხმას გავიღებდი, ბიჭმაც მილულა თვალი. მე შევდექი და იქით გავიხედე. ფარაში იდგა გოგოს ცხენი. გოგო ისე იჯდა ცხენზე, გეგონებოდა, თანშეზრდილიაო, — არც შესვენების დროს აპირებდა ჩამოხტომას.

მოხუცი მესხი დამუხლული იჯდა, ლოცვა მოეთავებინა და ახლა ქარვის დიდღილებიან კრიალოსანს კაკლავდა. თანაც დასასვენებლად ჭალაზე შეფენილ ცხოვრებისაკენ იცქირებოდა. ცალი ხელი ცხენოსან გოგოსკენ გაიშვირა, დაუქნია, აქეთ გამოიყვანე და ძირს ჩამოდიო. გოგომ კისერზე დაიხარა, ცალი მხრიდან მოუთათუნა ხელი და ცხენი მობრუნდა, ტიალში გამოვიდა. გოგო უზანგებზე ადგა, ძირს ჩამოიხედა, თანაც თითქოს ჩემკენ გამოაპარა მზერა. მეც არ დავაყოვნე, მივირბინე, ხელი შევაშველე და ძირს ჩამოსვლაში დავეხმარე. ხელს ვაშველებდი, იმან კი ფეხი პირდაპირ მხარზე დამაბიჯა, ჩამოხტომისხანს კისერზე კი ვიგრძენი მისი მკლავები. ;

მიწაზე ჩამომხტარი გოგო უცებ გამოიცვალა. ისეთი მაღალი აღარ მეჩვენა. მგონი, პაწაით მე მაღალი ვიყავი.

ცხენი კი იდგა და იცოხნებოდა, მაგრამ გოგომ ბეჭზე შემოჰკრა ხელი,

წადი, მოძოვე ბალახიო, მიაძაზა.

ჩუმ-ჩუმად მხარზე დავიხედავდი ხოლმე, იქ თითქოს გოგოს ფეხის დანახევები მეტყობოდა. რატომღაც არც ვიფერებოდა.

— ზერა მქვია, შენ?

— შუქრი!

— დაჯე. — მითხრა ზერამ. რიყის ქვებზე ჩამოვჯექით, იქით, მოშორებულზე მდინარე მიხვიხვინებდა, თითქოს მე და ზერას დაგვეცინოდა. კი, კი, ასე გავიფიქრე წამით, მაგრამ მაშინ გულიდან ამოვიფხიკე ამნაირი ეჭვი. ჩემი სიყვარული, ალბათ, ჩემს მდინარესაც უყვარს-მეთქი.

— რა ფიქრიანი ყოფილხარ, შუქრი. — თქვა ზერამ.

— მე და მდინარე ველაპარაკებით ერთიმეორეს. — სერიოზული ტონით მოვახსენე გოგოს.

— არ გამიმხელთ, რაზე ისაუბრეთ?

— შენი სიყვარული მეც მიყვარსო, მითხრა აჭარისწყალმა. — და თავდაც მომეწონა ჩემი ნათქვამი. ზერა დიდი ეშმაკი გოგო იყო. ჩაიკისკისა.

— ჩემი ბაბა და შენი ბაბა, ხომ?

მეც იქით გავიხედე, მოხუცები შევათვალე და ზერას უსიტყვოდ თავი დავუქნიე. დედა სადა გყავს-მეთქი, მეკითხა მსურდა.

— მამაჩემს მემედი ჰქვია, მამაშენს?

— ალი! — ვუპასუხე ხალისით. ჩანდა, ჩემთან საუბარი უნდოდა გოგოს, მაგრამ მე რატომღაც ვეღარ ვაფერებდი, არ გამომდიოდა. ახლოდან ძალიან მელამაზა ზერა და სილამაზის გამო ვიბნეოდი. იმათ კი, მამაჩვენებს, ლოცვა მოეთავებინათ. ისხდნენ, მუსაიფობდნენ, ჩვენსკენ იცქირებოდნენ და, მგონი, ქვეშ-ქვეშ კიდევ ელიმებოდათ. ამან ერთგვარად გაბედულება შემმატა. როგორც კი ფეხებზე, ბალანგაუფხეკ ქალამნებზე დავიხედე, უმაღლე მოვიღუშე. გოგოს ტყავის წითელი წაღები ეცვა, ზემოთ, წვიკებზე. — ჭრელი პაიჭები შევენოდა, მაგრამ სიცხით შეწუხებულმა მალე ფეხზე გაიხადა, რომ ცოტა ნიავის სიგრილე ეგრძნო.

— წუხელი მთაზე გავათიეთ. ციოდა ძალიან. — ამიხსნა გოგომ. უცნაური ხალხია ეს გოგოები. თანატოლ ბიჭებზე უფრო მეტი იციან ყოველთვის. გამოცდილნიც არიან და ფრთხილნიც. პაიჭები, წაღები იქვე დაიწყო და შემოიხედა. მე ქალამნებიანი ფეხები ქვეშ შემოვიკეცე და ზედ დავჯექი.

— ცხვარში რომ წავალ, ქალამნის ჩაცმა მიყვარს. — დამიხსნა გაჭირვებიდან ზერამ. — ჩამოდი მესხეთში, ცხვარში ერთად წავიდეთ. ეჰ, თუმცა სადაღა იმდენი ცხვარი, ბევრი კოლექტივმა წაიყვანა, ცოტაი კი აგერაა.

ამ დროს მამაჩვენებმა დაიძახეს. მოდით, ვიზარმელოთო. (სამხრობას ზარმელი ჰქვია ჩვენში).

გულის ყველი პირველად ენახე. გუდას ბალნიანი მხარე შიგნით ჰქონდა მოქცეული. შიგ მჭიდროდ გამოტენილი ყველი ჩანდა ჩარჩენილი. ცო-

ტა იყო დარჩენილი. ზერას მამამ სულ გამოაბრუნა გულა, რაც იყო, ვარეთ გამოყარა. იმათ პური ჰქონდათ, ჩვენ — ჭადი. ჩვენი პური ბაბამ არ ჩინა იმჯერად. ყველმა ცხვრის სუნი დააყენა და თავი მივაბრუნე. იმათ პურს წავატეხე და ცარიელად დავიწყე ჭამა. ზერამ ყველს წაატეხა და გამომიწოდა, არ მინდოდა, მაგრამ გამოვართვი და პაწ-პაწაი წავაკვნიტე. გულში კი ვამბობდი, ამ პურს მიჭმევა რაღად სჭირია-მეთქი. არ მინდოდა, მაგრამ რა მექნა, ზერას ხათრით ცხვრისსუნიან ყველს სიამოვნებით მივირთმევედი.

როცა წასასვლელად შარავზაზე ავედით, ზერამ მამას თხოვა, მეორე ცხენზე შუქრი შეესვათო, ხედავ, ბაღანას ქალამნები უჭერს, ცოდვასო. მემედი ჩაფიქრდა. ზერას თვალებით გაუჯავრდა. მეც გულში გავჯავრდი. ჯერ ერთი, არ მომეწონა, „ბაღანა“ რომ მიწოდა, მერე, არ მომეწონა, რომ გოგო ბიჭს მიცოდებდა.

— არა, ბიძავ, არ მინდა ცხენზე... — მოვასწარი თქმა.

— ცხენზე შეჯდომის გეშინია? — ჩაიკისკისა და მთლად შემარცხვინა ზერამ. რა გამიჭირა ამ ციცამ საქმე, რას ამეკიდა ამ ჭირის გზაზე? — ვფიქრობდი ჩემთვის. კიდეც იმაზე ვფიქრობდი, — კაი და მართლაც დამითმეს ცხენი, თუ ვერ დავიმორჩილე და გადმოვვარდი? ხომ მომეჭრება თავი. კი, მახსოვს, ერთხელ ზეგნის საძოვარზე ბიჭებმა ვიღაცის თოხარიკი მოვიტყუეთ, თავ-კისერზე ბაწარი მოვაკოჭეთ და ერთი შეჯდომა მეც მომიწია, მაგრამ მაშინ ტიტველზე შევჯექი, თანაც არავისი მრცხვენოდა, — ცხენმა რომ წიხლები ისროლა და უშნოთ გაჭენდა, უმაღვე ვისკუბე, გადმოვხტი, მართალია, ბარდებში ჩავვარდი, მართალია, დავისისხლე, მაგრამ თანასოფლელ ბაღნებში არა უშავდა. ახლა?

— ე, მე მაგფერ კეხიან ცხენზე არ ვჯდები, — ღირსებით და სიდინჯით ვუპასუხე ზერას, — მე უნაგირზე შევჯდები, თვარა...

არც ზერა შეჯდა, თავადაც ფეხით ამჯობინა სიარული. აი, მაშინ, კი უფრო მომეწონა. შემიქანდა გული.

როცა მზე მთებს მიეფარა, გზაზე აგრილდა. ხეობაში ჩაწვა ჩრდილები, მერე ის ჩრდილები ზევით-ზევით აიწივნ და ბოლოს მაღალი გორებიც გააშავეს, — მზის წითელ-ყვითელი იაზმები აკრიფეს მათათა თავებიდან. ცოტა ხანში ცაზე რომელიღაც ვარსკვლავი გამოვიდა. ვარსკვლავი, ბუხარზე ჩამოკიდებულ ნავთის ლამპასავით, წითლად, მყუდროდ კიაფობდა. ქვემოთ, ხეობის ფსკერზე გაწოლილ მდინარეში მოყვითალო ანარეკლი იკეცებოდა. ცხვრების ფეხის ხმა, მდინარის შორი შარიშური, ძაღლების კანტი-კუნტი შეყეფება, ბერიკაცების საუბარი, ჩემი ყოჩის ეფვნის გაბზარული კენტი ჟღარუნი, გაღმა-გამოდმა სოფლებიდან იშვიათი გადაძახილები ამშვიდებდა, ასულდგმულებდა, აცოცხლებდა არე-მარეს და ჩვენც დაღლილობას თითქოს გვინელებდა. ბევრს ეხვეწება მემედი ზერას, ცხენ-

ზე შეჯექიო, მაგრამ გოგო უარს ეუბნებოდა. იგი ჩემს გვერდით მოაბიჯებდა.

თანდათან შევეჩვიეთ ერთმანეთს, თანდათან დავიდაბლეთ ხმა, თანდათან ვუმატეთ საუბრებს. რამდენიც ბინდდებოდა, მემედი სიარულისას სულ უფრო ზერას უახლოვდებოდა, ცდილობდა, თავის გოგონასთან ახლო ყოფილიყო. ზერა გამუდმებით რაღაცას მეჩიჩინებოდა, მაგრამ მამამისის სიახლოვეს ხშიერად ვეღარ ვპასუხობდი. ამასობაში მთვარე ამოიწვერა და ხეობები ყვითლად მოკალა.

მუხლები თითქოს ჩემი აღარ იყო. რამხელა ყოფილა ეს ქვეყანაო, — ვფიქრობდი, — მთელი დღეა მოვდივართ და მაინც ვერ გამოვლიეთ.

მამაჩემი ახლოს მოვიდა.

— შვილო, შუქრი, გადაიხედე ქვევით, ე, აქ აჭარისწყალი ჭოროხში შედის, ამას იქით მარტო ჭოროხია, რამხელაა, ხედავ?

მივედი გზისპირას და გადავიხედე. მართლაც დიდებული სურათი დავინახე. უცხო, მწუხარე და მოწყენილი მომეჩვენა ყველაფერი.

ჭოროხი გაშლილად მოედინებოდა, უცებ აღებდა მთა-გორებს და მთვარისფერ ჩქერებს მოათამაშებდა. აქ, ჩვენს ქვემოთ, აჭარისწყალს გულში იხუტებდა, ოდნავ თითქოს ჩერდებოდა და ძლიერ სვლას აგრძელებდა: ჩვენი სვლა კი იქ, წყალთა შესაყართან, შენეულა. კაცებმა ფარას წინ გადაუსწრეს და ცხვრები ზემოთ, ღუბე-ფერდობისკენ შედენეს. ცხენებს ტვირთები ჩამოხსნეს და მალე გზისპირას, მომცრო მინდორა კორდზე, ღამის სამყოფელი გააწყვეს. ცხვრებმაც მალე მოინახეს თავთავისი ალაგები და ერთიმეორის გვერდით მიწვნენ-მოწვნენ. მთვარის მკრთალ შუქში ჩვენს ყოჩებს ვეღარსად ვამჩნევდი. შევწუხდი ამის გამო. ბექობზე ავედი, იმათაც ერთმანეთი მოეძებნათ, ერთიმეორის გვერდით დაწოლილიყვნენ. შემშურდა ყოჩებისა, — მეც იმათ გვერდით, მათსავე მატყლში ჩაწოლა მომინდა.

როცა გზა მთლიანად მიწყნარდა, ჭოროხის ხმა ყველაფერს დაეუფლა. მთების გულში ჩაწოლილი მდინარე თავისთავს ედუდუნებოდა, თუ ღამის მწუხარე უსასრულობას ედავებოდა, ვერ გავიგე, მაგრამ ჭოროხი რომ ყანიდან დაბრუნებულ, დაღლილ მამაჩემივით გადილხორებული და გაჯავრებული იყო, ამას კარგად ვხვდებოდი. მაშინ — ვერა, მაგრამ დიდი ხნის შემდეგ ისიც კარგად მივხვდი, თუ რის გამოა ჭოროხი ნაწყენი. მისი იმდამინდელი ტკივილის სიწმინდე ჭოროხისა და აჭარისწყალის ერთმანეთთან შეყრაზე რომ განვიცადე, მისი ნახვა-გაცნობა, მთის, ცისა და მთვარის ფერწასული სინათლეებით მორთული მისი სევდიანი სახე, დედა-მდინარედ შეიჭრა ჩემს სულში და იქ მღელვარე მორევებად ჩადგა.

ფიჩხები მოყარეს. ვილაცამ მდინარისპირიდან კარგა მოზრდილი ხმელი

ჯირკვიც ამოათრია. პიწკები ჯირკვს მიუწყვეს და მალე ბედნიერი ცეცხ-
ლი აგიზგიზდა. წითელი შუქი კორდებზე მიმოწოლილ ცხვრებამდე აღწე-
ვდა. მემედი, მამანემი, ორი მწყემსი ბიჭი, ზერა და მე ცეცხლს მოვლი-
ოჯახად შემოვუსხედით. ჯერ უმცროსებს დაგვირიგეს თითო ნატეხი პუ-
რი (მამანემმა ჭადიც ამოიღო აბგიდან), გულის ყველის მტვერი ზელის გუ-
ლებზე ჩამოვარიგეთ. ჩვენის მხრით თითო ნახლეჩი ჩლენილაც ჩამოვარი-
გეთ. მაგრამ რატომღაც მე ყელში ლუკმაც ვერ გადავატარე. ვიჯექი
ტყვილად, ყბას ვაქნევდი. ბაბამ შემნიშნა და გამიჯავრდა. მაშინ ნამცეცა
ჭადი ჩავისროლე ხახაში და ჭადის ფუნჩხს მესხური პურის ერთი ნა-
ფინცქლიც მივაყოლე, ზერას ვეება თვალეებში ცეცხლის ანარეკლები მზი-
არულად ათამაშდნენ. იმ თვალეებიდან უფრო მეცხუნებოდა ცეცხლი, ვი-
დრე ნამდვილ ნაკვერცხლებიდან. მაგრამ თვალეებში იმ საოცარ სიცის-
ფრეს ვეღარ ვხედავდი. ნამდვილ ცასავით შებინდულიყვნენ ზერას თვალე-
ბიც და ამან გული გამიკაწრა თითქოს.

ზერა ჩემს გვერდით ფეხმორთხმული იჯდა. ბიჭები ადგნენ, წავიდნენ
და ბნელში შეიკარგნენ. იქიდან ცხენების ცოხნა და კანტი-კუნტა ფრუტუ-
ნი მოისმოდა. ბიჭების წასვლისთანავე სული ნებაზე მოვითქვი, სხვაგვარი
თავისუფლება ვიგრძენი, ზერას თვალეებში ცქერა ნებადართულად ჩავთვა-
ლე.

— კენჭობილაი იცი? გინდა? ვითამაშოთ! — გაოცებული ძილშემოწო-
ლილი თვალეები შემომამტერა ზერამ.

— რა დროის კენჭობილაია!? ადე, წეიდრე ეგ გაფშეკილი ქალამნები
და მიუწევი ყოჩებს. — დამტუქსა და გოგოსთან შემარცხვინა ბაბამ.

მეწყინა და არ ვიკადრე ასეთი შენიშვნა. იმ დღეს, იმ გზაზე, ზერას
გვერდით, თავს ბავშვად აღარ ვთვლიდი! ბაბაი კი...

ავდექი, ფეხების თრევით გზა გადავჭერი და, მართლაც, ჩემს ყოჩებს
შორის ჩავწექი, ჩავიმალე. მწოლარემ ფეხებზე თასმები შევიხსენი, ქალამ-
ნები წავიძრე, იქვე დავყარე და ფეხები დავასვენე.

ხანდახან თავს წამოვწევდი, გზისპირისკენ გავიხედავდი. მემედი, ზე-
რას ბაბაი, ადგა, ბნელში ცხენებთან გავიდა. ალბათ, მალე რაღაც სქელი
საფენები მოიტანა, იქვე ცეცხლთან ახლო დააგო და ზერას უთხრა, მოდი,
შეილო, აგერ მიწექიო. ზერა ადგა, თავის მამიკოს გაუმხილა, მეც ჩვენს
ცხვრებთან ავალ, იქ უფრო ჩავთბებიო. ამოვიდა. და ჩემი ეჟვნიანი ყოჩის
გადაღმა, ძირს დაფენილ მატყლებში ჩაწვა. ჭრელი თავშალი გადაიფარა.
მე უფრო მაგრად მივეხუტე ეჟვნიან ყოჩს, — ვიცოდი, ჩემი ყოჩის თბილი,
მატყლიანი სხეული ორივეს გვათბობდა, ცხვრების სხეულთა შორის ჩაძი-
რული პირადმა მწოლი, შევცქეროდი ზეცას და იმდენ მოკამკამე, მოციმ-
ციმე, მოელვარე ვარსკვლავში თვალეებით ვმოგზაურობდი. ცაზე მნათობთა

შუქიანი სიშორეები ხანდახან ისე შორს წამიტყუებდა, რომ შემეშინდებოდა, არ დავიკარგო და ეჟენიანი ყოჩის გადაღმა მარტოდმარტო არ დამრჩეს ზერა-მეთქი. თვალებს დავხუჭავდი, რათა უკან დავბრუნებულიყავი.

— როგორაა, თქვენც შეგჩარეს კოლექტივებში? — ვიცანი მემედის ხმა.

— აბა, ჰად წეხვალ!— ამოიგვნეშა ბაბამ.

— დაგვბეჭდევს ეგ უღვაშა ჩვენ. — თქვა მემედმა. მივხვდი, სტალინზე თქვეს.

— არც მაგას დააყრიან ხეირს მემრე. — ისმოდა მამაჩემისა.

ზემოთ შემოიხედეს. ბაღნები დაძინებულად ჩაგვთვალეს და უფრო შვეებით ალაპარაკდნენ.

კოლექტივობა სულ დაშალეს, გაერთიანებული თავთავისი მიწები უკანვე დაიბრუნეს, ფერმებში წაყვანილი საკუთარი საქონელი, თხა-ცხვარიც, თავისავე ახორებში შემორეკეს. აავსეს ბელლები, ნალიები, ტურაბელლები ჭირნახულით, დატენეს, დაგლისეს გვარდა-კაპიწები ერბო-ყველით, დაყარეს ბაზრებში აურაცხელი ხორაგი, დაიტენეს ჯიბეები და უბეები ფართა. ჩაღვენთილ ცეცხლს სული შეუბერეს.

დამე ჭოროხის ღრმა, გაბმულ ჩქაფანში ნელა გადიოდა.

ჩემი და ზერას თითო ხელი ჩვენ შუა მწოლ ეჟენიანი ყოჩის მუცელზე ეწყო.

ყოჩი რომ ჩაისუნთქ-ამოისუნთქავდა, ერთიმერესთან მიახლოებული ჩვენი ხელები ზევით-ქვევით აჰქონდ-ჩამოჰქონდა.

ბერიკატები მუგუზლებს უჩოჩებდნენ ერთმანეთს და იმხელა ნაკვერცხლადქცეულ ჯირეკს ახლად შემოებრიალებოდა მომწვანო-მოწითალო ალი. წყლისპირზე ზაფხულის დამესაც ისეთი სუსხი ცოდნია, როგორც მამაჩემი იტყოდა, — ცეცხლი გაგემრიელდება.

ბაბაი ჭოროხს გადახედავდა, ძველ ამბებს იგონებდა. ერთგან ართვინიც გაიხსენა, ბორჩხა ახსენა. იქაური ნათესავ-ახლობლები ორივემ მოიგონა და მათი სამუდამო მოწყვეტა-დაკარგვა მოიჩივლ-მოიდარდიანეს. მერე, ოდნავ წათვლემილ-წაძინებული ცის შორეულმა გრუხუნმა გამომაღვიძა. თვალი რომ გავახილე, მაღლა, ზეცაზე ვარსკვლავების მაგიერ ცეცხლის თოკებივით გრძელ-გრძელი ელვები იწირებებოდნენ. მაღე სახეზე წვიმის გრილ-გრილი მოხოროშო წვეთები დამეცნენ და ხვტირა თავზე თქაფა-თქუფით გადამირბინეს. ცხვრებმა და ყოჩებმა აგერ-ეგერ ჩაიფრუტუნ-ჩაიქიცინეს და ნელ-ნელა აშლა დაიწყეს.

ხეობა აღმოსავლეთის ცისკარს მოკალულ ქვაბივით გამოენათებინა გზისპირას, მარტოდ მიტოვებულ ჯირკვს შიშინით და შუშუნით მხოლოდ მოლურჯო კვამლის ბოლქვები ეხვეოდა.

თვალი რომ გავახილე, იმწასვე ჩუმი შიმშილი ვიგრძენი.

ისიც გამახსენდა, ბერიკაცებმა წუხელ, ცეცხლაპირს ჭადისა და ბურის ნატეხები როგორ დააფიცხეს გამოჩხრეკილ ნაკვერცხლებზე. როგორ ამოიღო მემედ მესხმა ჰეგბიდან (ხურჯინიდან) დიდრონათავება ხახვები, ჯერ იქვე, ქვაზე, დაბეჟა, ფაქიზად შემოაძრო გარსი, მერე ხახვის თავი შუაზე გახეთქა. ნახევარი ნახეთქი მამაჩემს გაუწოდა, თავისი ნახევარი ღვალის თოთლებზე დაყრილ მარილს მოწიწებით დააწო და მესმოდა ხახვის ღორთქო თავს როგორი ხრაშახრუშით ჭამდნენ. როგორი ხრაწახრუწით აფქვევდნენ გაფიცხებულ ჭადის ნატეხებს. მახსოვს თავი წამოვწიე, ნერწყვი წამოვიდა. ბაბამ ხელით მანიშნა, ჩამოდიო.

ამასობაში გათენდა. ბერიკაცები იქით, ცხენებთან, კორდზე წამოწოლილ ბიჭებს აღვიძებდნენ და ცხვრებს უხმობდნენ. ეტყობოდათ, გზაზე გარეკვა ეწადათ. ჩემი ეჟენიანი ყოჩიც წამოდგა, სველი მატყლები მთელი სხეულით აღმა შეიქნია. ზერას კი ჯერ კიდევ ეძინა თავის ცხვართან.

მალე მთელი ფარა წამოიშალა, მაგრამ ის ერთი ცხვარი თვალმიღწულული, მგონი, მძინარე გოგონას ხათრით, ჯერ კიდევ არ დგებოდა. წვიმამ წვეთები თანდათან დაიწვრილა და დაიხშირა. სინათლემ იძალა, ნისლები დაბლა დაეშვნენ, ჭოროხი ახლა უკვე მთებიდან კი არა, ნისლებიდან გამოდიოდა.

მემედ-მესხმა საიდანღაც დამიძახა:

— ბიჭო, შუქრი, გააღვიძე ეგ ძილისგუდა, ეგა!

ჩემი ეჟენიანი ყოჩის ზურგიდან ჩაცურებული ზერას თეთრი ხელი მწვანე ბალახებზე იდო. დავიხარე, ხელზე ხელი მოვკიდე. ზერამ იმწამსვე შეშფოთებული დიდრონი თვალები აახილა და შიშით სახეში შემაშტერდა. მალე ყველაფერს მიხვდა, წამოიჭრა, ტანზე სამოსელი მიმოისწორა, თმებზე წურწურით ჩამონადენი წვიმა ხელით მოიწურა და მზის ანარეკლივით ცქრიალა ღიმილი დამიტოვა, თავად კი გზისკენ დაეშვა.

როგორც მოულოდნელად გაწვიმდა, ისევე მოულოდნელად გადაიღო. ნისლებმაც აკალთვა დაიწყო. წვიმა სხვანაირი იყო, — უეცარი, უხვი, რაც, ალბათ, ზღვის სიახლოვის ბრალია. იქ, მთაში წვიმა უფრო ღმობიერია. აქ, კი ფერდობებზე ნაკადულები მითქრიალებენ. მიაქვთ სიმშრალე, მიაქვთ გუშინდელი სიცხეც, მაგრამ მდინარეს ჯერ წვიმა თითქოს არც უგრძვნია. იგი ისევ ისე მთვარისფერია, მოყვითალო-მოთეთრო და მედიდური.

ზერა ისევ ცხენზე შესვა მამამისმა. წვიმის წყალი ისევ ისე ჩქერებად ჩამოდიოდა მხრებიდან, კალთებიდან, მაგრამ თვალებმა ისევ დაიბრუნეს გუშინდელი სიცხისფრე და უძირობა. ისინი შებრალებით და წუხილით მოიქცეოდნენ ხოლმე ჩემკენ, შეხედავდნენ ჭყლაპა-ჭყლუპით დაბიჯებულ ჩემს ქალამნიან, წყლით სავსე ფეხებს, ჩემს მოწყენილ სახეს. წვიმის გარეცხილი გზა ცხვარმა კიდით-კიდემდე გაავსო.

(დასასრული იქნება).

სიკლიდან «გლოვის აპრილი»

გვისმოგან დიდი გზები

ეს გაზაფხული მწუხრის
საბურველს

და სისხლის წვიმას გვაყრის,
ოდითგან ასე ნაზს და სასურველს
რალა შეამკობს აპრილს!
თავისუფლების სული მქუხარი
იქცა ცრემლად და გმინვად,
გვემახსოვრება „ძმის“ ნაჩუქარი
ეს სისხლიანი კვირა!..

რა ბაღლამი და შხამი ედინათ,
რა ბოღმა ახრჩობთ, ვიცით,
ახალი დროის ჯალალედინებს
და თემურ-ლენგის წიწილთ...
რა გაახარებს, რა მოასვენებს,
როგორ გააღწევს ნაპირს,
სისხლი და ცრემლი ვინც
მოასხურა

ჩვენს პირმშვენიერ აპრილს!
ვინც ალესილი მახვილით მოდგა
დედა-თბილისის კართან,
ვინც აატირა არწივთა მოდგმა,
შეხვრიბა სისხლი ქალთა!
ყორანო, მტერო სასოთა ჩვენთა,
გესლის მორევში თვრები!..
გლოვის მეწყერად ჩამოიღვენთა
ჩემი აჭარის მთები.

შიგნიდან უღვთოდ გატეხილ
კოშკში

ვერ შეხვდი მხდალს და უძლურს!
ღმერთო, გააშრე საქართველოში

კაენის წილი ძუძუ!
დედაო ღვთისავ, ალგეთს ლეკვები
ზარდე წინაპართ დარი!
ააჟღერიალე იმედის სპეებით
ოჟა ჯურზაის ფარი!
ვაზის ჯვართ და მაცხოვრის
კვართით,
ზვარაკთა სულის ნებით,
ჩვენთან არს ღმერთი!
ჩვენთან არს ღმერთი! —
გვიხმოვენ დიდი გზები!..

ტირილი მაინც ნუგეშია

ქორეოგრაფ შალვა ქვასრო-
ლიაშვილის ხსოვნას

თბილისს რა სისხლის ტბა
დაგუბდა!
ჩვენს თავს წისქვილის ქვა
დაბრუნდა
ამ გაზაფხულის დილით!
პირბასრი ნიბებით აჩეხილ
ცეცხლოვან ცეკვას ვტირი...
ტირილი მაინც ნუგეშია,
ცრემლებს რად უნდა მალვა!
ნებისად როდის გვიმღერია,
მხარგაშლით როდის გვიცეკვია,
ვინ გვაცეკვებდა, შალვა!..
ფული გაშრობიათ მტკვარს და
იორს,
ცრემლი სდის ბებერ გრემს.
ერეკლეს ძვლები აწრიალდნენ —
ძმასა და მფარველს ვეძებდიო,
განა ჯალათსა და მკვლელს?!
გლოვის მგოსანია ნადიკერის
ნიაკი,
თმა გაუშლია და ტირის:
თბილისს რა სისხლის ტბა
დაგუბდაო,

ჩვენს თავს წისკვილის ქვა
დაბრუნდაო
ამ გაზაფხულის დილით...

ერთად თუ ვენთებით

ქართულ გენს არ მოსდგამს
კანკალი და შიში
და რომ გვაფხიზლებენ,
მტრებმა არ იციან...
უჩინებლის სავალზე ავბედით
აპრილში

კოცონად აენტე,
ჩემო მილიცია!
რა გული გქონია,
რა სულის ნათელი
მტკვრიანს,
არაგვიანს,
მცხეთა-თბილისიანს!..
სად გქონდა სამშობლო
ჯალათის სათელი,
ნიჩბით ასაჩეხი,
ჩემო მილიცია!
მკერდით დაიფარე დები და
დედები,

ერმა დაგაკისრა
ეს წმინდა მისია.
ვერას დაგვაკლებენ,
ერთად თუ ვენტებით,
მხარდამხარ თუ ვივლით,
ჩემო მილიცია!
გაჯოხილ სამშობლოს
გულდიდა მხედრებო,
ერთობა მომავლის
ნათელი ფიცია.
თავს მდაბლად გიხრით და
უფალს ვევედრები,
მიტოცხლოს, მიმყოფოს
ჩემი მილიცია!

19.6.36

მზე შინა და მზე გარეთა,
მზევ, შინ შემოდიო...
(ხალხური)

მზევ, შინ შემოდი,
გაანათე არსება ჩვენი!
ადამის მოღვმის ყველა ძარღვი
შენი სხივია
და ნუ მოაკლებ სიცოცხლის
ხალისს!

მზევ, შინ შემოდი!
ჩაგვისახლდი თვალის გუგებში,
რომ არ ჩავქრეთ და არ
დავიშრიტოთ,
გავვარჩევინე მტერ-მოყვარე,
ავი და კარგი!
მზევ, შინ შემოდი!
დაგვილოცე მარჯვენა ჩვენი —
არა წინაპართ საფლავის
მთხრელა,

არა ძმის მკვლელი, —
სამშობლოსათვის მაზვილის
მჭერი!

მზევ, შინ შემოდი!
გვაპოვნინე თავი ჩვენი,
აღადგინე იმერ-ამერი —
ვინ იცის, რა დროს
შემორღვეული!..

მზევ, შინ შემოდი!
წარიტაცე ჩვენი ზსოვნადან
კაენის ცოდვა,
იუდას მარცხი,

არ გააღვივო თესლი ბოროტი!
მზევ, შინ შემოდი!
მიანათე ბაგეებს ჩვენსას,
განბანე იგი, განასპეტაკე
და დაუბრუნე ლოცვის უნარი!
მზევ, შინ შემოდი!..

თავისუფლების გზა

ცხენოსნებმა მკვეთრი მოსახვევი გაიარეს, სწორ გზაზე შეჩერდნენ, ერთმანეთს რაღაც გადაულაპარაკეს და ადგილიდან მოწყდნენ. ბედაურები შურდულივით გაიჭრნენ და გზიდან ავარდნილ მტვრის კორიანტელში გაეხვივნენ. ახლა მხოლოდ ფლოქვების შორეული თქარათქური ისმოდა.

— სანამდე? — დაიძახა მხედრების გასაგონად ოდნავ წინ გასულმა.

— თამარის ხილამდე, ვინც პირველი მიასწრებს, იქ უნდა ჩამოხტეს და ბურჯთან დიდი თხმელა რომაა, იმას მათრახი შემოჰკრას. — გასძახა შუათანამ.

ბიჭებმა ერთჯერ კიდევ ჰკრეს ღეხები, აღვირი ბოლომდე მიუშვეს, უნაგირებს გაეკრნენ და ერთგული პირუტყვის სისწრაფეს მიენდნენ.

ავერ ხიდის თალიც გამოჩნდა. მხედრებმა უკანასკნელად შეუძახეს ცხენებს. აქამდე წინ მიმავალი კვლავ არ თმობს მეწინავეობას, ხიდთანაც პირველი მიიჭრა. თხმელასთან ცხენი მოსხლეტით შეაჩერა, ყალყზე შეაყენა, მათრახი მოიმარჯვა, მაგრამ ხელი ჰაერში გაეყინა... თანამგზავრებმაც მკვეთრად შეაჩერეს ბედაური და ადგილზე მტვრის ბული დააყენეს.

თხმელის ძირას გრძელულვაშა, ოდნავ თმაშეჭადარავებული კაცი იჯდა. მუხლზე სვანური ქუდი ედო.

ბიჭები უნაგირებზე გახევდნენ. დამხვდურმა მათ მშვიდად ახედა. მის წინ პირტიტველა 10-15 წლის მხედრები იდგნენ. აჭარულად კოხტად გამოწყობილთ თავზე მოსირმული ყაბალახები შემოეხვიათ... ცხენებზე ისე ეჭირათ თავი, თითქოს ზედ შეზრდილანო. უცხო კაცის დანახვაზე მათ ყურები დაეცქვიტათ და გაოცებული თვალები მისთვის მიეშტერებინათ. ერთხანს ასე იყვნენ, მერე ჩამოქვეითდნენ და ცხენები გზის პირას მიუშვეს.

— გამარჯობათ, ბატონო, — მიესალმა სქელი ბიჭი. იგი მათ შორის უფროსი უნდა ყოფილიყო.

— გაგიმარჯოთ, ყმაწვილებო! — უთხრა მგზავრმა და ადგილიდან ოდნავ წამოიწია. — მგონი, ხელი შეგიშალეთ პაექრობაში.

ბიჭებმა ერთმანეთს შეხედეს, გაიღიმეს და იქვე მორზე ჩამოსხდნენ.

— ჰო, შევეჯიბრეთ ერთმანეთს. — თქვა სქელმა.

— მე გავიმარჯვე, ხომ, ბიძია? — იკითხა ყველაზე უმცროსმა. იგი ათიოდე წლისა იქნებოდა. მან კაცს ჯერ მკვირცხლად შეხედა, შემდეგ დაიმორცხვა და თვალი მოარჩა უა.

— ჰო, შენ გაიმარჯვე და... კინალამ მათრახიც გადამკარი.

ბიჭებმა გაიცინეს.

— მეც მიყვარს ცხენით ჯირითი. — გააგრძელა მგზავრმა. — ტაიჭი ჩემია, — ხელით აჩვენა რიყესთან პალოზე ფეხით მიბმულ ცხენზე, რომელსაც ვიღაც კაცი ადვილს უნაცვლებდა, — მეგრულია, მე თავადაც მეგრელი გახლავართ, თედო სახოკია. თქვენს მხარეში ვმოგზაურობ. თქვენ ვის გეტყვიან? — აჭარულად მოუქცია მგზავრმა.

— ჩვენ ორი ქედელი თოფან-ბეგ შერვაშიძის შვილები ვართ. — ამას ყადირი ჰქვია, — პატარაზე მიუთითა, — მე — ზაქრო, ეს ჩვენი ბიძაშვილია. თემური.

თედო ბიჭებს რიგრიგობით აკვირდებოდა.

— აბა, მარულაში ყადირს გაუმარჯვნია.

— ჰო. — ერთხმად უპასუხეს ბიჭებმა. უმცროსმა ამაყად ასწია თავი, სახე შეუფაკლდა.

— მერე და, რა ჯილდოს მიიღებს გამარჯვებული ცხენოსანი? — დაინტერესდა მგზავრი.

ზაქრომ ხელი ზურგისაკენ წაიღო და ქამრიდან ფერადყდიანი წიგნი ამოიღო.

— აი, ამას. — თქვა და წიგნი ძმას გადასცა.

იაკობ გოგებაშვილის „ბუნების კარი“ იყო.

მგზავრს გაუხარდა... უნებურად მიწას ჩააცქერდა. „გარეგნულად ზომ საამო საყურებელნი არიან ეს თავისუფალი შვილნი აჭარის მშვენიერი ბუნებისა. ამათი ქართულის სმენას ზომ არა სჯობია რა. ქართულ წიგნებსაც რომ შემოუღწევია“, გულით ესიამოვნა მოგზაურს.

— ქართული წერა-კითხვა სად შეისწავლეთ?

— ჩვენ ორი ბათუმის საქალაქო სასწავლებელში ვსწავლობდით. — თქვა თემურმა. — ყადირი ახლა მიგვეყავს გიმნაზიის მოსამზადებელ განყოფილებაზე.

— რუსული თუ იცით? — დაინტერესდა თედო.

— როგორ არა, — რიხიანად წამოიძახა თემურმა, — რუსულის ცოდნა აუცილებელია. — ჩვენ რუსეთის ზიშტებმა გადაგვარჩინა, აჭარაც რუსეთმა გამოიხსნა. ყველაფერი: სწავლა, წერა, კითხვა რუსული გვაქვს, როგორც რუსეთის ქვეშევრდომებს.

აშკარად ეტყობოდა, ბიჭს ვიღაცამ დააზებირებინა ეს ფრაზები.

— თქვენც ასე ფიქრობთ? — თედო თემურის ბიძაშვილებს მიუბრუნდა.

ბიჭებმა ჯერ ერთმანეთს შეხედეს, შემდეგ თემური შეათვალიერეს, მერე მოსაუბრეს გაუბედავად გაუსწორეს თვალი.

— ჰო, ჩვენც. — თითქმის ერთხმად უპასუხეს.

თედო ერთხანს ჩაფიქრდა. „მაზრის უფროსის ოჯახში იზრდებიან, სხვანაირად ვერც მიპასუხებდნენ“. — კვლავ თემურის მიუბრუნდა:

კარგი. იქნებ მართლაც გადაგვარჩინა რუსულმა ზიშტებმა, იქნებ აჭარაც რუსეთმა გამოიხსნა, ჩვენც მისი ქვეშევრდომები გავხდით, მაგრამ ხომ აჯობებდა, ჩვენი ქართული სახელმწიფო გვქონოდა, მისივე ქვეშევრდომი ვყოფილიყავით და თავიც დაგვეცვა როგორც თავისუფალ და დამოუკიდებელ ქვეყანას?

— ხელმწიფე-იმპერატორის გარეშე ჩვენ ვერას გავხდებოდით. — თქვა თემურიმ.

— ჩვენ ჩვენი ხელმწიფე, ქართველი მეფე რომ გვყოლიდა?

ბიჭებმა ვერაფერი თქვეს.

— იცით, რატომ არ გვყავს ჩვენი მეფე? — არ ეშვებოდა თედო. — იმიტომ, რომ 1801 წელს რუსეთის იმპერატორმა ქართველებს გვიღალატა, დაარღვია საქართველოს სამეფოსთან დადებული ხელშეკრულება — გიორგი-ევსკის ტრაქტატი, რომელშიც ეწერა... — თედო გვერდზე გადაიხარა და და ხურჯინიდან გაყვითლებული წიგნი ამოიღო: — აი აქ სწერია, რომ რუსეთის მეფე ვალდებულია კისრულობს სამხედრო დახმარება გაუწიოს საქართველოს მტრებისაგან დასაცავად. არ ჩაერიოს ქართველი მეფეების საშინაო საქმეებში. სამწუხაროდ, მალე ეს კეთილი პირობა თავადვე დაარღვია, გააუქმა ქართული სახელმწიფო, მეფის მემკვიდრეები ოჯახებით შორეულ გუბერნიებში გადასახლა და საქართველო რუსეთის გუბერნიად გამოაცხადა. ხელმწიფე-იმპერატორი ათავისუფლებს ქართულ პროვინციებს და დახმარებას უწევს მათ, როგორც თავის გუბერნიებს და არა სხვა ქვეყანას. ასეა ეს.

ბიჭებს თავი დაუხრიათ. თედომ იფიქრა, გადავაჭარბეო, და ერთხანს თავადაც გაჩუმდა, შემდეგ უხერხულობის გასაფანტავად ყადირს მიუბრუნდა:

— შენ რატომ არაფერს იტყვი, პატარავ?

— სიტყვა დიდვანებისაა. როცა ვისწავლი, ეგების მეც ვიტყვი ჩემსას.

— სხარტად მიუგო მგზავრმა.

* * *

ამასობაში თედოს მხლებელიც გზაზე ამოვიდა და პირდაპირ ხიდისაკენ გამოემართა. შალის მოკლე ჩაქურა, ნაოჭებიანი და ვიწროტოტებიანი ძიქვა შარვალი, ფეხზე ჭრელი ზანკლები და წულა-მესტეში ეცვა. წელზე მოვერცხლილი ქამარი შემოერთყა, რომელშიც დამბაჩა. ჰქონდა გაჩრილი, გვერდზე ბებუთი ეკიდა, თავზე მაღალი ბოხოხი ეხურა.

მოსვლისთანავე ყაბალახიან ბიჭებს გადახედა და „სალამ ალეი-ქუმო“, — მიესალმა.

თედოს ეხამუშა ასეთი მისაღმება, მაგრამ არ შეიმჩნია. ბიჭების პასუხებს დაელოდა.

— გადღეგრძელოს! — უპასუხეს იმათ.

„ინუს ბერიძე ერთ-ერთი მოწინავე კაცია ზემო აჭარაში, ნუთუ მასაც დაუძვირდა ქართულად საღმის მიცემა? თუმცა... შეიძლება, ბიჭები გამოსცადაო“ — გაიფიქრა თედომ და რაკი ბიჭების პასუხი მოეწონა, საუბარი სხვა თემაზე გადაიტანა.

— სანამ აჭარაში გადმოვიდოდი, ვინ იცის, რას არ მეუბნებოდნენ: მთელი აჭარა ფირალებითაა სავსე, გზაში ვერ გაივლი, ან გაგძარცვავენ ან მოგკლავენო.

— თქვენ, თედო ბატონო, მალე დარწმუნდებით, რომ ეს ხმები გაზვიადებულია. იმასაც გეტყვიან, აჭარელი გაუტანელიაო. ნუ დაიჯერებთ. გული აჩვენეთ და თქვენთვის თავს გადადებს იგი, მაგრამ თუ ოდნავ ორგულობა შეგამჩნია, არ შეგარჩენს. მე, მგონი, ეს მარტო აჭარის კი არა, საერთოდ ჩვენი მთიელი ქართველების ჩვეულებაა. — თქვა ინუსმა.

— სწორი ხარ, ჩემო ინუს... ისე, ყაჩაღები ხომ იმალებიან ამ ტყე-ღრეში?

— როგორ არა. ერთი თვის წინ ცნობილი მეკლუდ დიასამიძე დაიჭირეს... ვერც კი იტყვი, რომ ყაჩაღია, ეს ერთი უკეთილშობილესი პიროვნება ხელმწიფის კანონებმა და უსამართლობამ გარიყა. ღარიბს არას ერჩის. თუ ვინმეს ღარიბების ზურგზე ატყავებული ქონება გააჩნია, იმას არ დაინდობს...

— მამაჩემის მონათლულია. — ამაყად თქვა ყადირმა და ძმებს გადახედა, ხომ არაფერი დავაშავეო.

— მართალს ამბობს ყადირი? — დაინტერესდა თედო, ბიჭს ხელით ანიშნა, მოდიო და გვერდით მოისვა.

— მართალს ამბობს. — თქვა ზაქრომ და გაუბედავად დაუმატა. — მისი შეპყრობაც მამაჩემს დაავალეს, მაგრამ ოლქის უფროსს შეუთვალა: მაზრის უფროსობას დავტოვებ, ჩემს ნათლულს კი ხელს არ ვახლებო.

თედოს თვალები გაუბრწყინდა და ინუსს მიუბრუნდა.

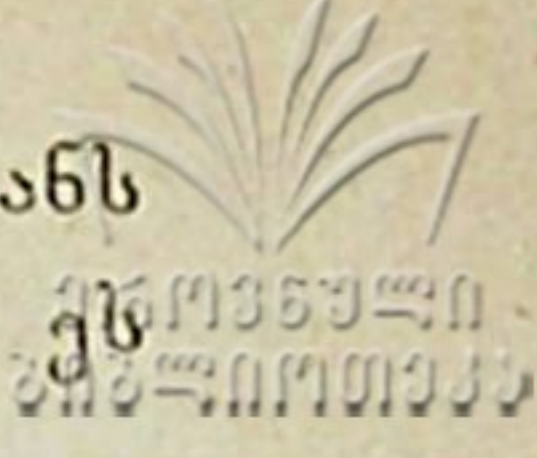
— ესეც ჩვენი მთიელების წეს-ჩვეულებაა, ჩემო ინუს. ჭეშმარიტი ქართველი სხვანაირად არ მოიქცევა.

ზაქროს სიმხნევე მოემატა.

— მამაჩემი შვებულებაში იყო, მის ადგილზე დროებით გამოგზავნეს ვოსკრესენსკი და იმან დაატუსაღა მეკლუდი.

— მეკლუდ ბიძია ციხიდანაც გაიქცევა და იმ ვოსკრესენსკისაც შეხვდება ვიწრო გზაში. — შურისძიება გულუბრყვილოდ გამოხატა ყადირმა.

თედომ ბიჭს მხარზე ხელი გადადო და გულზე მიიხუტა.

— ჩემი მეზობელი, ილიას ხილაძეც, უსამართლობას გაექცა, ერთხანს კენტად ფირალობდა, ახლა მეკლუდის ჯგუფში იყო, ალბათ, იმასაც დაეწეოდა, — თქვა ინუსმა.

— რას იზამ, ინუს-ბატონო, ჯერ არავის მოსწრია, ყაჩაღს და აბრავს ბოლომდე გაეტანოს თავი და მთავრობის კანონებს თუ უკანონობას გაქცეოდეს. ასე იყო და ასე იქნება.

— ნეტავ, თუ გვეღირსება ისეთი მთავრობა, კაცი რომ ტყეში არ გაიქცეს? — ინატრა ინუსამ.

— მაგას ვერ გეტყვი, მაგრამ ადამიანების ცხოვრება უკეთესი რომ უნდა იყოს, ამაში საეჭვო არაფერია. განა მარტო თქვენთან, მთელი საქართველოს მთის ხალხი ყერიბად ცხოვრობს.

— ძაბუნნი მიწა გვაქვს, თედო-ბატონო. სარჩო ცოტა მოდის, ხალხი ნახევრად მშიერია, გადასახადი, იცოცხლეთ! — არც ოსმალთა გვაკლებდა ხელს და არც რუსის მთავრობა.

თედომ ბიჭებს გადახედა, თუ გვისმენენო. მათი გულისყური ხანდაზმულთა საუბარზე იყო მიპყრობილი.

— მაინც, საინტერესოა, ინუს, ხალხის განწყობილება. როგორ ფიქრობ, ოსმალთა კანონები უფრო მოსწონდათ თუ რუსისა?

ინუსა ჩაფიქრდა, მერე ოდნავ ირონიულად გაიღიმა:

— რა მოგახსენოთ, ოსმალთა აჭარას და აჭარლებს რაც უყო, თავად მოგეხსენებათ. სამასი წელი აბეჩავენდნენ და სულთან-ხორციანად ალატაკებდნენ აქაურებს. მართლაცდა გასაოცარია, როგორ არ აღიგავა მიწის პირისაგან ეს ერთი მუჭა ხალხი, როგორღა დარჩა მათი ხსენება. ტყე მაინც გვქონდა. ახლა კაცი გამოგზავნეს, ნესლიჭი ვარო, ტყე სახელმწიფოსიაო, ჩვენი ნებართვის გარეშე ხელი არ ახლოთო. ხალხი აღშფოთდა: ჩვენი მამაპაპის დანატოვარს როგორ არ გვანებებენო. იდავეს, იხუბეს, მაგრამ არაფერი გამოუვიდათ. ადგნენ და მუჭაჯირად წავიდნენ.

— კი, მაგრამ მარტო ტყე იყო მუჭაჯირობის მიზეზი?

— როგორ გეკადრებათ, ჩემო ბატონო, ამას ბევრი მიზეზი ჰქონდა. ჯერ იყო და, ახალმა მთავრობამ ხალხს გამოუცხადა, გინდ დარჩით, გინდ წადითო. მერე დაფიქრებაც არ აცალა, გადასახადები შეაწერა, აქეთ ბაჟი, იქეთ სამხედრო ბეგარაო: ორ-სამ წელიწადში, რაც თავი კაცები იყვნენ, ჩვენებურები, ვისაც ხალხი ენდობოდა, ნური-ბეგ ხიმშიაშვილი, მარჯანაღა, მარშანია, გრიგოლ გურიელი, ყველა ასტავკაში გაუშვა, ახლა თოფან ბეგსაც აღარ აჩერებენ, ხალხი ამანაც ააღელვა. მერე ეს ტყის ბაჟიც შემოვიდა, ოსმალეთიდან ჩაშუტებიც ჩამოვიდნენ, ხალხი გააბრიყვეს: მეჩეთებს დახურავენ, ქალებს გაგიბახებენ, ჯოჯოხეთი არ აგცდებათო, და ამ ბნელ ხალხსაც მეტი რა უნდოდა, ადგნენ და ცხრამთას იქით გადაბარგდნენ.

ბიჭები დიდკაცებივით ჩაფიქრებულიყვნენ. ყადირს მოლზე ფეხები მო-
ერთხა და თვალებში შესციცინებდა მოსაუბრეებს.

* * *

ყადირი თოვლით შეჭირხლულ ფანჯარასთან მივიდა და მზერა სუ-
როშემოვლებულ მუხას ჰკიდა. ხეზე შაშვი შეფრთხილდა, ჭახჭახის ხმამ
ოთახშიც შემოაღწია. ბიჭმა თვალი ზენდიდის შეფიფქულ ტყეებს ააყო-
ლა, ერთხანს მთას მიაშტერდა, შემდეგ ცქერა მდინარის ორივე მხარეს გა-
ფანტულ ქოხმახებზე გადმოიტანა. დაბას რაღაც სევდიანი ბურუსი დასწო-
ლოდა. ნაღველს ოდნავ ფანტავდა აკავრეთა, რომელიც აქაფებულიყო და ან-
კარა ტალღებს დედამდინარისაკენ მიაგორებდა.

ხიდს გამოღწია აუარება ხალხს წრე შეეკრა. წრეს ერთრიგად ჩამდგა-
რი შაშხანაგადაკიდებული ჯარისკაცები ამაგრებდნენ. შუაში სახრჩობელა
იყო აღმართული.

ყადირმა მამას მოუხედა. იგი ბუხართან იყო მიმჯდარი, ვეება ბეჭები
ორივე კერას სწვდებოდა და ავარდნილ კოცონს ფარავდა.

ამ ოთახში თოფან-ბეგი ჩვეულებრივ განმარტოებით ისვენებდა. ახლა,
რატომღაც, უმცროსი ბიჭიც მოუხმია.

— გამოიყვანეს? — მოულოდნელად იკითხა ბეგმა, ფანჯრისაკენ არ
მიბრუნებულა.

ბიჭი ფეხის წვერებზე წამოიწია. ხალხის უზარმაზარი შავი ლაქა
თოვლიან არე-მარეში კარგად ჩანდა.

— არა. — მიუგო მამას, შემდეგ ფანჯარა გამოაღო და თვალი კვლავ
მიმოავლო იქაურობას.

ოთახში სუსხი შემოიჭრა, ცივ ჰაერს ხალხის ყაყანი შემოჰყვა.

— დახურე ფანჯარა!

ბიჭმა ფანჯარა სწრაფად მოხურა.

— ჩავიდე ქვევით? — ჰკითხა და დაუინებით მიაცქერდა.

მამას არაფერი უთქვამს.

ყადირი ოთახიდან გავიდა და კიბეებზე ჩაირბინა. ბეგი კვლავ გაუნძ-
რევლად ზის და ფიქრებს მისცემია. გონებიდან ვერ მოუშორებია სამიოდე
თვის წინ სიკვდილით დასჯილი ნათლული, მევლუდ დიასამიძე, ერთ დროს
მისი ხელქვეითი, შუბლნათელი და პირმოცინარი ბიჭი, სასამართლომ
ლამის გაამართლა. ამის გამო გოლიცინი სიგიჟემდე მისულა, სისხლი სწყუ-
როდა იმ არამზადას და კიდეც დალია. მანამდე აჭარას სახრჩობელა არც
ენახა. ეს მეორეა. დღეს ილიასას ჩამოახრჩობენ. „არა, აღარ ვიმსახურებ,
გავალ, გავშორდები ამ კაციჭამიებს“. — გაიფიქრა მაზრის უფროსმა და ბე-

გზე ხელი იტაცა, თითქოს სამხრეულებს იძრობსო, აღარც კი ახსენებდა
რომ საშინაო ხალათი ჰქონდა მოხურული.

* * *

ყადირი მაღალი, ბოხოხიანი კაცის ზურგსუკან იდგა, ამაზე წინ ვერ
გასულიყო და ვერც ხედავდა, წინ რა ხდებოდა. ხალხის ჯგუფი ამოდრავდა
და ბიჭი წინ მდგომ კაცს ზურგზე მიაწვა. კაცმა მოიხედა.

— მოდი, ბიძიკო, წინ დადექი, — იგი ოდნავ შებრუნდა და ბიჭს ადგი-
ლი დაუთმო. ყადირმა მას ახედა. პირხმელ, შავწვერა კაცს ცალ ხელში
ფანქარი ეჭირა, მეორე ხელისგულზე პატარა ქაღალდების შეკვრა ედო.
იგი დროდადრო რაღაცას იწერდა. სახრჩოებელა ხალხის წინ, უხეშად გაწ-
ყობილ ფიცარნაგზე იყო აღმართული. ბოძთან წითელპერანგიანი, სახეგარუ-
ჯული, ცხვირჩაჭყლეტილი, თავმელოტი, გრძელულვაშა კაცი იდგა. ამ სი-
ცივეში მკლავები დაეკაპიწებინა.

ბიჭმა ჯალათს თვალი მოარიდა და გვერდით მდგომი კაცის ხელებისა-
კენ გაექცა მზერა.

გამჩენელო, გენაცვალე
შენს ნაბრძანებ შენს ნებაში,
რადგან ვერვინ გაგერევა
ამ ხალხის გაშენებაში...
კაცის დახრჩობის კანონი
გამოვიდა მთავრობაში...

ამასობაში ვიღაცამ დაიძახა: „მოჰყავთ“! ხალხის მზერა ხიდგაღმა გა-
დავიდა. ორი ცხენი ფურგონს მოაგორებდა. წინ და უკან შეიარაღებული
მხედრები ედგნენ და მოაცილებდნენ. ხიდზე რომ შედგნენ, ნათლად გამო-
ჩნდა ფურგონზე ღვედებით დაკრული კაცი. ორმა მცველმა ღვედები ახსნა
და ხელშეპორკილი, ფერმკრთალი კაცი ძირს გადმოიყვანა. იგი ხიდზე გა-
დმოატარეს.

— Дорогу, дорогу! — აყვირდნენ სალდათები, წრე ერთ ადგილას გაარ-
ღვიეს და ბადრაგი ეშაფოტისაკენ შემოუშვეს.

ხალხს ერთი კაცი გამოეყო, მას ანაფორის მსგავსი რაღაც გრძელი
და ფართოსახელოებიანი მოსასხამი ეცვა, თავზე თეთრი, წითელსაპირიანი
ქუდი ეხურა.

— ყველაფერი მოინანიე, ბიჭო. — უთხრა მან სიკვდილმისჯილს. —
ღმერთს მაღლობა უთხარი. ესეც შენი ბედისწერა ყოფილა.

ილიასა ოდნავ გონს მოეგო და ხალხის გასაგონად ხოჯას უთხრა:

— ამ ჩვენს არემარეში, ჩემს გარდა, საკუთარი თვალთ სიკვდილი არა-

ვის უნახავს, ეფენდი. ამდენი ხალხი რატომ შეჰყარეს?.. უთხარი ამ ღო-
რებს: სულერთია, აჭარლებს ვერ დააშინებენ. დღეს მე მომკლავენ, მწვანე
სხვა გაყაჩაღდება. ასე იქნება, სანამ ქვეყანაში უსამართლობაა.

— ღმერთს არ შესცოდო, ცოდვები მოინანიე, შვილო. — გაიმეორა ზო-
ჯამ. — შენ შენი საქმე გაწვალე.

წრეში მუნდირებში გამოწყობილ ჩინოვნიკთა ჯგუფს ერთი გამოეყო-
და ეშეფოტთან ახლო დადგა. მან ქაღალდი გაშალა, თვალებთან მიიტანა,
და რიხით დაიწყო, „კანონის სახელით“ — გამოაცხადა განაჩენი, რის-
ვის, რა დანაშაულის გამო მიესაჯა ილიას ხილაძეს ჩამოხრჩობა.

ჩინოვნიკი გაბრუნდა.

ჯალათი იმწამსვე სწვდა სუდარას და ილიასას თავზე ჩამოცმა დაუპირა.
ილიასა ჩახმახვით შეიმართა, შეკრული ხელები მომუშტა, უკან დასწია
და ჯალათს ცხვირ-პირში აძგერა. წითელპერანგიანი წაბარბაცდა და
ეშაფოტზე მოადინა ბრაგვანი. სახეც წითლად შეედება. ეშაფოტთან სალდა-
თები მიცვივდნენ, სიკვდილმისჯილს იქეთ-აქეთ შემოუდგნენ, სუდარა ჩამო-
აცვეს და სკამზე შეაყენეს.

ჯალათი წამოდგა, ნიკაპსა და ტუჩებზე მომდგარი სისხლის მოწმენდა
სცადა, არ გამოუვიდა, ურცხვად გადააფურთხა და სახემოთხვრილი კვლავ
ილიასას მიეძალა. ხელები უკან გაუკრა, თავადაც სკამზე აბობლდა და მარ-
ყუჟი ჩამოაცვა. შემდეგ სკამიდან ჩამოხტა, ერთჯერ კიდევ ახედა თოკს და
სკამს მძლავრად გაჰკრა ფეხი.

განწირული კაცი ჰაერში გამოეკიდა, რამდენიმეჯერ შეტოვდა...
ხუთიოდე წუთს გაგრძელდა კონვულსია.

ირგვლივ სამარისებურმა ღუმელმა დაისადგურა, სადღაც შორს, გულე-
ბის მხრიდან, ძაღლის ტირილი გაისმა. ვინ იცის, იქნებ მეველუდის ეზოდან
ისმოდა პირუტყვის სულისშემძვრელი ყმუილი.

ყადირი აცრემლებული თვალების დამალვას ღამობს, მაგრამ სად წა-
ვიდეს, ადგილს ვერ პოულობს. თავი მაღალი კაცისაკენ მოუბრუნებია.
ისიც ზედ ბიჭის თვალებთან აწრიპინებს ფანქარს:

მეჟავანაძე გეახლები
ამა ლექსის გამომთქმელი,
ასეთ ამბებზე ვდარდობ და
იმიზა ვარ ტანზე ხმელი.

კაცმა ქაღალდები მოკეცა, ფანქარი შუაზე მოაქცია და ზუბუნის ჯიბე-
ში ჩაიდო.

ნახევარ საათს ხალხიც და ხელისუფლების წარმომადგენლებიც გაზე-
ვებულნი იდგნენ და გაყინული თვალებით სახრჩობელას შესცქეროდნენ.

შემდეგ ერთმა ოფიცერმა ხმალი იშიშვლა, ორი ჯარისკაცი ჩამოხრჩო-

ბილის ფეხებთან გაჩერდა. ოფიცერმა ერთი მოქნევით თოკი გადასჭრა. ილიასას მოჩვარული სხეული ეშაფოტზე დაეცა. ცხედართან ექიმი მივიდა, სიკვდილის ფაქტი დაადასტურა, სალდათებმა გვამი იქვე წინასწარ გამზადებულ ორმოში გადაუშვეს.

ხალხმა ამოიგმინა—მოთმინების ნერვი, აქამდე დაჭიმული, ახლა გაწყდა.

ორმოს ჯარისკაცები შემოესივნენ, ნიხები მოიმარჯვეს და სახელდახელო სამარე მიწით ამოავსეს.

* * *

ბათუმის ოლქის გუბერნატორი, პოლკოვნიკი დრიაგინი არცთუ ისე მხდელი გახლდათ, „ძაღლის ენაზე“ მოლაპარაკე ლაწირაკების ბუნტს დაეფრთხო, მაგრამ, ყოველი შემთხვევისათვის, პოლიცმეისტერი და გიმნაზიის დირექტორი მოიხმო, სავარძელზე დაჯდომა შესთავაზა და პირდაპირ საქმეზე გადავიდა:

— როგორ, ბატონო, სტოიანოვ, თქვენი მრევლიც ამხედრდა არსებული წეს-წყობილების წინააღმდეგ?

— სამწუხაროდ, ამის ნიშნები გამოჩნდა, თქვენო აღმატებულება, — მიუგო ოდნავ შემცბარმა დირექტორმა.

— ალექსანდრ ივანოვიჩ, თქვენ გუშინდელი ჩინოვნიკი არ ბრძანდებით და კარგად უნდა გესმოდეთ, რომ ასეთი ამბები უმიზეზოდ და ვინმეს ჩაურევლად არ იწყება. — გუბერნატორმა დირექტორს შემპარავად მიაპყრო მზერა.

— სწორედ ასეა, თქვენო აღმატებულება, არსებობს მიზეზებიც... არეულობის მოთავეებიც არიან. — თქვა პოლიცმეისტერმა.

— აი, სწორედ ამაზე მოველით თქვენგან ამომწურავ ცნობას. — დაინტერესდა გუბერნატორი.

— გიმნაზიელებზე პირველ რიგში გამხრწნელად მოქმედებს ჩვენს შენობასთან სრულიად ახლოს ციხის არსებობა. რაც სატუსაღოს ეზოში ზდება, მოსწავლეები ხედავენ როგორც ხელისგულზე, პატიმრებისაგან ისინი სწავლობენ პროტესტის გამოხატვის უხეშ ფორმებს. ტუსადთა გასეირნების დროს მოსწავლეებს ესმით ბორკილების ჟღარუნი. ყოველივე ეს აბოროტებს მათ და განაწყობს ჩვენს წინააღმდეგ. — განმარტა სტოიანოვმა.

— მაგრამ ეს არ უნდა იყოს მთავარი. — ვერ დაკმაყოფილდა დრიაგინი.

— ცხადია, თქვენო ბრწყინვალება. — სტოიანოვმა, სკამი ოდნავ წინ მისწია და ხმა დაიდაბლა, თითქოსდა ვინმე უსმენდა. — როგორც ჩანს, გვეოლია მასწავლებლები, რომლებიც გიმნაზიელთა შორის აღვივებენ პროტესტის სულისკვეთებას.

— რა თქმა უნდა, ისინი ქართველები არიან. — პოლკოვნიკმა მარტოვიმ მოჭუტა.

სტოიანოვმა პასუხი ოდნავ შეაყოვნა.

— დიახ, თქვენო აღმატებულება. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევიან სოლორაშვილის ქალი, მგელაძე და შარაშიძე, მაგრამ...

დირექტორი დადუმდა.

— რისი თქმა გსურთ?

— იმისი, მიხაილ ნიკოლაევიჩ, რომ ამ ბოროტებაში აქტიურობს ქალაქის თავის მოადგილე ვოლსკი და ზოგიერთი ოფიცერიც კი.

— ოფიცერი? — გაიკვირვა გუბერნატორმა.

— დიახ, თქვენო აღმატებულება. გიმნაზიასთან არსებული მზრუნველთა კომიტეტის წევრად აურჩევიათ მიხეილის ციხე-სიმაგრის ფეხოსანთა ბატალიონის მესამე ასეულის უფროსი, ოფიცერი კლდიაშვილი, რომელიც თითქოსდა აწყენარებს მოსწავლეებს და მათს მშობლებს, საქმით კი, მგონი, თავადაც აღელვებს მათ. სწორედ მან გამომიგზავნა კომიტეტის ორი წევრი, მათ მირჩიეს განათლების მზრუნველთან შემეტანა თხოვნა და სხვაგან გადავსულიყავი.

პოლკოვნიკმა რაღაც ჩაიწერა.

— სხვებიც ხომ არ არიან?

— სამწუხაროდ, ამ ბოროტებაში რუსებიც აქტიურობენ. — კვლავ ჩაერია პოლიცმეისტერი.

— მართალია? — დირექტორს თვალი არ მოაცილა დრიაგინმა.

— მართალია. — გაუბედავად თქვა სტოიანოვმა.

— კერძოდ? გვარებს ხომ არ მოგვახსენებდით? — დაინტერესდა დრიაგინი.

სტოიანოვს აშკარად ყოყმანი დაეტყო.

— როგორ არა... დიალ... თქვენო აღმატებულება. თითქოს საბოლოოდ დადასტურებული არ უნდა იყოს, მაგრამ... — დაიბნა იგი.

— ეჭვი მაინც გექნებათ! — გუბერნატორის ხმას განსაკუთრებული ოფიციალურობა დაეტყო.

დირექტორი შეცბა, მაგრამ უკან დასახევი გზა აღარ ჰქონდა.

— დიახ, თქვენო ბრწყინვალება, ჯერჯერობით ეჭვმიტანილებად ითვლებიან მასწავლებლები დერჟავინი და ვოიცეხოვსკი.

— დერჟავინი და ვოიცეხოვსკი! — გაიმეორა გუბერნატორმა და მზერა შორს გაექცა, თითქოს რაღაცას იგონებო. „საოცარია, რაზე ირჯება ბატონი დერჟავინი, ჩვენთან კარგ ანგარიშზეა, რამდენიმე ადგილზე მუშაობის უფლება მივეცით, ხელფასს გვარიანად ღებულობს, ახლა იმოდენა წიგნის დაბეჭდვის ნება დავრთეთ, ცენზორი წინააღმდეგი იყო, პირადად მე ვიკისრე მისი მეურვეობა... საოცარია“ — გაიფიქრა დრიაგინმა.

— იქნებ გეშლებათ, ბატონო დირექტორო.

— სამწუხაროდ, ეს ასეა, თქვენო ბრწყინვალეზავ.

— ამას საბუთი სჭირდება. — გუბერნატორმა ხმას აუწია. სტოიანოვი

პოლიცმეისტერს გადახედა. იმან საქალაქე გახსნა, ერთი ფურცელი ამოიღო და გუბერნატორს წინ დაუდო. — აი, საბუთი.

მის წინ რუსულ ენაზე დაბეჭდილი პროკლამაცია იდო.

— ცენტრალური ფოსტა-ტელეგრაფის ყუთიდან ამოვიღეთ, თქვენო ბრწყინვალეზავ. — პოლიცმეისტერმა მაგიდაზე კონვერტები დადო. მათზე დერჟავინის და ვოიცეხოვსკის მისამართები ეწერა.

გუბერნატორმა სწრაფად ამოიღო ფურცლები, რომელზეც ეწერა: «Кавказский Союз Российской социал-демократической рабочей партии. К учащейся молодежи»..

ფურცელს ხელს აწერდა „იმერეთ-სანეგრელოს კომიტეტი“.

დრიაგინმა რამდენიმეჯერ ჩაიკითხა ფურცლები. სკამიდან წამოდგა, ოთახში გაიარ-გამოიარა. ბოლოს სტოიანოვთან შეჩერდა.

— თქვენ მართალი ყოფილხართ, ბატონო დირექტორო. სხვებზეც ხომ არა გაქვთ რაიმე შემჩნევა?

— სხვები იმპერიისა და ხელმწიფის ერთგულნი არიან.

— სწორედ მათი ძალა უნდა დაუპირისპიროთ მეამბოხეებს და მათი გავლენის ქვეშ მყოფ მოსწავლეებს... — ოდნავ შეყოვნდა. — დერჟავინი, ვოიცეხოვსკი! ამათ შესახებ ჩვენ მოვილაპარაკებთ, ახლა თავისუფალი ბრძანდებით.

სტოიანოვი გუბერნატორს გამოეთხოვა.

პოლიცმეისტერი მასთან დარჩა.

* * *

მეხუთე კლასში სამართლის მასწავლებელი სოკოლოვი შემოვიდა და წინა რიგში მჯდომ გიმნაზიელს ჯიქურ მიეჭრა.

— რა გვარი ხარ?

— შერვაშიძე.

— ეროვნება?

— ქართველი.

— არ გცოდნია! — იყვირა სოკოლოვმა.

— ქართველი. — გაიმეორა შერვაშიძემ.

— კარგად დაფიქრდი, შერვაშიძე! — მასწავლებელმა ყადირს თითო თვალბთან დაუტრიალა.

— მუსულმანი ქართველი. — ოდნავ შეასწორა მოსწავლემ.

— ვინც თავისი ვინაობა არ იცის, მას გიმნაზიაში რა შესაძლებელია მომეცი ხელი.

ბიჭმა ხელი გაუწოდა.

სოკოლოვმა მაგიდიდან სახაზავი აიღო და ხელისგულზე მსუბუქად დაჰკრა:

— შენ ხარ რუსი... გაიმეორე ჩემთან ერთად: „მე ვარ რუსი... რუსი“...

— მე ვარ ქართველი. — მიახალა გიმნაზიელმა და სკამზე დაეშვა.

სოკოლოვმა სახაზავი შემართა და მოსწავლეს ხელზე მთელი ძალით დაჰკრა.

ყადირი მერხიდან წამოხტა და გარეთ გავარდა.

მალე მთელი ოთახი დაცარიელდა. გიმნაზიელები გაიფიცნენ.

გიმნაზიაში კაზაკები მოიყვანეს. ისინი მოსწავლე-„ნაცმენებს“ განსაკუთრებული სისასტიკით ეპყრობოდნენ, უმიზეზოდ სცემდნენ, იჭერდნენ. გიმნაზიაში დაძაბულობამ კიდევ უფრო იმატა. მოსწავლეები ფარულად წითელი რაზმების ჩამოყალიბებას შეუდგნენ. საჭირო იყო იარაღი. რაზმის წევრებს თავიანთი იარაღი და ტყვია-წამალი უნდა ჰქონოდათ.

მეშვიდეკლასელ სოსო ავალიანს სახლიდან სქელ ჯვალს ქსოვილში გამოხვეული მამის მაჭახელა მოჰქონდა. ქალაქის შემოსასვლელთან მას კაზაკები შეხვდნენ.

— შეჩერდი! — უბრძანეს გიმნაზიელს.

ავალიანმა ჯერ თოფის გადაგდება დააპირა, მაგრამ ვერ შეძლო, შემდეგ იფიქრა, გავიქცევიო. ამასობაში კაზაკები მოუახლოვდნენ.

— რა გაქვს ჯვალში? — შეეკითხნენ მოსწავლეს.

— თოფი. — აღიარა ბიჭმა.

— სად მიგაქვს? — იკითხა კაზაკმა, შეხვეული გამოართვა და ჯვალში შემოაცალა.

— მამამ გამომატანა, შესაკეთებელია. — ახლა იცრუა ავალიანმა.

— არ ისვრის? — ცინიკურად იკითხა კაზაკმა და თოფი ბიჭს მიუშვირა.

— არ ვიცი. — ანგარიშმიუცემლად უპასუხა მან და უკან დაიხია.

კაზაკმა ჩახმახი გამოსწია, თოფმა იგრიალა და გიმნაზიელი წამსვე გულაღმა გადავარდა.

მცირეწლოვანი სოსო ავალიანის მკვლელობა მთელ ქალაქს ელვის სისწრაფით მოედო. დაიწყო საპროტესტო მიტინგები, წითელი რაზმები მასიურად შეიქმნა. შავ ტერორს რაზმელებმა წითელი ტერორი დაუპირისპირეს. გიმნაზიელებმა გადაწყვიტეს ანგარიში გაესწორებინათ კაზაკებისა და რეაქციონერი მასწავლებლებისათვის. მიზანში ამოიღეს ფრანგულის მასწავლებელი, რომელიც დახელოვნებული იყო ბავშვების დაბეზღებასა და აბუჩად აგდებაში. გიმნაზიელებმა იგი ჯოხით სცემეს. ერთ-ერთ

გაკვეთილზე ღუმელში ბომბი შეუგდეს, იგი აფეთქდა, მაგრამ საძულველი მასწავლებელი სიკვდილს გადაურჩა.

ქალაქში ხმა გავარდა: ევროპიდან გემი „სირიუსი“ ჩამოვიდა, იარაღი ჩამოიტანა და მუშებს ურიგებენო, მაგრამ ამ საქმის ორგანიზატორი დაიჭირეს და ბათუმის ციხეში ჩასვესო.

გიმნაზიელებმა გადაწყვიტეს მისი ციხიდან გამოხსნა.

* * *

ციხის ეზოში პატიმრები სეირნობდნენ. ისინი კარგად ხედავდნენ გიმნაზიის შენობის მეორე სართულის ფანჯრებს, საიდანაც ხშირად ისმოდა პატიმრების მისამართით ნათქვამი სიტყვები. ზოგი სიბრაღულს გამოხატავდა, ზოგიც ილანძლებოდა.

კოშკურაზე მდგომი მცველები მიჩვეულნი იყვნენ გიმნაზიელთა ხმაურს და ყურადღებას აღარც კი აქცევდნენ მათ. გიმნაზიის ფანჯარასთან გამოჩნდნენ თმახუჭუჭა უღვაშაქოჩრილი ბიჭი და მისი ამხანაგები.

— ჩავარდი, არამზადავ?! — დაიძახა ერთმა.

პატიმარი ძირს დაიხარა, თითქოს მიწიდან რაღაც აიღო და ფანჯრისაკენ ისროლა, თან გინებაც მიაყოლა.

ნასროლი გიმნაზიის კორიდორში გაგორდა.

— შენ რა, გაგიჟდი? — შეულრინა პატიმარს მცველმა.

— აი, ისინი არიან გიჟები. — ხელით ანიშნა მან გიმნაზიელებზე...

თმახუჭუჭა ფანჯარასთან აღარ იდგა. როგორც კი მოსეირნე პატიმრებმა ერთი წრე შემოიარეს და გრძელულვაშა მოხერხებულ ადგილას მივიდა, გიმნაზიის ფანჯრიდან პატიმრის წინ რაღაც ისროლეს. იგი პატიმარმა შეუმჩნევლად აიღო, პატარა კენჭს მჭირდოდ ჰქონდა შემოკრული გასანთლული ქაღალდი.

საკანში შესულმა ქაღალდი გახსნა: „17 სექტემბერი, 12 საათი, ვოზნესენსკისა და სმეკალოვის ქუჩების კუთხე. მხედარი“.

დათქმულ დროს გიმნაზიელებმა საშინელი ღრიანცელი ატეხეს. მელენტი ზაქარიაძემ მეფის უზარმაზარ პორტრეტს ტყვიები დაუშინა, საშა თიროშვილმა თავგახვრეტილი პორტრეტი ძირს ჩამოაგდო. მოსწავლეებმა ქუდებზე მოიგლიჯეს გვირგვინები, რომელზეც ნიკოლოზ მეორე იყო გამოსახული და ეზოში გადაყარეს. ციხის მცველების ყურადღებამ მთლიანად გიმნაზიისაკენ გადაინაცვლა. მათ მოსწავლეებს იარაღი მოუღერეს.

პატიმარი გაუსწორდა გალავნის იმ ადგილს, სადაც ერთი აგური იყო გამოვარდნილი, ელვისებურად შეხტა, გალავანს გადაევლო და ქუჩაში დაეცა. გიმნაზიელთა ღრიანცელმა იმატა, ფანჯრიდან იარაღის ლულებიც გამოჩნდა.

ამასობაში პატიმარი ციხის გაღვანს გასცდა და ნურიის ტბის ნაპირ-
თან ბუჩქებში გაუჩინარდა. მალე ერთმა გიმნაზიელმაც ბუჩქებს მიმავალი
ათიოდე წუთში ნურიის ტბის მეორე მხარეს, მარინეს ქუჩაზე, რომელიც
ერთნაირ ჩაქვურაში გამოწყობილ და ყაბალახხვეულს ერთმანეთისათვის
ხელები გადაეხვიათ და უდარდელი ღიღინით მიდიოდნენ. მათ გაზონი
გაიარეს, მარჯვნივ გაუხვიეს და ლორის-მელიქოვის ეუჩის კუთხეში
შენობასთან შეჩერდნენ, მიდამო მიმოათვალიერეს და მაღაზიაში შევიდნენ.
იმწასვე ღია კარებში აშოტ ჯეროიანმა გამოიხედა, აბრა გადმოვიდა, „ღღეს
მაღაზია არ მუშაობს“, და კარი საგულდაგულოდ ჩაკეტა.

სტუმრებმა ყაბალახები მოიხადეს.

ჭაღარათმიანი, წვერმოშვებული და გრძელულვაშა კაცის წინ იდგა
ახალულვაშაქონრილი ხუთმეტრიოდე წლის ბიჭი.

კაცი ტახტზე დაეშვა და ბიჭს მიაშტერდა.

— შენ ის... თუფანბეგის...

— დიახ, მე ვარ, ბატონო თედო.

სახოკია ტახტიდან წამოვარდა და ბიჭს გადაეხვია.

— როგორ გაზრდილხარ, დავაჟკაცებულხარ. როგორ მიცანი, ასე
გაბურძგნულ-გაველურებული.

— პირველი დანახვისთანავე მივხვდი, ვინც იყავით, ერთხანს არავის
ვუთხარი, ჯერ თქვენი „კენჭი“ წავიკითხე, შემდეგ სანდო ბიჭებს გავუმზი-
ლე და წერილი გადმოვაგდე.

— ხვალ ეტაპით მგზავნიდნენ. — თედო გაკვირვებულ აშოტ ჯე-
როიანს მიუბრუნდა. — გიმნაზიელებმა ხმაურით აიკლეს შენობა, სროლის
ხმაც გაისმა. ერთი მოსწავლე ფანჯრიდან გადმოხტომასაც აპირებდა. ზე-
დამხედველებს ჩვენთვის აღარ ეცალათ და აი, მეც გაღვანზე გადმოვბტი...

— ციხის ტანსაცმელი სადღაა? — იკითხა ჯეროიანმა.

— ტბაში ჩავძირეთ. — უპასუხა თედომ. — ახლა მთავარია, აქედან გა-
სული ვერ მიცნონ.

— ამასაც მოევლება. — თქვა აშოტმა და უჯრიდან მაკრატელი და სამა-
რთებელი გამოიღო.

ორიოდე საათის შემდეგ მიხეილის ქუჩას ახალწვერგაპარსული მოკ-
ლეულვაშა, თეთრფაფახიანი, თავადის ტანსაცმელში გამოწყობილი კაცი
და ჩაქვურიანი ახალგაზრდა მიუყვებოდნენ.

ისინი რკინიგზასთან ერთმანეთს გამოეთხოვეს. ახალგაზრდამ ღიანდა-
გი გადაკვეთა და შადრევანის ქუჩას გაუყვა, ხანშიშესულმა კი ჯერ ღიან-
დაგზე გააგრძელა გზა, შემდეგ სადგურთან იგი ბაქანზე გადავიდა და ქუთა-
ისში მიმავალ მექორწილეებს შეერია.

ლოდინი

აეროპორტში ჩასულებს გვიან
გვხვდება მიწაზე ხალხი და სიბო...
ამას ქართულად ლოდინი ჰქვია,
ჩუმად, ფარულად გული რომ ითხოვს...
ლოდინი მამის,
ლოდინი დედის,
სატრფოს ლოდინი,
ტოლების,
ქმრების...
ვარდევ ამ ზღვას და ღიმილით ვხვდები...
ალერსს, სინაზეს სხვების და სხვების...
მეც ვეძებ ჩემს წილ ალერსს და სიბოს,
სად არის რამე, ლოდინის მსგავსი?
წავიდა ყველა... და ბნელში თითქოს
მიცდის ლოდინით დაღლილი ტაქსი.

* * *

გზაა უსასრულოდ გრძელი,
ცა — ბადრი მთვარით ანთებული...
ო, რა მსუბუქია ხელი,
ჩემს მხარზე მძიმედ დადებული.

* * *

ღამეა, მარტო გაძლება მიმდინამს,
ასეთ დროს მოსვლა იცოდა იმან...
სარკმელზე სუსტი კაკუნი ისმის,
მოვიდა ნუთუ?! მოვიდა... წვიმა.

* * *

მიკითხვის სიტყვები გათავდა,
საუბარს ვეღარ ვაბამთ.

განა იგივენი არა ვართ?...
აღარ ვართ, ალბათ.
და მაინც, ვცდილობთ დრო გავჭიმოთ,
უაზროდ ვიმტვრევთ თითებს...
— გინდა გულიანად გაციხო? —
მიყვარხარ ისევ.

მიცდის

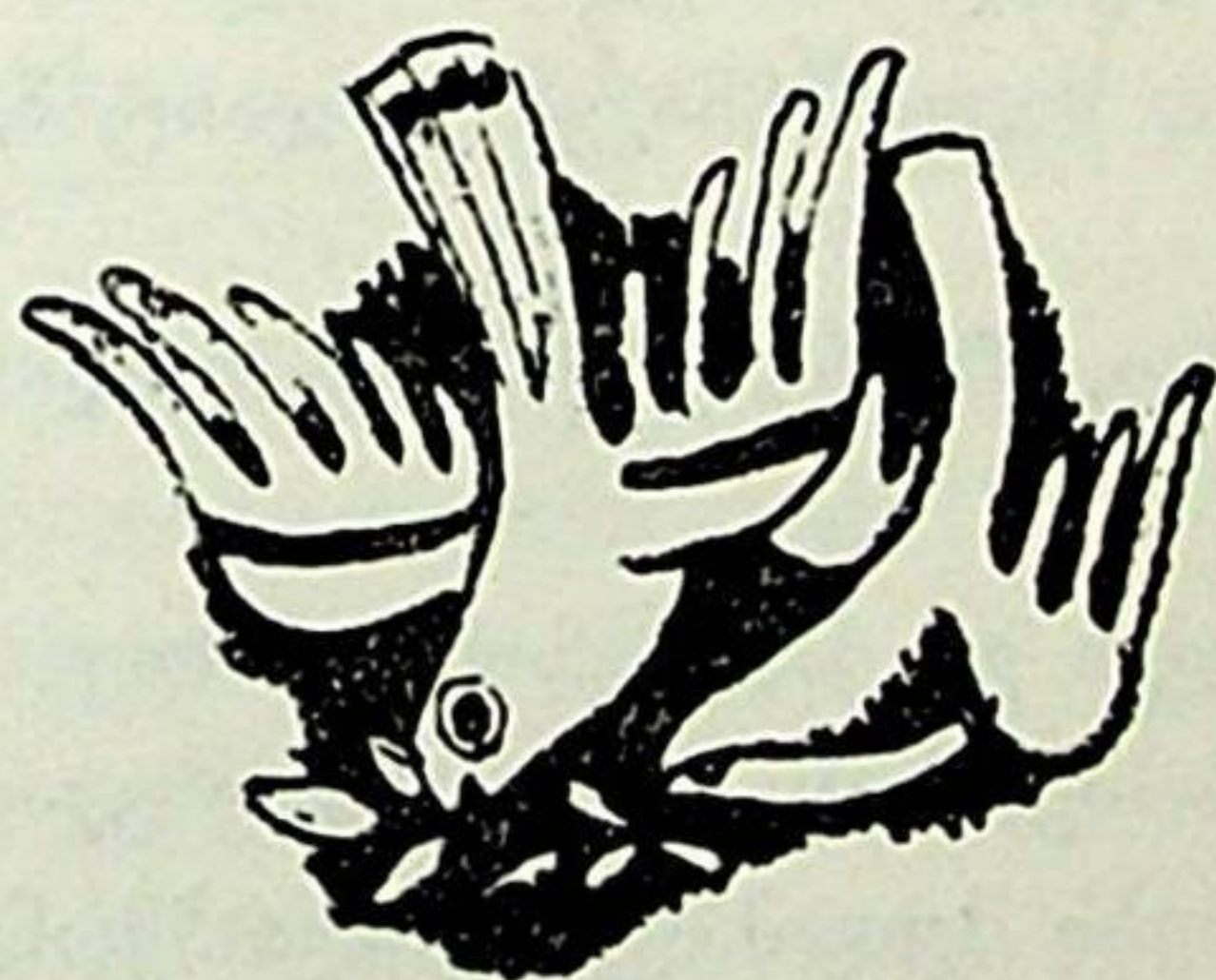
როგორ მინდა,
როგორ მინდა,
მაგრამ ჩასვლა მიმძიმს...
თან რომ გაჰყვა ჩვენ უდარდელ ჟრიაშულს და სიცილს,
სხვადასხვა გზით გაპარული ზურგზე დედამიწის
სიყმაწვილე ჩემეული არ დამხვდება, ვიცი...
აკაციის ფოთოლცვენა
წელს, თვეს, დღეებს ითვლის,
ნიავეს ამბავს აბარებს და თბილ მოკითხვას მითვლის,
მიცდის ძველი სასიმიინდე ფეხზე მღვარი სიმწრით,
მხარეთქოზე დაწოლილი მსხალი ტოტებს მიწვდის,
გასუსული ძველი ოდა პირაკრული კლიტით
და საფლავიც ბებიასი (გასაწმენდი) მიცდის.

მინდა ჩაგაწნა სტრიქონთა შორის,
ჩემად ვიწამო გული სათუო,
რადგან ძალიან შორსა ხარ ჩემგან,
ლექსებში მინდა მოგესათუთო,

რა სევდიანი დილა გათენდა,
მე უშენობით მიჭირს ძალიან,
ეს დღეც მთავრდება უსიხარულოდ,
ო, ეს სადამოც რა ფერმკრთალია...

როცა გარეთ გაზაფხულია

მასწავლებელი დაფაზე მრგვალი ასოებით წერდა: „როცა გარეთ გაზაფხულია“...

ბიჭი საკლასო ოთახის ბოლო მერხზე იჯდა და მასწავლებელს დიდი, წყლიანი თვალებით უცქერდა.

მასწავლებელმა წერა დაამთავრა, ცარცი დაფის უჯრაში შეინახა და შემოტრიალდა... „დავიწყეთ წერა“, — თქვა და მაგიდას მიუჯდა.

კლასში ოცდათორმეტი წყვილი თვალი რვეულებს მიაჩერდა, ოცდათორმეტი გული და გონება ფიქრში გაეხვია.

ბიჭი უძრავად იყო. არაფერზე ფიქრობდა. მაგიდასთან მჯდომ ახალგაზრდა ქალს შეჰყურებდა.

მასწავლებელმა თვალი მოაწვია კლასს, მზერა საკლასო ოთახის ბოლო მერხზე მარტოდ მჯდომისაკენ გადაიტანა და ნაღვლიანი თვალებით შეხედა.

მოსწავლემ იგრძნო. მზერა დაფას მოაქცია და ახლა ფანჯრის მიღმა მიაპყრო.

უყვარდა მოსწავლეს ეს ქალი. სულ რაღაც ოცდასამი წლის ახალგაზრდა მასწავლებელი, რომელსაც თმები ნაადრევად გაჭაღარავებოდა ალაგ-ალაგ და სახე და თვალები მუდამ დაღლილი ჰქონდა.

ხშირად საკუთარ თავს ამსგავსებდა მასწავლებელი ამ ბიჭს, თითქოს ყოველთვის და ყველგან მასთან ერთად ყოფილაყო. ბავშვთა ბაღიდან (აქედან ახსოვს თავი) მოყოლებული, დღემდე... თითქოსდა მასთან ერთად ეტარებინა მთელი განვლილი ცხოვრება, ტკივილები (ო, რა დიდი), სიხარული (მერედა, რა მცირე).

თვალებიც ერთნაირი ჰქონდათ: დაღლილი, წყლიანი, სევდიანი და უძირო.

მასწავლებელი უნებურად შეტრიალდა დაფისაკენ, ჩურჩულით წაიკითხათ თავისი ხელით ნაწერი და მანაც ფანჯრის მიღმა გადაიტანა მზერა.

დიდი საკლასო ოთახიდან მხოლოდ ორნი იცქირებოდნენ გარეთ და ერთმანეთზე ფიქრობდნენ. ერთი — მასწავლებელი, ოთახის თავში მჯდომი და მეორე — მოსწავლე, რომელიც საკლასო ოთახის ბოლოს მარტოდ იჯდა...

იქ, გარეთ, გაზაფხულის უკანასკნელი დღე იწურებოდა.

ს ა ნ ა ხ შ ო

კოეპის ურამენტი

სოფლის ცენტრში ცივი წყარო მოჩხრიალებს,
 მიჩქაფუნობს წყაროს წყალი ბაღაშში.
 ჩაუქროლებს ღამაზ ბაღნარს მოშრიალეს,
 უცებ ღელე გადაყლაპავს ჭალაში.
 მერე ღელე ორ თუ სამ წუთს იწრიალებს
 და რიონი შთანთქავს ზვირთთა თამაშით,
 რიონი კი თავქვე მიტომ მიგრიალებს,
 შევარდეს და დაიკარგოს შავ ზღვაში.
 წყაროს იქით, ბაღში, ვხედავ ღამაზ ოდებს
 და ნაღვლიან მოგონებით ვღონდები;
 სიჭაბუკეს წამიერად გააცოცხლებს
 ყორეს ძირში მიწოლილი ლოდები.
 გაიღვიძებს წარსული და ამზევდება,
 ფიქრთა ღვარი გადიქცევა მორევად,
 იმ წარმტაცი ღამეების გახსენება
 ელფერს მატებს უელფერო ცხოვრებას.
 საღამოჟამს აქ საუბრებს ვინც ისმენდა,
 ივიწყებდა სახლში მისვლას სავახშმოდ
 და მწუხრისას ფუსფუსით რომ იღვიძებდა,
 შუალამით იძინებდა სანახშო.
 აქ ბჭობდა და თავს ყოველთვის ღაღად გრძნობდა
 კალატოზი, მთიბავი თუ ტყისმჭრელი.
 ახლოსაც ვერ მიდიოდნენ სანახშოსთან
 ქალები და უწვერულო ბიჭები.
 ვერ ვივიწყებ ერთი კაცის ნათელ სახეს,
 თოვლისფერი თმა-წვერი რომ შვენოდა,

* სანახშო მამაკაცების თავშესაფარი ადგილი იყო მაღალ-
 მთიანი რაჭის სოფლებში.

მოგონებებს, იმ პირველი ომის ამბებს
მუდამ მშვიდად, მოხდენილად ყვებოდა.
იყო ხალხი აქ ჭრელი და არეული —
ზოგი სქელი და ზოგი კი ტანხმელი,
ბევრი იყო მათში კარგი მზარეული
და ბევრს ჰქონდა კარგი ღურგლის სახელი.
თუმც ისინი ველარ ჭვრეტენ ცას და მთა-ხევს
და აყრიათ მკერდზე მიწა ფხვიერი,
თვალწინ მიდგას ცოცხლად მუდამ მათი სახე,
ნაჯაფარის და დაღლილის იერით.
ასწლიანნი აქ ხანხალით მოდიოდნენ,
ყალიონზე ახრჩოლებულ აბედით.
აქ ზარმაცი იყო კაცი ზუთიოდე
და არცერთი — გაიძვერა, თავზედი!
საუბრები ეხებოდა ხვნას და თესვას,
მთელი სოფლის წუხილსა და სიხარულს,
არაყ-ღვინის დაყენებას, მკას და ლეწვას,
ვაზის მოვლას, მშობელ მიწის სიყვარულს.
გოგოები ამ სანახშოს კაი ბიჭებს
თვალთმაქცურად უწოდებდნენ წყეულებს,
რადგან როცა სანახშოსთან გაივლიდნენ,
ჭვრეტა ცეცხლად ედებოდათ სხეულზე.
აქ ყვებოდა მონადირე ერთი ძველი
ზღაპრულ ამბებს ციმბირზე და ურალზე.
ხალხს ართობდა კაპიტონა მეტრეველი,
რიტორობდა გიო მაისურაძე.
საუბრობდნენ — რომ მავანი ვერ ცხოვრობდა,
რადგან ყადრი არ იცოდა მეზობლის,
კამათობდნენ — ყოველ ოჯახს ვით ჰქონდა,
წყაროს წყალი მის საკუთარ ეზოში.
აცხადებდნენ — წარმოადგენს დიდ სიკეთეს
კარგი ყანა ზორბლისა და სიმინდის,
და ამ ქვეყნად ყოველნაირ სიმდიდრეზე
ძვირფასია ნამუსი და სინდისი!
დაასკვნიდნენ — თუ არ ტანჯავს ქვეყნის დარდი,
კაცი ხდება ხალხისაგან გმობილი,
თუ ჭაბუკმა არ იგემა შრომის მადლი,
ვერ დადგება კაცი კეთილშობილი!

სავსე მთვარე ღიმილით რომ მოვერცხლავდა
ხევს, ნაძვნარებს და დაყურსულ ვენახებს,
წყნარი ღამე მშვიდად იდგა ყოველ სახლთან
და ეძინა ტკბილი ძილით ყველაფერს.

მთვარის ღანდი მოწყდებოდა ზეცის სარკეს,
რიონს თავქვე მოყვებოდა ცურვითა,
ჰგავდა წყალში ჩაყვინთული ოქროს ფაცერს
და კალმახებს ჟრუანტელი უვლიდათ.
სანახშოზე მოყაყანე დევებს ჰგავდნენ
ვაჟკაცები, მუსაიფით უძღები,
ჩრდილები კი ძველ ყორეზე დაბობლავდნენ
და იქნევდნენ ხელებს, როგორც მუნჯები.
დრო კი მძიმედ მიდიოდა, ვით მდინარე,
ბევრი ოფლი იღვრებოდა შრომისთვის,
ქვეყნად იყო მშვიდობა და ის სიწყნარე,
უძლიერეს ქარიშხლის წინ რომ იცის.

• • •

მეორე მსოფლიო ომმა რომ იქუხა
და წასკდა ცრემლები სოფელს მთებს შეფენილს,
ზეცა დაჰყურებდა ხეობას პირქუშად,
სანახშომ უეცრად დაკარგა ელფერი.
დედები გატანჯა კოშმარულ სიზმრებით
იმ ომის გრიგალმა, ხუთ წელს რომ იქროლა,
სანახშომ დაკარგა შავლეგი ბიჭები —
ზოსიმე, ონოფრე, ვალიკო, გრიგოლა.

ომის დროს ათამდე მოხუცი აქ იჯდა
და არცერთს არ ჰქონდა საუბრის ხალისი,
ერთი კი ამბობდა — აქ მოსვლა არ მინდა
და რატომ მოვდივარ, მე თვითონ არ ვიცი.
ყვებოდნენ ძველ ამბებს მოხუცი კაცები —
გიორგი, ამბაკო, ალექსი, მიქელა,
უსმენდნენ სკოლიდან მოსული ბავშვები,
ქალები ყვიროდნენ — სანახშო ინგრევა!
რას ყვებით ამდენსო, — კითხვაზე ვიღაცის,
ალექსიმ მიუგო — არ გვითქვამს მთავარი.
და რაკი აქ ისხდნენ თოვაშიც, წვიმაშიც,

ვილაცამ სანახშო დახურა ყავარით.
სოფელი დადუმდა, ცხოვრება გახუნდა,
დედებს გულს უღრღნიდა დარდი და ნალველი...
ღურგალი ვიქტორა ცალხელა დაბრუნდა,
სანახშო გამდიდრდა ფრონტული ამბებით.
ცეცხლად რომ აგვანთო რწმენამ და იმედმა,
როცა რაიხსტაგი ქარცეცხლით დავნაცრეთ,
სანახშო ფრთებს შლიდა და ძალებს იკრებდა,
ზეიმით ხვდებოდა ნაომარ ვაჟკაცებს.

* * *

შენ გინდა ოცნებით წარსული გაცოცხლდეს,
ტკბილ-მწარე ფიქრებთან ბალღივით თამაშობ,
საცაა მზე ჩავა, მოდი, აქ ჩამოჯექ,
ორმოცი წლის შენდევ რასა იქმს სანახშო?
ნეტავ დროს რად კარგავ ფიქრებთან წვალებით,
არავინ არ მოდის, აქ იჯდე როდემდე?
ეს ჩემს თავს ვუთხარი... მოვიდნენ ქალები,
ჩანთები ძირს დადვეს, ჩამოჯდნენ ლოდებზე.
აქ სამ ქალს თან მოყვა უცნობი ქალწული,
შავთვალა, მალხაზი, მკვირცხლი და წერწეტა,
ლოყებზე ვარდისფრად ეკიდა ალმური,
მომხედა, ვინ ხარო? — სახეზე ეწერა.
ერთ-ერთმა იმ გოგოს ქება თქვა ისეთი,
რომ ქალწულს თვალებში მზის შუქი ჩაუდგა.
სანახშოს ბოლოში ხის მორზე ვიჯექი
და დიდხანს ვისმენდი ქალების საუბარს:
— ყოჩად, შენ ანეტა, იღვწი, რომ გამდიდრდე,
დღეს ომში მუშტარი გეხვია იმდენი.
— ეჰ, ოქრო ატამი იაფად გავყიდე,
ნერვებაწეწილი სახლში ძლივს მივედი.
აქ ქალი, თმათეთრი, ანაზდად აყვირდა:
— ვაჭრობა არ იცით, თქვენ იცით ტატანი,
ონში რას ეთრევით, კურორტზე გაყიდეთ,
იქ უფრო ძვირია ვაშლი და ატამი!
კოხტად იღიმება ქალწული მწყაზარი:
ვაჭრობას დეიდა გალინა გასწავლით?!
— გოგო, შენ ასეთი ჭკვიანი თუკი ხარ,

ქალაქში წაბრძანდი, ეგება გათხოვდე,
უკაცო სოფელში ნეტავ რაა, უზიხარ,
უწერა შენ ხომ არ გგონია სამოთხე!
— რას ამბობ, გალინა, შენც გოგო გეზრდება,
ისიც გასათხოვად ქალაქში წავიდეს?
— არცერთი ჭაბუკი აქ რომ არ ჩერდება,
გოგო ვის გაყვება, არ უნდა დაფიქრდე?!.
არ მახსოვს, მათ კიდევ იყბედეს რამდენი,
შევატყვე წასვლისას, გოგო რომ ჩაფიქრდა.
მიკვირს ეს ადგილი გულს მივსებს დარდებით,
აქედან წასვლა კი რატომღაც არ მინდა.

• • •

ბედმა გაამუქა ნაცნობი შუკები,
მთვარემ კი ელფერი შემატა სანახშოს.
და მე მეჩვენება — ეს დარდი მუდრეგი
იმიტომ იზრდება, ჩემს გულზე ბალახობს.
და მომაშტერდება უტიფრად ხანდახან
შარაზე ლანდივით ორიოდ გამვლელი.
მომინდა მე ძველი სანახშოს დანახვა,
დავიწყე ოცნება, მივლულე თვალები.
ფიქრით და ოცნებით ჩემს წარსულს გავცქერი,
მსურს ვიმუსაიფო ლანდებთან ძილის წინ:
ლოდებზე ჩამოსხდნენ ხნიერი კაცები,
ქოჩორა ბიჭები დამიდგნენ პირისპირ.
თვალი რომ მოვკარი სახეებს ძმაკაცთა,
მუხთაღმა ბედმა რომ უდროოდ დაჩაგრა,
ანაზღად შევშინდი და ზეზე წამოვხტი,
მიდამო დავზვერე, არავინ არ ჩანდა.
გამიქრა ჩვენება საყვარელ სახეთა,
ღრმა ძილში ოხრავდა გამწყრალი სოფელი,
და ქარი ნოემბრის წიფლნარებს არხევდა,
რიონში ცვიოდნენ ყვითელი ფოთლები...

შეშინებული კაცის ოჯახი

ორმოქმედებიანი პიესა, რომელშიც
მონაწილეობენ:

იოსებ ვაშალომიძე
გიორგი ვაშალომიძე
მალხაზ ვაშალომიძე
ლენა ვაშალომიძე
თინა — მალხაზის თანაკლასელი
ამხანაგი დომენტი
მზია — ექიმი
ციცინო — ბარაკში მცხოვრები ქალი
თამაზი — ადგილობრივი გაზეთის კორესპონდენტი.

მომიტირებები და ლოზუნგების დამძახებლები — თეატრის შესაძლებლობის კვალობაზე, შეიძლება, მათ გარეშეც. მაშინ შეძახილები ფირზე უნდა ჩავწეროთ.

პირველი მოქმედების პირველი სურათი

ფარდის გახსნამდე ისმის საბუდო მანქანის კაკუნი და ხმა რადიოში.

დიქტორი: ახალი ნავთობბაზის მშენებლობასთან დაკავშირებით, ასათვისებელი ზონის ბარაკში მცხოვრებ მოქალაქე ციცინო შუქრის ასულ სებისკვერაძეს მიეცეს ოროთახიანი ბინა — ოჯახის 3 წევრის რაოდენობით. რიგითი ნომერი 33.

ფარდა იხსნება და სცენაზე მზით განათებულ მომხიბლავ ზღვის ყურეს ვხედავთ, ლამაზ პეიზაჟს მხოლოდ ბარაკი აუშნოებს, რომლის წინ სკამზე დამჯდარა ციცინო და ფანდურზე მღერის.

ციცინო.

ჩემი ქვეყანა, ეგრე ლამაზი,
შავი ზღვისპირას აღმართულია,
თავზე გვირგვინად მუდამ მზე ადგას,
მისგან ღრუბლებიც დაფანტულია.
მთაც ლამაზია, ბარიც ლამაზი,
ცა ფიროსმანის დახატულია.

გაისმის მანქანის ხმაური, სიგნალი, შემდეგ დამუხრუჭება და კარების მიხურვის ხმა. სცენაზე შემოდიან დომენტი, გიორგი და თამაზი, ციცინო, ცხადია, აღარ მღერის, მხოლოდ გაოცებული შეჰყურებს მათ.

დომენტი. ციცინო სებისკვერაძე, ხომ?

ციცინო. კი, ბატონო, ციცინო სებისკვერაძე ვარ.. შუქრის ასული... მიცანით, ამხანაგო დომენტი?

დომენტი. გიცანით, შუქრიევნა, გიცანით!.. ყოველ მიღებაზე მუდამ პირველი შემოდიოდით კაბინეტში, თანაც ბავშვებთან ერთად.

ციცინო. კი, ქალ-ვაჟი მყავს. გოგოს მინადორა ჰქვია, ბიჭს — კალისტრატე. თამაზი. დიდებული სახელები შეგიჩვევიათ!..

ციცინო. ჩემს მშობლებს ერქვათ ასე. (დომენტის), მოვიყვანო?..

დომენტი. მშობლები?..

ციცინო. ჩემს მშობლებს აწი მამალმერთიც ველარ მოიყვანს... მე ბავშვებზე მოგახსენებდით.

დომენტი. არ არის საჭირო.

ციცინო. აბა, მარტო ჩემს სანახავად, ვიცი, არ იქნებით მოსული...

(ჩაფიქრებულ გიორგისთან მიდის). სწორს არ ვამბობ, ბატონო?

გიორგი. (გამოერკვევა). რა ბრძანეთ?

ციცინო. ის ვბრძანე, რომ ჩემი ნახვა არავის სიამოვნებს-მეთქი.

გიორგი. მაინც რატომ ფიქრობთ ასე?

ციცინო. იმიტომ, რომ შეხედულება არ მიწყობს ხელს... მე თუ გავთხოვდებოდი, არავის ჯეროდა... არა, ახლა რომ ვარ, პატარა იმაზე ლამაზი კი ვიყავი ახალგაზრდობაში... სამაგიეროდ, სიმღერა ვიცი, ქალაქში არც ერთი ოლიმპიადა არ ტარდებოდა უჩემოდ, ცხოვრებული ჩემი ქმარი რაედენი სამუშაოდან რომ დაბრუნდებოდა, სულ მეხვეწებოდა, საქმელი არ მინდა, ციცინო, ოღონდ შენი ფანდური მომასმენინეო. (მღერის).

ბახმაროს მთები დაუთოვია,

ჩემს შეყვარებულს, ჭირიმე, სხვა უთხოვია...

დომენტი. სიმღერას მერეც მოვასწრებთ, შუქრის ასულო, ახლა საქმეზე ვილაპარაკოთ.

ციცინო. კი, ბატონო, საქმე იყოს... თქვენი კომისია ყოველ თვეში მოდის აქ, მაგრამ ამდენი გამოსარკვევი და დასადგენი რა აქვს, არ ვიცი!.. ოცდახუთი წელია, ამ დანგრეულ ბარაკში ვცხოვრობ, რიგითი ნომრითაც მიწევს ახალი ბინა, მაგრამ დაპირების გარდა, არაფერს მაძლევთ.

დომენტი. ჰოდა, ახლა ორდერს გაძლევთ, ქალბატონო ციცინო!

დომენტი ორდერს აძლევს ციცინოს და ხელს ართმევს. ამ პროცესს თამაზი ფოტოპარატით ფირზე აღბეჭდავს.

ციცინო. მართალია, ახლა რაც გავიგონე, თუ მომეყურა ამ დასავსებ ყურებში?

თამაზი. რას ქვია, მოგეყურათ! ორდერი ხელში გიჭირავთ... თქვენს სურათს გაზეთში დავბეჭდავთ და მთელი ქალაქი გაგიცნობთ...

ციცინო. (ორდერს ათვალისწიებს და გიორგისთან მიდის). უსათვალოდ მიჭირს წაკითხვა, ნუთუ მართლა ციცინო შუქრის ასული სებისკვერაძე აწერია ზედ?

გიორგი. ნამდვილად ასე აწერია.

ციცინო. ბეჭედიც ხომაა დარტყმული?

გიორგი. კი, დარტყმულია... წყალი არ გაუვა!

ციცინო. (დომენტის საკოცნელად გაიწევს), თქვენი ჭირიმე, ამხანაგო დომენტი, თქვენი!

დომენტი. (იცილებს), არ არის საჭირო, ქალბატონო ციცინო!

ციცინო. ოცი წლის ბარიშნა რომ ვიყო, მაშინ ხომ მაკოცნინებდით? ჩემისთანა დედაბერი ვის უნდა!.. რაღაც დაწყობილად ვერ ვლაპარაკობ, ხომ?.. დიდმა სიხარულმა იცის ასე... ცხოვრებაში ტანჯვის გარდა არაფერი მინახავს, ყველაფერი მაკლდა: ბინა, ქონება, ფული.

თამაზი. (თავისთვის). ჭკუა?

ციცინო. რა ბრძანეთ?

თამაზი. ბევრი რამე გაკლდათ-მეთქი.

ციცინო. სამაგიეროდ ფანდური მქონდა. (მღერის).

ოზურგეთი, მერია,
ქალი გადამერია,
ვისაც ვთხოვე წამალი,
ღვინო დამალევია.

დომენტი. რაც იყო, იყო, ქალბატონო ციცინო, მაგას სიმღერით ველარ უშვე-
ლი, ღღერის შემდეგ კი, ხომ დარწმუნდით, ბინა გექნებათ, თანაც სად? — ექსპერი-
მენტულ უბანში, ჩეხური პროექტით აშენებულ ცხრასართულიანი სახლის მეხუთე
სართულზე!

ციცინო. ლიფტი ხომ მუშაობს?

დომენტი. ლიფტიც მუშაობს და ცენტრალური გათბობაც.

ციცინო. წყალი?

დომენტი. წყალი როგორი გნებავთ?

ციცინო. „ნაბელლავი“ რომ არ იქნება, კი ვიცი. მე ჩვეულებრივ სასმელ წყალ-
ზე გელაპარაკებით.

დომენტი. ჩვეულებრივის გარდა, ცხელი წყალიც იქნება... ლურჯ ონკანს მოუშ-
ვებთ, ცივი წყალი წამოვა, წითელ ონკანს მოუშვებთ — ცხელი წყალი წამოვა.

ციცინო. დაგიჯერეთ ერთბაშად!

დომენტი. საკუთარი თვალით რომ ნახავთ, მაშინ დამიჯერებთ.

ციცინო. არა, მაინც უნდა გაკოცოთ, ამხანაგო დომენტი.

დომენტი. მაკოცეთ, ბატონო, თუ სხვა საშვებელი არ არის!

ციცინო. (კოცნის). არა, მთლად გადარეული არ გეგონოთ... კი ვიცი მე, ასეთი სა-
ჭმე მარტო კოცნით რომ არ კეთდება.

დომენტი. უყურე შენ, როგორი მცოდნე ყოფილა!.. მაინც რით კეთდება?

ციცინო. იმით, ჩემისთანა ხალხს რომ არა აქვს.

დომენტი. (მკაცრად). თუ ასე გააგრძელებთ ლაპარაკს, იცოდეთ, ორდერს ჩამო-
გართმევთ!

ციცინო. დაგიბრუნებთ ერთბაშად!.. ამას აწი მამაზეციერიც ვერ ჩამომართმევს.
(უბეში მალავს)... არა, თქვენ წყენა გულში არ გაივლოთ... ერთი უსწავლელი ქალი
ვარ და მეტი ჭკუა არ მომეთხოვება... ისე, სიმართლე თუ გინდათ, ჩემსავით, ალბათ,
ბევრი ფიქრობს.

თამაზი. ფიქრობდა, ქალბატონო ციცინო!.. ძველი შეხედულებები უნდა უარვ-
ყოთ. უნდა გარდავიქმნათ!

ციცინო. მადლობა ღმერთს, რომ გარდაქმნა ჩემით დაიწყეთ!.. წავალ ახლა, შვი-
ლებს გავახარებ.

დომენტი. ბარაკი დროზე გაანთავისუფლეთ. უნდა დავანგრიოთ და ახალი ნავ-
თობბაზის მშენებლობა უნდა დავიწყოთ.

ციცინო. თქვენ ბინა მაღირსეთ და გადასვლას როგორ დაგიგვიანებთ.

გიორგი. გული მაინც ხომ გწყდებათ, ახალ რაიონში რომ გადადიხართ?.. რაც
უნდა იყოს, ოცდახუთი წელი ცხოვრობდით ამ სახლში.

ციცინო. არა, ეს სახლი არ არის, სათაგურია!.. გინდა დაანგრიეთ, გინდა დაწვით,
გული როგორ დამწყდება. (გადის).

გიორგი. ძალიან უცნაური ქალი ყოფილა.

დომენტი. ეს სხვებთან შედარებით ანგელოსია... თქვენ მიღებაზე უნდა ნახოთ,
რა დღეში ვარ... ორშაბათის დადგომა ჭირის დღესავით მეზარება. კაბინეტში შესვლა არ

მინდა, მაგრამ ხალხს სად უნდა გაექცე, ყველა შენგან პასუხს ელის, ყველას დაგეგმვა უნდა... ყველას უნდა გაუგო, გულდასმით მოუსმინო... ხმამაღლა თუ დაგიწყებენ ლაპარაკს, შენ მაინც ხმადაბლა უნდა ილაპარაკო... შეიძლება, გაგლანძღონ კიდევაც, მაგრამ არ უნდა აღელდე.

თამაზი. დროის მოთხოვნაა ასეთი, ვარდენიჩ.

დომენტი. კი, დროის მოთხოვნაა, თუკი მას ფეხს ვერ აუწყობ, უნდა წახვიდე. შენი ადგილი სხვას უნდა დაუთმო... მაგრამ მე ჯერ არ მინდა წასვლა, ენერგია მაქვს, ბევრი რამის გაკეთება შემიძლია!

თამაზი. თუ ნებას მომცემთ, მიღებაზე დაგესწრებით.

დომენტი. ნება რა შუაშია, ჟურნალისტი ყველგან უნდა ახერხებდეს დასწრებას. თუ გახსოვს, „მარტინ იდენში“ ჯექ ლონდონმა რა თქვა?

თამაზი. რა, მაგალითად?

დომენტი. მაგალითად, თქვენი ხელობის კაცზე თქვა, დიდებული ჟურნალისტი დადგება, რადგან, სინდისი სრულებით არ აწუხებსო.

თამაზი. ეს კაპიტალისტური სამყაროს ჟურნალისტებზეა ნათქვამი... ისე, გეტყობათ, ლიტერატურა გყვარებიათ.

დომენტი. მე ლექსებიც ვიცი ზეპირად... ასე არ არის, გიორგი?

გიორგი. (გამოერკვა). რა ბრძანეთ?

დომენტი. შენ რაღაც გონება გეფანტება ამ ბოლო დროს... ლექსი თუ წავიკითხო-მეთქი?

გიორგი. აუცილებლად უნდა წავიკითხოთ, მაგრამ კარგი ლექსი!

დომენტი.

ზღვა იყო ისე მშვიდი და წყნარი,
რომ აღარც მახსოვს იყო თუ არა,
ერთად გააღო ცამ შვიდი კარი
და ზღვას სარტყელად გადაუარა.

თამაზი. შეიძლება გავაგრძელო, ვარდენიჩ?

დომენტი. ხომ გითხარი, ჟურნალისტი ნებას არ უნდა თხოულობდეს-მეთქი... მით უმეტეს, დღეს... ხომ ასეა, ჩემო გიორგი?

გიორგი. კი, ნამდვილად მასეა, ჟურნალისტი დღეს პირველი კაცია... ხალხი მართალს კი არა ტყუილსაც უჯერებს.

დომენტი. აბა, როგორ გეგონა შენ! დემოკრატიაა, საჯაროობაა... (თამაზს). კიდევ რა არის?

თამაზი. პლურალიზმი.

დომენტი. ჰო, სულ მავიწყდება... პლურალიზმი!.. აბა, თქვენ იცით, ა, ბურთი და ა, მოედანი! წერეთ და აკრიტიკეთ მბრძანებლურ-ბიუროკრატიული აპარატის წარმომადგენლები.

თამაზი. ყველაფერი ეს ლამაზი სიტყვებია, ვარდენიჩ. რატომ გავიწყდებათ, მე ცენტრის კი არა, ადგილობრივი გაზეთის წარმომადგენელი ვარ.

დომენტი. მერე რა მოხდა, ადგილობრივი რომ ხარ!.. კალამი ჩამოგართვა ვინმემ?.. ცენტრის ჟურნალისტებზე ნაკლებად დაწერ თუ რა?

თამაზი. მაგის ვერაფერს გეტყვით, მაგრამ მე რომ თქვენი მოსაწონებელი ვერ დავწერო, ცენტრში სარბენად გამიხდება საქმე.

დომენტი. თუ სიმართლეს იტყვი, რატომ გეშინია?.. სახელი არ გინდა?

თამაზი. ბინაც რომ მინდა და დაწინაურებაც?

დომენტი. მე რომ მეგონა, იმაზე მიხვედრილი ყოფილხარ... არ შემცდარა თქვენი რედაქტორი, ნიჭიერი ჟურნალისტი გამომიგზავნე-მეთქი, რომ დავავალე.

თამაზი. მერე, შეიძლება ნიჭიერი ჟურნალისტი ათი წელი კორესპონდენტი იყოს?

დომენტი. (იმავე ტონით). თუ კაცი ორმოცი წელი რედაქტორი შეიძლება იყოს, მაგი რა გასაკვირია!.. გული მაინც არ გაიტეხო, მომავალი წინაა!

თამაზი. როდის, პენსიაში რომ გავალ, მაშინ?

დომენტი. (ტონს შეიცვლის). თქვენ, მგონი, წახან სულ სხვა რამის თქმას აპირებდით?

თამაზი. თქვენი ლექსის გაგრძელება მინდოდა.

დომენტი. (გიორგის ხელს კრავს და ფიქრიდან გამოარკვევს). ჩემი კი არა, ტიცუან ტაბიძის ლექსია.

თამაზი. ვიცი, სტუდენტობის დროს ვისწავლე.

თეთრ ზამბახების დგანან ფარდები,
გააქვს შრიალი პალმების ქოლგებს
და ისე ყრია თეთრი ვარდები,
თითქოს ათასი აქ გედი მოკლეს.

დომენტი. მე კიდევ სკოლაში ვისწავლე... მე და გიორგის პოეზია ძალიან გვიყვარდა... აბა, რა გეგონათ თქვენ, ხელმძღვანელები ყველა უწიგნური ბიუროკრატები რომ წარმოგიდგენიათ... სხვათა შორის, ცურვაშიც პირველი თანრიგი მქონდა.

გიორგი. თქვენ ხომ ქალაქის წყალბურთელთა ნაკრებში თამაშობდით.

დომენტი. ახლა ქალაქებში ვთამაშობ, განცხადებებზე რეზოლუციებს ვაწერ, რომელსაც არავინ ასრულებს.

გიორგი. ვინ არ ასრულებს, ვარდენიჩ, მაგალითად?

დომენტი. მაგალითად, თქვენ!.. ხომ იყო განკარგულება, ნავთობბაზის მშენებლობა პირველი რიცხვიდან დაგიწყოთ?

გიორგი. იყო, მაგრამ...

დომენტი. რა მაგრამ?

გიორგი. ექსპერტის დასკვნა არ გქონდა ზღვიდან მშენებლობამდე კილომეტრნახევრიანი სანიტარიული ზონის დაცვის შესახებ.

დომენტი. კილომეტრნახევარი რომ ზღვიდან დავიწიოთ, ნავთობბაზას მთაზე ხომ არ ავაშენებთ?

თამაზი. ეკოლოგიას, ბატონო დომენტი, დღეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება.

დომენტი. ეკოლოგია და ეკოლოგია!.. რა მაშველი რგოლივით ჩაატრინდებით ამ სიტყვას!.. როგორ გგონიათ, თქვენ გამოიგონეთ იგი?.. აქამდე ეს სიტყვა ლექსიკონში არ იყო?

თამაზი. იყო, მაგრამ ყურადღებას არავინ აქცევდა.

დომენტი. ძველი ნავთობბაზა რომ შენდებოდა, მაშინ კაციშვილს არ გახსენებია ეს სიტყვა.

თამაზი. მაშინ სხვა სიტყვები იყო: „ჩვენ ვერ დაველოდებით ბუნების წყალობას. ჩვენი ვალია გამოვსტაცოთ ეს წყალობა მას“.

დომენტი. კი, ბატონო, ზღვა მაშინაც ჭუჭყიანდებოდა, მაგრამ წინა პლანზე ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალი იდგა, ქალაქის სამრეწველო განვითარება, თუ გნებავთ, მსოფლიო ბაზარზე გასვლა ამ ზღვისა და ამ ნავსადგურის მეშვეობით... კიდევ რამდენი ერთი ჩამოგითვალეთ? (ხმას დაუწევს), გასაგებია?

თამაზი. ყველაფერი სიტყვა-სიტყვით ჩავიწერე.

დომენტი. ძალიანაც კარგი გიქნია, თუ ჩაიწერე... კიდევ ისიც დაუმატე, რომ

ახალი ნავთობბაზის მშენებლობის დამთავრების შემდეგ ზღვას არავითარი ეკოლოგიური საფრთხე არ მოეწივს... ხომ ასეა, ამხანაგო გიორგი?

გიორგი. დიახ, პროექტში ასეა აღნიშნული.

დომენტი. და შენ ექვი გეპარება იმაში, რაც პროექტითაა გათვალისწინებული?

გიორგი. ჩემი საქმე მშენებლობაა... პროექტის ღირსებაზე სპეციალისტები ილაპარაკებენ... ისე, კილომეტრნახევრიანი სანიტარიული ზონის დაცვა მაინც საჭირო იყო.

დომენტი. დაიჩემა ახლა კილომეტრნახევრიანი ზოლი და კილომეტრნახევრიანი ზოლი! (აკვირდება). შენ რა ხშირად იკიდებ გულზე ხელს, გაწუხებს?

გიორგი. რა ვიცი, შეშინებული კი ვარ და...

დომენტი. იცი, რას გეტყვი, შეშინებულ კაცო? — მზია კოკელაძესთან მიდი მეორე საავადმყოფოში, კარგი თერაპევტია.

თამაზი. სწორი ბრძანდებით, გარდენიჩ, მზია-ექიმი შესანიშნავი სპეციალისტია.

დომენტი. ამას რა ყველაფერი ცოდნია!.. ვნახოთ, ერთი, ამხელა ერუდიციას სტატიის დაწერაში თუ გამოიყენებს.

თამაზი. სათაური უკვე მოფიქრებული მაქვს — „ახალი ნავთობბაზა, ახალი პერსპექტივები“.

დომენტი. დიდებულია! კონსტანტინე გამსახურდია ამბობდა, კარგი სათაური ნახევარი ნაწარმოებიაო... (გიორგის). წავიდეთ, აბა, მგონი, ყველაფერი გავარკვეეთ.

თამაზი. მე დავრჩები, სურათები უნდა გადავიღო.

დომენტი. ხელს როგორ შეგიშლით მაგ კეთილშობილურ განზრახვაში!.. ჩვენ წავიდეთ, გიორგი.

დომენტი და გიორგი გადიან. ისმის მანქანის ამუშავების ხმა. თამაზი ფოტოაპარატით ჯერ ზღვის ყურეს იღებს, შემდეგ ბარაკთან მიდის და მასაც ფირზე აღბეჭდავს. ბარაკიდან ციცინო გამოდის.

ციცინო. მოგეწონა ჩვენი დვარეცი. აპარატში რომ ჩააკარტიჩე?

თამაზი. ძალიან მომეწონა!.. ხომ არ დამითმობდით?

ციცინო. შენ ხუმრობ და, შვილების გარდა კიდევ ვინმე რომ მყოლოდა ჩაწერილი, სამოთახიან ბინას მივიღებდი.

თამაზი. ჩეხური პროექტით აშენებულ სახლს, ქალბატონი ციცინო, იმხელა ლოჯია აქვს, ერთ ოთახს არ ჩამოუვარდება.

ციცინო. შენს პირს შექარი. შვილო! (ხმას დაუწევს), თუ იცი, ძალიან ეწყინა ამხანაგ დომენტის, წახან ენას კბილი რომ ვერ დავაჭირე და ცუდი სიტყვა რომ წამოცდა, უფულოდ საქმე არ გაკეთდება-მეთქი?

თამაზი. კაცს მექრთამეობა დააბრალეთ და გაეხარებოდა ვითომ?

ციცინო. მაგი ახალია, მე წინათ ვინც იყო, ის მყავდა მხედველობაში... ვითომ მაინც ეწყინებოდა?

თამაზი. ნამდვილად არ ეწყინებოდა, ქალბატონო ციცინო!

ციცინო. ო, როგორ გამახარე, იცოდე!.. ახალ ბინაში რომ გადავალ და კამპანიას რომ გადავიხდი, აუცილებლად დაგპატიუებ... ხომ მოხვალ?

თამაზი. თამადად თუ დამასახელებთ, კი, ბატონო.

ციცინო. შენ ოღონდ ლამაზად ჩამაკარტიჩე გაზეთში და მაკარიჩი ჩემზე იყოს... არა, ნამდვილად გამისკდება გული ამდენი სიხარულისაგან.

თამაზი. გულზე თქვენ არ იღარდოთ, შუქრიევნა, მეორე საავადმყოფოში დიდებული ექიმია, მზია კოკელაძე!

ფარდის გახსნამდე დიქტორი რადიოში საზეიმო ტონით მიმართავს მაყურებლებს.

დიქტორი:

თუ გსურს იყო ჯანმრთელი,
ლონით გასაკვირველი —
ნერვების დაწყნარება
წამალია პირველი.

იხსნება ფარდა და სცენაზე ექიმ მზია კოკელაძის კაბინეტს ვხედავთ. ექიმი რალაცას წერს, კაბინეტში გიორგი შემოდის.

გიორგი. შეიძლება?

მზია. (წერას თავს ანებებს). შეიძლება.

გიორგი. მე მზია-ექიმი მინდოდა.

მზია. სწორედ მზია-ექიმი გახლავართ.

გიორგი. ძალიან სასიამოვნოა.

მზია. გააჩნია, ვისთვის.

გიორგი. ბოდიში, მაგრამ ვერ გავიგე.

მზია. თქვენ კი არა, მეც ვერ გავიგე. ასე მასიურად ხალხი ავად რატომ ხდება?.. განა სასიამოვნოა, ორმოცდამეათე ავადმყოფის მიღება?

გიორგი. (შეწუხდება, მაგრამ იბტიბარს არ იტებს). რაკი ორმოცდამეათე ვყოფილვარ, პირიქით, პრემია უნდა მომცეთ.

მზია. პრემია კი არა, შეიძლება, წამალიც არ მოგცეთ.

გიორგი. რატომ?

მზია. იმიტომ, რომ არ იშოვება.

გიორგი. ისიც ხომ საპონი არ არის?

მზია. სხვათა შორის, საპონიც წამალია, კუჭყს აშორებს... სხვა შეკითხვები ხომ არ გექნებათ?

გიორგი. (წასვლას დააპირებს), კარგად ბრძანდებოდეთ, ჩემო ბატონო!..

მზია-ექიმისთანა თერაპევტი ქალაქში მეორე არ დადისო... ეტყობა, ტყუილი უთქვამთ.

მზია. მზია-ექიმი რომ რკინა არ არის და ძალიან იღლებათ, ის თუ უთქვამთ?

გიორგი. თქვენ ოღონდ დაისვენეთ და მე სხვა დროს გამოვივლი.

მზია. როგორ გგონიათ, სხვა დროს უკეთესი მდგომარეობა იქნება?.. დაბრძანდით.

გიორგი ჯდება, მზია ანკეტას შლის.

მზია. სახელი, მამის სახელი, გვარი.

გიორგი. გიორგი იოსების ძე ვაშალომიძე.

მზია. ასაკი?

გიორგი. ორმოცდაათს გადავაბიჯე.

მზია. რა მაღალფარდოვანი ლაპარაკი გყვარებიათ. (აჯავრებს), ორმოცდაათს გადავაბიჯე, ბავშვობაში, შემთხვევით ლექსებს ხომ არ წერდით?

გიორგი. ლექსებს ახლაც ვწერ, მაგრამ არავის ვუკითხავ... მხოლოდ ჩემი გულის კიას ვახარებ... როგორ ფიქრობთ, ლექსის წერა დანაშაულია?

მზია. ასაკი!

გიორგი. ორმოცდათხუთმეტი წელი.

მზია. მასე გეთქვათ თავიდან. ანკეტას პოეზია არ უყვარს.

გიორგი. ვხედავ, არც თქვენ გყვარებიათ...

მზია. როგორ გეკადრებათ!.. „თუ გსურს იჯო ჯანმრთელი, ღონით გასაკვირველი“ —
ხომ მოისმინეთ, აქეთ რომ მოდიოდით?

გიორგი. დიას, მოვისმინე.

მზია. ჩემი დაწერილია. კიდევ მტრედებზეც მაქვს ლექსი.

გიორგი. ფანჯარაში მტრედია, ნეტავ, ვისი ბედია....

მზია. არა, ეს ხალხური ლექსია, ჩემი ასე იწყება:
ცაში დაფრინავენ მტრედები,
მშვიდობას უმღერიან დედები.

გიორგი. როგორც ვატყობ, მტრედი ძალიან გყვარებიათ.

მზია. ძალიანაც არ მიყვარს.

გიორგი. რატომ მერე?

მზია. ჭუჭყიანი და ღორმუცელა რომაა, იმიტომ.

გიორგი. მტრედი ბიბლიური ფრინველია... ნოეს კიდობნიდან პირველი ის გამოფრინდა.

მზია. ვიცი, მაგრამ მაინც არ მიყვარს... ძალიან, თუ წინააღმდეგი არ იქნებით, მტრედებს შევეშვათ და ანკეტას დავუბრუნდეთ.

გიორგი. დაგრჩათ რაიმე დასაზუსტებელი?

მზია. თქვენი პროფესია.

გიორგი. მე მშენებელი ინჟინერი ვარ.

მზია. სახლებს აშენებთ — სწრაფად, იაფად და მაღალხარისხოვნად...

გიორგი. სახლებს კი არა, მე ახალ ნავთობბაზას ვაშენებ.

მზია წერას თავს ანებებს. მაგიდაზე დადებულ გაზეთს იღებს, აკვირდება და შემდეგ ისევ გიორგის მიაჩერდება.

გიორგი. ასე გაკვირვებით რატომ მიყურებთ?

მზია. იმიტომ, რომ ახალი ნავთობბაზის მშენებელი ყოფილხართ...

გიორგი. მერე რას ხედავთ ამაში ცუდს?

მზია. განა თქვენ არ იცით?

გიორგი. არაფერიც არ ვიცი!

მზია. ნუნუ არ გრცხვენიათ, ასეთი ინტერვიუ რომ მიეცით გაზეთში, ბუნებას არავითარი საფრთხე არ ემუქრებაო?..

გიორგი. ქალბატონო მზია, პატივცემულო მზია-ექიმო... ძალიან გთხოვთ, ნუ აყვებით ჭორებს, თითქოს ახალ ნავთობბაზას ქალაქისათვის უბედურება მოჰქონდეს.

მზია. ჭორებს ნუ აყვებო?.. მე ექიმი ვარ და ამ საკითხით ძალიან დავინტერესდი, პიდრომეტეოროლოგიური ობსერვატორიის მონაცემებით, ყოველწლიურად ცისტერნებიდან 200 ტონამდე ნავთობპროდუქტები იღვრება, ქალაქის მიდამოებში ზღვის გაჭუჭყიანების დონე ნორმაზე 20-ჯერ და უფრო მეტად მაღალია. მკვეთრად შემცირდა ზღვის ფაუნა, რომელიც ორ წნესს შორის არის მოქცეული, ქვემოდან ბუნებრივი გოგირდწყალბადი აწვება, ზემოდან კი საწარმოების დაუდევრობის შედეგად ჩაღვრილი სიბინძურე... უკვე დადგა დრო, შემუშავდეს მთელი შავი ზღვის ეკოლოგიურად გადარჩენის პროგრამა... თქვენ კი დაგიჩემებიათ ჭორებს ნუ აყვებითო.

გიორგი. გეთანხმებით, ქალბატონო მზია, მაგრამ რაც თქვენვე ბრძანეთ, ეს ძველი ნავთობბაზის ცოდვებია... მე, როგორც სპეციალისტი, პირობას გაძლევთ, ახალი ნავთობბაზის დამთავრების შემდეგ ზღვის გაჭუჭყიანება გამორიცხული იქნება... აი, თქვენ თვითონ ნახავთ და დარწმუნდებით.

მზია. ახლა აქ ამ თემაზე კამათის დრო არ არის... ორმოცდამეთერთმეტე პაციენტი მიცდის. პირდაპირ საქმეზე გადავიდეთ... რას უჩივით?

გიორგი. გულს ვუჩივი.

მზია. მაშინ ტრადიციული შეკითხვით დავიწყოთ: ღვინოს სვამთ?

დასტურის ნიშნად გიორგი თავს უქნევს.

მზია. რატომ სვამთ?

გიორგი. როგორ აგისნათ ახლა, ხან კარგ ხასიათზე რომ ვარ, იმიტომ ვსვამ, ხან კიდევ ცუდ ხასიათზე რომ ვარ, იმიტომ.

მზია. ნავთობბაზის მშენებელი სულ კარგ ხასიათზე უნდა იყოთ.

გიორგი. მშენებლობის გარდა, კაცს ოჯახიც ხომ გაქვს, საზოგადოებაშიც ხომ ცხოვრობ? საქმე, მოგეხსენებათ, არც ისეა აწყობილი, შენ რომ გავიხარდება.

მზია.

დამისხი, დამალევიანე
ეგ ღვინო ოხერტიალი,
ეგება წალმა ვიფიქრო
ქვეყნის უკულმა ტრიალი.

გიორგი. კი, ზუსტად ჩემზეა ნათქვამი.

მზია. ეწევი?

გიორგი. მხოლოდ ცხოვრების ჭაპანს ვეწევი... თამბაქოს კვამლი უფულობასავეით მეზარება.

მზია. ჭარაგმები გყვარებიათ, მაგრამ მაინც გავაგრძელოთ ჩვენი გულახდილი დიალოგი... ამ ბოლო დროს ნერვიულობა ხომ არ მოგწევიათ?

გიორგი. ნერვიულობა ყოველთვის მიწევდა, მაგრამ ამ უკანასკნელ ხანს განსაკუთრებით.

მზია. განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც ნავთობბაზის მშენებლობა დაგავალეს.

გიორგი. დიახ, მას შემდეგ... სხვას რა უნდა ვუთხრა, როდესაც ოჯახში საკუთარი შვილიც არ მიჯერებს... დაახლოებით იმასვე მიმტკიცებს, რაც თქვენ ახლა მითხარი...

მზია. ჭკვიანი შვილი გყოლიათ.

გიორგი. ეკოლოგიური ხსნის კომიტეტის წევრია, არარეგისტრირებული, ფორმალური კომიტეტისა.

მზია. ფორმას რა მნიშვნელობა აქვს, მთავარი შინაარსია... სხვათა შორის მეც მაგ კომიტეტის წევრი ვარ.

მზია დგება და კარადიდან წნევის აპარატი გამოაქვს. გიორგი კოსტიუმს სკამზე კიდებს და სახელოს იკაბიწებს.

მზია. ცოტა სწრაფად, თუ შეიძლება... ნუ მალავთ, დავინახე, რომ მკლავზე სვირინგი გაქვთ... თუ არ ვცდები, „ტასიკო“ წერია.

გიორგი. ბავშვობისდროინდელი ცოდვებია.

მზია. თქვენი არ მიკვირს, შეგეძლოთ, მეორე მკლავი გეჩვენებინათ.

გიორგი. მეორე მკლავზე „ტასიკო პლიუს გიორგი“ წერია... კიდევ კარგი, ახლანდელი თაობა ასეთ სისულელებს აღარ ჩადის.

მზია. კი, ახლა სხვანაირად იჩხვლეტენ მკლავებს.

გიორგი. ჩვენ კიდევ სხვა აღმგზნები საშუალებები გვქონდა. გაგვიკეთებდნენ და... „ვინც ჩვენთან არ არის, იგი ჩვენი მტერია“, „ორ კაცში სამი ჯაშუშია“.

მზია. თქვენ, თურმე, საკმაოდ საინტერესო პიროვნება ყოფილხართ. რაც მთავარია, იუმორის გრძნობა ჯერ კიდევ არ დაგიკარგავთ.

გიორგი. გმადლობთ კომპლიმენტისათვის. ყველაფერი ეს, ალბათ თქვენი მკურ-
ანლობის მეთოდია, პაციენტის გუნება-განწყობილების გამოსაკეთებლად ხმარობთ.
მზია (მკაცრად). მკლავი მიჩვენეთ! (წნევას უსინჯავს).

გიორგი. მაღალია, ხომ?... მე მგონი...

მზია. „მე მგონი“ არაა საჭირო. მხოლოდ ფაქტებით ვილაპარაკოთ. კონკრეტულად.
რას უჩივით?

გიორგი. ამ ბოლო დროს ძალზე უცნაური გრძნობა დამეუფლა, არ ვიცი, როგორ
აგიხსნათ... რაღაც შიში ამეკვიატა.

მზია. მაინც რისი გეშინიათ?

გიორგი. ყველაფრის, რაც გარშემო ხდება.

მზია. ნუთუ ჩვენს კოპწია ქალაქში ისეთი რამე ხდება. სანერვიულოდ რომ
ღირდეს?

გიორგი. ერთი შეხედვით თითქოს არაფერი, მაგრამ ზევით ხომ ბევრი რამ ხდე-
ბა?... ჰოდა, გული მეუბნება, რომ ყველაფერი ეს ჩვენთანაც ჩამოაღწევს...

მზია. კონკრეტულად მაინც რა ჩამოაღწევს?

გიორგი. ეს მიტინგები, ეს დემონსტრაციები, ეს შიმშილი...

მზია. მაგათზე არ იდარდოთ... სანამ ყველაფერი ეს ჩვენთან ჩამოაღწევს, მე და
თქვენ, ალბათ, პენსიაზე ვიქნებით.

გიორგი. ნავთობბაზის დამთავრებამდე არ მინდოდა პენსიაზე გასვლა, მაგრამ ვიცი,
რომ რაღაც მოხდება, გული მეუბნება...

მზია. კიდევ რას გეუბნებათ გული?

გიორგი. იმას, რომ წლევანდელი ზამთარი აღარ გათავდება, რომ სულ თოვლი და
ქარიშხალი იქნება, მზეს ვერასოდეს დავინახავთ.

მზია. როგორ წარმოვიდგენდი, ასეთი პესიმისტი თუ იქნებოდით.

გიორგი. მაინც ამ ზამთრის წასვლას რომ არ დაადგა საშველი! სულ თითებზე
ვითვლი... დღეს ოცი თებერვალია, ხომ? თებერვალი ოცდარვით გადის, მაგრამ მა-
ნამდე გაძლება არ გინდა!... ვთქვათ, მივიტანე სული, ზამთრის უკანასკნელი ფურცე-
ლიც ჩამოვახიე კალენდარს, მაგრამ მარტი ხომ მაინც გაზაფხული არ არის, ალბათ,
გაგიგონიათ, მარტი რომ წინ გედგასო... (გამოერკვევა). მთლად დაწყობილად ვერ
ვლაპარაკობ, ხომ? უარესს გეტყვით... კიდევ, იცით, რას ვფიქრობ ხანდახან, როდეს-
მაც მეოთხე სართულიდან კიბეებზე ჩამოვდივარ?

მზია. ჰო, რას ფიქრობთ?

გიორგი. ამ ვიწრო კედლებში კუბო როგორ გამოეტევა-მეთქი.

მზია. რა კუბო?

გიორგი. რა კი არა, ვისი... ჩემი კუბო, რასაკვირველია... აი, როცა მოვკვდები,
მაშინ... ჩემი სახლი, მოგეხსენებათ, ვოლუნტარიზმის ეპოქაშია აშენებული არქიტექ-
ტურულ პროპორციებს რომ ყურადღებას არ აქცევდნენ... ჭერი ხომ დაბალია და დაბა-
ლია, კარებიც ცალფა და საშინლად ვიწროა... უცხოური ავეჯი რომ შეიტანო, კედლის
გამონგრევა მოგიწევს... მეზობლებზე ვამბობ, თორემ მე ჩვენებური მცირეგაბარიტიანი
ავეჯი მიდგას... კი, ჯამაგირზე ვცხოვრობ...

მზია, მაინც რა ჯამაგირი გაქვთ ასეთი?

გიორგი. ქორწილებსა და ტირილებში წასაღებად რომ არ გეყოფა... კი, ბატონო,
შეიძლება, იქ არ წახვიდე, მაგრამ ბაზარს რას უზამ, ხუთი თუმანი მარტო ერთ წას-
ვლაზე გინდა... მეც მივივრს ხანდახან, როგორ ვახერხებ ვალის გარეშე თვის დამ-
თავრებას... არა, ცემენტს ნამდვილად არ ვიპარავ. მაგრამ დამატებით სამუშაოზე, თუ-

კი სადმე მოვახერხე, არასოდეს ვამბობ უარს... თავი შეგაწყინეთ, ხომ, მზია ექიმო?

მზია. პირიქით, ძალიან ყურადღებით გისმენდით.

გიორგი. რეცეპტს არ გამომიწერთ?

მზია. არავითარი რეცეპტი! შეშინებული კაცის წამალი მხოლოდ გუნება-განწყობილების გაუმჯობესებაა. არ ინერვიულოთ, ემოციებს არ აყვეთ, სხვათა შორის, ნურც ბაზარში წახვალთ, ცოლი გაუშვით.

გიორგი. არც ფული მივცე?

მზია. იუმორი უებარი საშუალებაა, ამიტომ ტელევიზორში მხიარულ გადაცემებს უყურეთ, რაც მთავარია, ხშირად იარეთ სუფთა პაერზე, ივარჯიშეთ, ორგანიზმი გაიკაეთ... მუდამ გახსოვდეთ, რომ თქვენი ჯანმრთელობა თქვენს ხელთაა.

მესამე სურათი

ისმის დილის გამამხნევებელი ვარჯიშის მელოდია, როდესაც სცენა განათდება, ოთახში მოვარჯიშე გიორგი ვაშალომიძეს დავინახავთ. სპორტული მაისურა აცვია, რომელზედაც დაწერილია ციფრი „12“.

რადიო. ჩაისუნთქეთ ღრმად, ასწიეთ თავი მაღლა, კიდევ უფრო მაღლა და ადგილზე სირბილით დაიწყეთ!.. ერთი, ორი, სამი... ერთი, ორი, სამი... კარგია!.. ახლა მოადუნეთ კუნთები, ამოისუნთქეთ, ერთი, ორი, სამი... ერთი, ორი, სამი... ვარჯიში დამთავრდა... არ დაგავიწყდეთ, გაიკეთეთ წყლის პროცედურები.

გიორგი. (ვარჯიშის დამთავრებისთანავე რადიოს გამორთავს). უჰ!.. მგონი, ზედმეტიც მომივიდა.

მალხაზი. (შემოდის). რას შვრები, მამაჩემო, ტანს იყენებ?

გიორგი. კი, სილამაზის კონკურსზე უნდა მივიღო მონაწილეობა.

მალხაზი. სილამაზის კონკურსისა რა მოგახსენო, მაგრამ ნავთობბაზის მშენებლობაში ხომ მონაწილეობ?

გიორგი. ვმონაწილეობ, ხვალ-ზეგ უკანასკნელ ბარაკსაც დავანგრევ, ბუღდოზერებს გამოვიყვან და საძირკველის ჩაყრას შევუდგები.

მალხაზი. იცოდეთ, არ გამოგიგათ!

გიორგი. ექიმმა მითხრა, გული არ მოიყვანო, მაგრამ მაინც მინდა შევიტყო, რატომ არ გამოგიგია?

მალხაზი. ჩვენ საპროტესტო აქციას მოვაწყობთ.

გიორგი. ვინ ჩვენ?

მალხაზი. ქალაქის საზოგადოება.

ამ ლაპარაკში ოჯახის ყველა წევრი თავ-თავის საქმეს აკეთებს — დიასახლისი მაგიდაზე საუზმეს აწყობს.

გიორგი. ქალაქის საზოგადოებრიობა ცოტა ხმამაღლაა ნათქვამი. ხმადაბლა რომ შეგეკითხო, საზოგადოებრიობაში მაინც ვის გულისხმობ?

მალხაზი. ეკოლოგიური ხსნის კომიტეტი.

იოსები. უშიშროების კომიტეტი კი გამიგია, მაგრამ ეკოლოგიურ ხსნაზე ვერაფერს მოგახსენებ.

ლენა. ნუთუ ასეთი კომიტეტიც არსებობს!

მალხაზი. შენ წარმოიდგინე, არსებობს, დედაჩემო!

იოსები. ოფიციალური ნებართვა გაქვთ?

მალხაზი. ჯერჯერობით ამხანაგ დომენტის ჩვენს განცხადებაზე დადებითი რეზოლუცია არ წაუწერია.

იოსები. ესე იგი, არაფორმალური გაერთიანება ყოფილხართ.

ლენა. გამარკვიეთ მაინც, რა განსხვავებაა არაფორმალურსა და ფორმალურ გაერთიანებებს შორის?

მალხაზი. რთული საკითხია!.. როდესაც ჩვენ არაფორმალურებში ჩაგვრიცხეს, ფორმალურია, მაგალითად, ლოთობასთან მეტროპოლი საზოგადოება. გადაუხდი მანეთს და კაციშვილი პასუხს აღარ მოგთხოვს, გინდა დალევ, გინდა ნუ დალევ.

იოსები. შენ ხუმრობ, ახლა, ჩემო ბაბუა, მაგრამ ყველაფერს თავისი წესი და რიგი აქვს. უკანონოდ არაფერს გაგაკეთებინებენ, ამიტომ რეგისტრაციაში აუცილებლად უნდა გატარდეთ.

მალხაზი. სანამ მაგ საკითხს გადაგვიწყვეტდნენ, ბევრი წყალი გაივლის... თუმცა წყლის მაგივრად მაზუთი შეიძლებოდა გვეთქვა... ხომ ასეა, მამაჩემო?

გიორგი. თქვენ გატარდებით თუ არ გატარდებით, ნავთობბაზა მაინც აშენდება.

მალხაზი. ეს შენ ფიქრობ ასე... კიდევ ამხანაგი დომენტი ფიქრობს!

იოსები. (მკაცრად) გიკრძალავ ასეთ ლაპარაკს... — ვაშალომიძეების ოჯახში გაზრდილ კაცს უფროსების მორიდება უნდა გქონდეს.

მალხაზი. უფროსი ვაშალომიძის სიტყვა ჩემთვის კანონია. (მიდის და რადიომიმღებს ჩართავს. საჭირო ტალღას მოძებნის).

რადიო: „ეს არის ამერიკის ხმა ვაშინგტონიდან. გადმოგცემთ უკანასკნელ ცნობებს“.

იოსები. (სწრაფად მიდის და რადიოს გამორთავს). რას აკეთებ, თუ იცი?

მალხაზი. უკანასკნელ ცნობებს ვისმენ.

იოსები. მერე ვის ცნობებს ისმენ?

ლენა. ახლა უცხოეთის მოსმენა ნებადართულია.

იოსები. უბედურებაც ისაა, რომ ყველაფერი ნებადართულია. ხალხს ტვინი აუბნის... ქვეყანა აირია, ხომ ხედავთ?

გიორგი. ქვეყნის ამბავზე ვერაფერს გეტყვი, მაგრამ მე ნამდვილად შეშინებული ვარ.

მალხაზი. მაინც ასე რამ შეგაშინა, გულზე სულ ხელს რომ იკიდებ?

იოსები. შენ რომ უცხოეთის ხმებს უსმენ, იმან შეაშინა.

მალხაზი. სიმართლეს ჩვენ სწორედ უცხოეთის ხმებიდან ვგებულობთ.

იოსები. ვინ თქვა ეს?

მალხაზი. ერთმა საქვეყნოდ ცნობილმა ჟურნალისტმა.

იოსები. ბოდიში მომიხდია, მაგრამ ჩემს დროს მასეთ ჟურნალისტს ვირის აბანოში მიაბრძანებდნენ.

მალხაზი. თანაც მარადიულილი გამყინვარების ზონაში!.. მაგრამ ახლა რომ ის დრო აღარაა, ბაბუაჩემო?

იოსები. მეც ვხედავ, რომ აღარაა და ძალდი პატრონს ვეღარ ცნობს.

მალხაზი. ძალდის თავიც სწორედ მაქაა დამარხული.

იოსები. შენთან ხომ სერიოზული ლაპარაკი არ შეიძლება.

ლენა. გთხოვთ საუზმე მიირთვათ.

მალხაზი. საუზმე თორემ არ გვქონდეს ერთბაშად ნუგბარ-ნუგბარი!

ლენა. ეს რა დიდი მჭამელი ლაპარაკობს!

გიორგი. ნუგბარ-ნუგბარი, მართალია, არ გვაქვს, მაგრამ გვექნება... კაცი იმედით ცოცხლობს ქვეყანაზე.

იოსები. კი, იმედი დიდი შეღავათია, განსაკუთრებით მაშინ, როცა უკან-უკან მივდივართ.

მალხაზი. მანამდე სულ წინ-წინ მივდიოდით, ხომ?

იოსები. სიძნელეები იყო, მაგრამ რწმენა გვქონდა. თქვენმა ურწმუნობამ გვინდობდა, ხედავთ, რა მოიტანა.

მალხაზი. მაინც რა მოიტანა?

იოსები. შაქრის ტალონი... კარაქის ტალონი... მალე, ალბათ, მარილის ტალონებიც იქნება... ნუ დაგავიწყდებათ, ჩვენ ეს ტალონები ომის დამთავრებისთანავე გავაუქმეთ.

მალხაზი. უკაცრავად პასუხია და, მტკიცე რწმენით მიმავალს ასეთი სიტყვები რომ გეთქვა ორ კაცში, ვირის აბანოში არ მიგაბრძანებდნენ?

იოსები. ყოველ შემთხვევაში, გამძლარი მაინც წავიდოდი.

მალხაზი. კი, მაგარი გამძლარი ბრძანდებოდი!

იოსები. შენ რა იცი, მაშინ დაბადებულიც არ იყავი.

მალხაზი. მე, სხვათა შორის, არც დავით აღმაშენებლის ეპოქაში დავბადებულვარ, მაგრამ დიდგორის ომი შესანიშნავად ვიცი.

ლენა. აბა, ისტორიაში სამი რატომ ჩაგიწერეს ატესტატში?

მალხაზი. ისტორიის მასწავლებელი გვყავდა ცუდი და იმიტომ.

გიორგი. ბიძინა იმედაძესაც ხომ ის მასწავლებელი ჰყავდა?

მალხაზი. ბიძინა იმედაძეს შენზე ფულიანი მამა ჰყავდა.

იოსები. მე მუშფაკი ისე დავამთავრე, არც ფული დამჭირვებია და არც პროტექცია.

მალხაზი. მაგაში მართალი ბრძანდებით, ბატონო იოსებ.

იოსები. მარტო მაგაში?

გიორგი. ჩემი ამბავი გასაგებია, მაგრამ ამ ახალგაზრდებს ნერვები რამ აუშალა?

მალხაზი. ქრთამი და კორუფცია რომაა ყველგან, იმან აგვიშალა... ხალხს აღარ სჯერა თქვენი, მამაჩემო.

გიორგი. მაინც რა არ სჯერა, შვილო? ოღონდ ხალხის სახელით ნუ მელაპარაკები, კიდევ კონკრეტული ფაქტი დამისახელე.

მალხაზი. კარგი, კონკრეტული იყოს! რატომ ამტკიცებთ, ახალი ნავთობბაზა ქალაქს ზიანს არ მოუტანსო?

გიორგი. შენ რა იცი, რომ მოუტანს?

მალხაზი. ძველმა რა მოუტანა, ის ხომ ვიცი? — ზღვა ისე გააქუქყიანა, ბანაობა აღარ შეიძლება, თევზი გაწყდა.

ლენა. რაც გადარჩა, ისიც დაპატარავდა.

გიორგი. როგორ თუ დაპატარავდა?

ლენა. ჩემს ბავშვობაში, ერთ სტავრიდას რომ ვიყიდდით, მთელს ოჯახს ჰყოფნიდა, კილოზე ნაკლები არ იყო, თანაც როგორი მსუქანი და გემრიელი... ახლა ლიფსიტე-ბისაგანაც ვერ გამოარჩევ.

გიორგი. ნუთუ ყველაფერი სტავრიდაზე უნდა დავიყვანოთ?

ლენა. ბარაბული?... კეფალი?... პირს ვერ დააკარებ, ისეთი ნავთის გემო აქვს.

მალხაზი. ჩვენს კომიტეტს თევზის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითმა ინსტიტუტმა ძალზე დამაფიქრებელი ფაქტი აცნობა: რამოდენიმე სახეობის თევზი და ყველა სახეობის კიბორჩხალისმაგვარი მთლიანად განადგურებულია ქალაქისა და მის ახლო მდებარე კურორტების გაყოლებით...

ლენა. გიორგი, რამდენჯერ შეგეხვეწე, გულზე ნუ იკიდებ ხელს-მეთქი... წნევას ხომ არ აუწევია?

იოსები. მაგის წნევის რა მოგახსენო, მაგრამ ფასებმა კი ნამდვილად აიწია.

მალხაზი. ამან ისევ თავისი დაიწყო!

იოსები. დიალექტიკური მატერიალიზმი გვასწავლის, ყოფიერება განსაზღვრავს ცნობიერებასო. ესე იგი ჯერ კუჭი და მერე იდეები. მშიერ კაცს ვერაფერი გააჩნდება. მაგალითისათვის შორს წასვლა არ გვინდა, მარტო ეგნატე ნინოშვილის შემოქმედება კმარა.

მალხაზი. კეთილი და პატიოსანი. ეგნატე ნინოშვილი იყოს! იგი რეალისტი მწერალია. (კარადასთან მიდის და წიგნი გამოაქვს), მაინც რომელი მოთხრობა გადავშალოთ?... აგერ, ჩემო ბატონო, „გოგია უიშვილი“. თანახმა ხარ, ბაბუა იოსებ?

იოსები. მარტო გვარი რამდენს გვეუბნება — უიშვილი!

მალხაზი. თუ იცი, ბაბუ, შენ, რა პქონდა მაგ უიშვილს საკალანდოდ ოჯახში? აგერ, შეგახსენებ. (კითხულობს): „ამასობაში კალანდა თენდებოდა, ხაჭაპურები ცხვებოდა, მსუქანი ღორი და ქათმები უნდა დაეკლათ“..

ლენა. ზუსტად ჩვენი ოჯახივით ყოფილა!

იოსები. რას არ გამოიგონებს შენი კვიმატი ენა. ჩემო მალხაზ!

მალხაზი. მაინც რა გამოვიგონე?

იოსები. ხაჭაპურებიო... მსუქანი ღორიო... ინდოურიო...

გიორგი. გაჩერდი, თუ კაცი ხარ, პირზე ნერწყვი მომადგა.

მალხაზი. ბატონო იოსებ, მე არაფერი გამომიგონებია, მოთხრობაში ზუსტად ასე წერია, ოღონდ ინდოური კი არა ქათმებიო...

იოსები. გაჭირვებულ კაცს საკალანდოდ ამდენი ხორაგი როგორ ექნებოდა?

მალხაზი. შენ ის მითხარი, „გოგია უიშვილს“ მუშფაკში თუ გასწავლიდნენ?

იოსები. კი მასწავლიდნენ, მაგრამ მას შემდეგ რამდენი დრო გავიდა, კარგად აღარ მახსოვს.

მალხაზი. ეს კიდეც არაფერი, მთავარი აწი იქნება! თურმე, ეგზეკუციის შემდეგ გოგიას ცოლმა მარინემ... (კითხულობს) „ქათმები გაბურტყლა, სამიოდ ხაჭაპური გამოაცხო, წმინდა თაფლის სანთელი ჩამოქნა, ერთი დოჭი ადესას ღვინოც ამოიღო ქურიდან“.

გიორგი. ქათმები, ხაჭაპურები, მოქაფული ადესა!

მალხაზი. ბოდიში, მაგრამ მოქაფული არ წერია.

გიორგი. მაგას არა აქვს მნიშვნელობა, ადესა მოქაფულიც კარგია და მოუქაფავიც.

ლენა. მე ის მიკვირს, ამდენი ქონების პატრონს ტყეში ფირალად რა მიაჩნებინებდა?

მალხაზი. გეშლება, დედაჩემო, ტყეში სიმონა ძალაძე გაიქცა.

გიორგი. უიშვილმა ფირალობას თავის მოკვლა არჩია.

ლენა. რატომ მერე?

მალხაზი. შეურაცხყოფა ვერ აიტანა და იმიტომ... აი, ზომ დარწმუნდი, ბაბუა-ჩემო, მარტო საქმელ-სასმელზე არ ყოფილა საქმე, „ბიბლიაში“ წერია, არა პურიტა მარტო ცხონდების კაციო.

იოსები. ბიბლია არ ვიცი მე!

მალხაზი. არც ღმერთი გწამს?

ლენა. შენ თუ გწამს ღმერთი, ამ ლაპარაკს მოვრჩეთ ახლა. მე და მამაშენი სამსახურში უნდა წავიდეთ, შენ კიდეც ლექციებზე გაგვიანდება.

მალხაზი. არსადაც არ მაგვიანდება!..

ლენა. დაგიჯერო ვითომ?

მალხაზი. რა ვქნა, აბა, მიცდება პირველი ლექცია.

გიორგი. ამ ბოლო დროს შენ ხშირად გიცდება ლექციები.

მალხაზი. აი, დარდი, თუ მიცდება!

გიორგი. ესეც ეკოლოგიური ხსნის კომიტეტში ისწავლე?

მალხაზი. მაგი კიდევ არაფერი, თქვენ აწი უნდა ნახოთ!

ლენა. ღმერთო, დიდებულო, ეს ბიჭი ასე რამ გააღიზიანა?

გიორგი. ყველაფერი ეს კეთილ ნაყოფს ნამდვილად არ გამოიღებს.

საუბარში სუფრა უკვე აღაგებულია, ლენა და გიორგი ტანზე იცვამენ.

ლენა. მალხაზ. წავედით ჩვენ.

მალხაზი. გზა მშვიდობისა!

გიორგი და ლენა ვადიან.

იოსები. ვაჟკაცურად, ერთი რამ უნდა გკითხო, ოღონდ სიმართლე უნდა მითხრა, აი, შენ რომ იცი, ისე პირდაპირ.

მალხაზი. გისმენ, ბაბუა.

იოსები. მართლა გიცდება ამ დილით ლექცია?

მალხაზი. არ მიცდება, მაგრამ ლექტორს პროტესტს ვუცხადებ.

იოსები. რა დაგიშავა?

მალხაზი. მე კი არა, ქვეყანას დაუშავა... მექრთამეა!..

იოსები. მექრთამეს უმაღლეს სასწავლებელში რა უნდა?

მალხაზი. მარტო უმაღლეს სასწავლებელში?

იოსები. ჩემს დროს ნამდვილად ასე არ იყო... რას გიკითხავს?

მალხაზი. მასალათა გამძლეობას, მექრთამე რომაა, ის ვითომ არ კმარა, ტვინის მაგივრად თავში ნახერხი უყრია.

იოსები. დარწმუნებული ხარ, რომ გენიალური შედარება მოიყვანე?

მალხაზი. ეს შედარება, მე კი არა, ერთ ცნობილ ქართველ მწერალს ეკუთვნის. თანაც უბრალო ნახერხი კი არა, სველი ნახერხი უნდა მეთქვა.

იოსები. კარგი, ბატონო, მაგრამ იმ ინსტიტუტს მაინც უნდა სცე პატივი, სადაც სწავლობ... ეხუმრები შენ, პოლიტექნიკური ინსტიტუტი... ერთ სიტყვაში პოლიტიკაცაა გაერთიანებული და ტექნიკაც.

მალხაზი. ოღოლო შენ, ბაბუა იოსებ, ვერ გამოიცანი, „პოლი“ მრავალს ნიშნავს, მრავალფეროვნებას... ექვი თუ გეპარება, გადმოვიღებ ახლა უცხო ენათა ლექსიკონს.

იოსები. (ხელს აწევს). არაა საჭირო... როგორც ყოველთვის, შენ ახლაც მართალი ხარ... ტყუილად კი არ ამბობდა ის კაცი, ჩვენ, მოხუცები, ახალგაზრდებმა უნდა შეგვცვალოსო.

მალხაზი. მაგას რა დიდი თქმა უნდა, მარტივი აქსიომაა.

იოსები. აი, სწორედ სიმარტივეშია სიდიადე... ახლა კიდევ მაქვს ერთი შეკითხვა, ჩემო შემცვლელო, სახლში დიდხანს აპირებ დარჩენას?

მალხაზი. არ ვაპირებ... ერთი ლამაზი გოგონა როგორც კი მომაკითხავს, ჩვენი პრობლემების გადასაწყვეტად წავალთ.

იოსები. რა პრობლემებია ასეთი, ხელი ხომ არ უნდა მოაწეროთ?

მალხაზი. ხელი ეკოლოგიური ხსნის კომიტეტის მოწოდებას უნდა მოვაწეროთ, ნავთობბაზის მშენებლობა უნდა შევაჩეროთ.

იოსები. მე უფრო მნიშვნელოვანი ამბავი მეგონა... რას მიყურებ, შენხელა რომ ვიყავი, მამაშენი უკვე მყავდა... არ თქვა ახლა, პრობლემები არ გქონდათო... მსოფლიო რევოლუციის ჯარისკაცები ვიყავით, სამყაროს გასაწითლებლად ვემზადებოდით.

მალხაზი. გაწითლდი მერე?

იოსები. ვინ გვაცალა, შინაურებმაც შემოგვითიეს და გარეულებმაც.

ვაისმის ჯარის ხმა, მალხაზი კარს აღებს, შემოდის თინა.

მალხაზი. აი, ჩვენი თინიკოც მოვიდა, ბაბუა იოსებ.

თინა. გამარჯობა!

იოსები. გაგიმარჯოს, ჩემო ბატონო (თავისთვის). ეს მართლა ლამაზი გოგო
ყოფილა... ისე, მამაკუნასავით კი დაიარება.

თინა. რა ბრძანეთ?

იოსები. როგორც გავიგე, აპირებთ ნავთობბაზის მშენებლობა შეაჩეროთ?

თინა. დიას, ვაპირებთ.

იოსები. მაგ ნავთობბაზას მალხაზის მამა რომ აშენებს, ხომ იცით?

თინა. ვიცით, მაგრამ მაინც ვაპირებთ.

იოსები. ასეთი საქმე მაინც რატომ წამოიწყეთ? ნავთობბაზა სახელმწიფო მნიშვნე-
ლობის ობიექტია და მისი მშენებლობის შეჩერება კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებაა.

თინა. ადამიანების სიცოცხლე ყველა კანონზე მაღლა დგას.

იოსები. ჩემს დროს რომ ვინმეს ამის გაფიქრებაც გაეხდებოდა...

თინა. თქვენი დრო სხვა იყო, ბატონო.

იოსები. ვიცი, ვიცი, მე მოვხუცდი, ეპოქას ჩამოვრჩი...

თინა. როგორ გეკადრებათ, მაგრამ ქალაქი რომ იწამლება, ამაში ეჭვი ხომ არ
გეპარებათ?

იოსები.. მოწამელის რა მოგახსენო, მაგრამ მეტი სისუფთავე რომაა საჭირო, ამაზე
კამათს როგორ დაგიწყებთ.

თინა. აგაშენოთ ღმერთმა, თქვენც ჩვენთან ყოფილხართ!

იოსები. ბოდიში, მაგრამ თქვენთან ვერ ვიქნები. მე მოვლენებს სულ სხვა თვა-
ლით ვუყურებ... როგორ ფიქრობთ, ეს დანაშაულია?

თინა. პირიქით, სხვანაირად არც შეიძლება, სხვადასხვა აზრი უნდა არსებობდეს.

მალხაზი. (შემოდის), ჩაგაბა ხომ დისკუსიაში ბაბუაჩემმა?

თინა. საინტერესო დიალოგი გვქონდა... წავიდეთ, არა!

მალხაზი. ბაბუა, უჩემოდ არ მოიწყინო...

იოსები. სათქმელად ადვილია, არ მოიწყინო, მაინც რა გავაკეთო?

მალხაზი. „გოგია უიშვილი“ წაიკითხე, შენი საყვარელი ფირფიტები დაუკარი.

თინა. კარგად ბრძანდებოდეთ, ჩემო ბატონო, გული მეუბნება, რომ ჩვენ ერთმა-
ნეთს კიდევ შევხვდებით.

იოსები. შენისთანა გოგო სულ რომ დარჩეს ამ სახლში, ყველაფერს ეს აჯობებს.

თინა და მალხაზი გადიან, იოსებს კარადიდან წიგნი გამოაქვს, გადაფურცლავს და
ისევ კარადაში დებს. შემდეგ ფირფიტას იღებს და რადიოლას ჩართავს. გაისმის სამხე-
დრო მარშის ხმა. იოსებს კარადიდან მედლებით გაქედილი კიტელი გამოაქვს და
იცვამს. კიტელის ჯიბიდან ჩიბუხს იღებს და მოუკიდებს.

იოსები. ახალგაზრდების თავის ჭკუაზე მიშვება ნამდვილად არ შეიძლება. აუცი-
ლებლად უნდა მოველაპარაკო უფროსებს!

(პირველი მოქმედების დასასრული)

აჭარა

მამიას, შოთას, ორ ზურაბსა და ორ ჯემალს!

მოვიარე შენი გზები,
შუახევი,
ქედა,
ხულო,
ძმურად მაინც შემიწყრები,
ხშირად რაკი ვერ გნახულობ.

სულში მუდამ ფრთანათელობს
სიტყვა — შენთვის შენახული,
საზიარო საქართველოს
მე იქა და შენ აქ უვლი.

თვალთ მივიძ-მოვიძევ და
ვიტყვი მერე, რაც ვიგრძენი,
გვარი მთელი — ზოიძეთა
არის ჩემი მასპინძელი.

მღერის შენი მამია და
ზურაბი და ჯემალი და...
ურუანტელმა დამიარა
თუ სტრიქონმა შემარინდა.

ნატვრას მოჰყვა კაი დარი
(საიდუმლოც ამაში ძევს);
გვყავდა ბრძენი ჰაიდარი,
ბრძენი მემედ აბაშიძე.

გზა-გზა კვლავაც თაიგულობს
სულს და სიტყვას რაც ენება;
მაფოლადებს კაი (გულო)-
კაციშვილის გახსენება.

ახლავს ბედთან შეჭიდებას
ცრემლიც — ღაწვზე განასკვული,
მზად ვარ—როცა შენ გჭირდება,
დავახიო დანას გული.

დაგლოცავ და იტყვის დასტურს
თავოს ქედი — გოლიათი,
ქედის თავზე ნისლი დგას თუ
მაჭახელის ბოლი ადის.

ნისლის მაღლა ცაა — ვხედავ,
მოსამხრეთულ-მომესხურო,
დაბლა — შუახევი, ქედა,
ქედა, შუახევი, ხულო...

შუახევი მოვიარე,
ხულოს მოვლაც შევიძელი,
ვაგლახ, ვნახე მგლოვიარე
ხალხი, ნაღდად ჩემი ძმები.

ცხრა აპრილი არ კმაროდა?
ეს ცხრამეტი რაღა იყო?!
სხალთასთან და დანდალოსთან
მთა მოწყდა და გზა წაიღო,

ამომტირის ქრონიკიდან
წარღვნით წაღებული ყანა,—
მე რომ ცეცხლი მომიკიდა
და დღეს თქვენთან მომიყვანა.

სადარდელი დღემდეც მქონდა,
ქარში გატანილი სტვირით,

სარფს გაღმა რომ მოჩანს ოდა,
მე იმ ოდის ბედზე ვტირი.

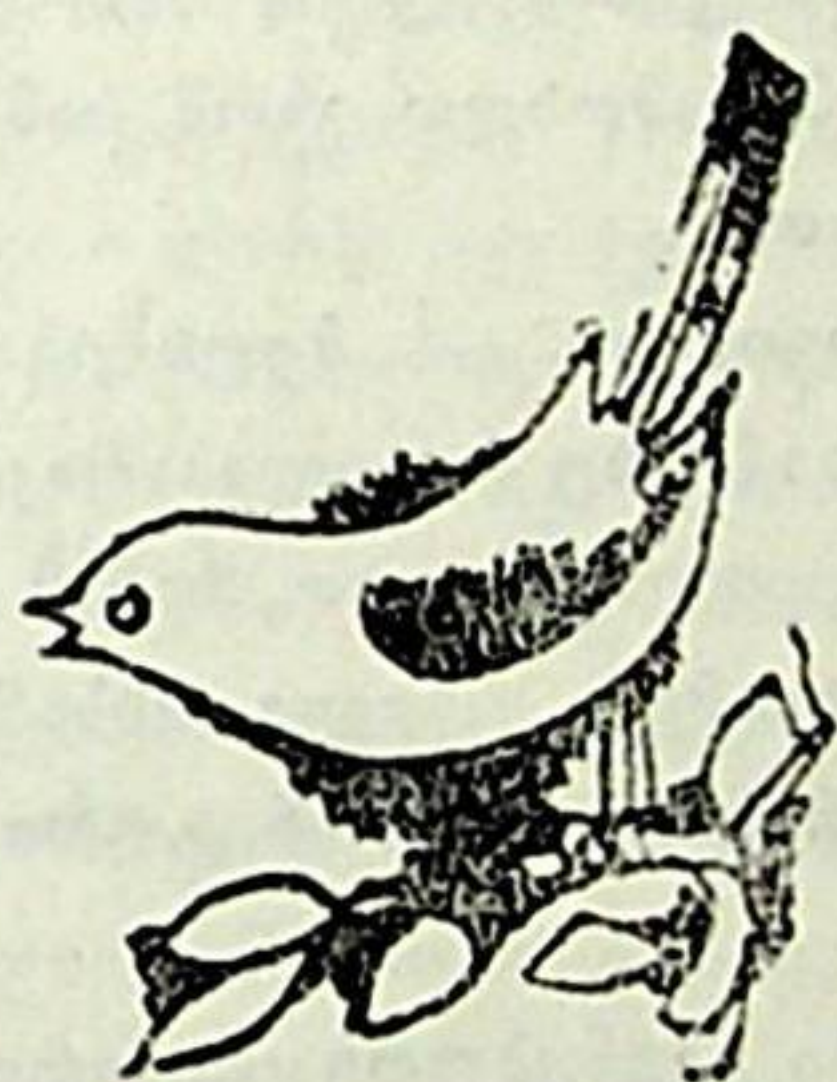
მე რომ ვიტყვი — დიდოვ ნანა
და წყლულს წავცხებ
 უკურნებელს,
ქედა-შუახვე-ხულოიდანა
ბანებს დააგუგუნებენ.

ბანი, ხალხო მხარი, ხალხო,
სისხლი სისხლობს, ფერი

ფერობს,
ერთმანეთში ჩავესახლოთ
და ერთმანეთს მოვეფეროთ.

საქართველო შევკრათ მუშტად,
ერთმანეთი გავახაროთ,
ხარბი თვალით მომდგარ

 მუშტარს
რისწევაც ერთად დავაყაროთ!

ალექსანდრე ჩხაიძე

ჩვენებურები

სტამბოლში ჩასული კაცი, როგორც წესი, უპირველეს ყოვლისა, აია-სოფიას ნახვის სურვილს გამოთქვამს. მე კი აგერ ათი დღეა ჩამოვედი და მხოლოდ შორიდან შევსცქერი ამ დიდებულ ნაგებობას, რომლის გარშემოც ბობოქრობდა ამ მხარის მრავალსაუკუნოვანი ისტორია.

ალი იხსანის გეგმით დღეს უნდა ვინახულოთ აია-სოფია, მეჰმეთ მეორის სასახლე, ცისფერი მეჩეთი. „კოდაკიც“ იმიტომ წამოიღო, რომ სამახსოვრო ფოტოები გადავიღოთ.

სტამბოლში დილაადრიან ჩავედით.

— ჯერ ერთ ადგილზე უნდა მივიდეთ, — მეუბნება ალი იხსანი. — იქ მეგობრები გველოდებიან, ვისაუზმებთ, თან იმ საქმეზე მოვილაპარაკებთ.

„იმ საქმეზე“ ჩვენ მთელი ღამე ვილაპარაკეთ, სანამ მატარებელი დაფარავდა ოთხას კილომეტრს ესკიშეჰირიდან სტამბოლამდე. ალი იხსანს და რამდენიმე მის მეგობარს სარფის კარის გახსნამ აფიქრებინა, ჩამოაყალიბონ ტურისტული ბიურო, რომელიც საქართველოს დაუკავშირდება.

— ზუსტად არავინ იცის, რამდენი ჩვენებური ცხოვრობს თურქეთში. ჯერჯერობით, არავის დაუანგარიშებია. ამბობენ, მილიონნახევარიო. ზოგი მეტსაც ვარაუდობს. ჩვენი საზოგადოება აპირებს აღრიცხვას. იმდენ ხანს ვიყავით დაშორებული საქართველოს, რომ ბევრმა არც თავისი წარმოშობა იცის, არც წინაპართა გვარი. სწორედ ამიტომ გვინდა შევქმნათ ტურისტული ბიურო, ერთმანეთს დავუკავშიროთ თანამოდმეები, ნათესავეები, ახლობლები.

შემდეგ, ალი იხსანის მეგობრებს რომ შევხვდი და უფრო დაწვრილებით გამაცნეს თავიანთი ჩანაფიქრი, უპირველეს ყოვლისა, მთხოვეს, ისეთი სახელი შემერჩია მომავალი ბიუროსათვის, საქართველოსთან რომ იქნებოდა დაკავშირებული. თურქეთში გამგზავრების წინ როგორღაც მქონდა ამ თემაზე საუბარი ჩვენი „ინტურისტის“ მმართველთან, რევაზ გორგილაძესთან, და მეც ამის იმედით აღვუთქვი დახმარება ალი იხსანს და მის მეგობრებს.

დღეს მანქანა არ გვყავს. ეს ერთის მხრივ კარგია.. მართალია, ნაკლებს ნახავ, მაგრამ — საფუძვლიანად. ალი იხსანმა გზადაგზა სტამბოლელი კოლეგები მოინახულა, რაღაცაზე მოელაპარაკა. შემდეგ ფეხით გავუყევით ქუჩას. უფრო წიგნის მაღაზიებისაკენ უჭირავს თვალი. ვატყობ, მისი ფიქრები მომავალი ტურისტული ბიუროს ირგვლივ ტრიალებს.

— მაღაზიებში ვერაფერს ნახავ საქართველოზე, კავკასიაზე, — მეუბნება, — საქმე საქმეზე რომ მიდგეს, ვერ დავუკვეთავთ თქვენთან ქართულ ალბომებს, ბუკლეტებს, პროსპექტებს?

გაგრძელება. „იხ. „ქოროხი“ № 6, 1989, № 1.

მეკითხება და უნდა ვუპასუხო, მაგრამ შეიძლება ეს თუ არა, მე არ ვიცი. სანახევროდ ვპირდები, ვნახოთ, გავიკითხავ-მეთქი. თურქეთში გასამგზავრებლად რომ ვემზადებოდი, მეც ვეძებდი ჩვენს მაღაზიებში ამდაგვარ ბუკლეტებს და ფოტოებს, მაგრამ ვერ ვერაფერი აღმოვაჩინე, მით უფრო — ქართულ ენაზე.

სარფის სასაზღვრო კარის გახსნამ ბევრს გაუღვიძა საქართველოსთან დაახლოების სურვილი, არა მარტო ტურისტული მარშრუტით სამოგზაუროდ, ერთმანეთის მისაწვევად, არამედ ეკონომიკური და სავაჭრო ურთიერთობის დასამყარებლადაც. კომერციისა ბევრი არაფერი გამეგება, მაგრამ ვგრძნობდი, რაღაც აფერხებდა ასეთი სურვილის პრაქტიკულად განხორციელებას. ამის უპირველეს მიზეზად ასახელებენ საბჭოთა მანეთის არაკონვერტიულობას, მის დაბალ პრესტიჟს მსოფლიო სავალუტო ბაზარზე. ეს ბევრჯერ გვიწვნიდა ყველას, ვინც ტურისტული საგზურით, მივლინებით, ან მიწვევით ვყოფილვართ საზღვარგარეთ. მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში შეიძლება აღგილობრივ ვალუტაზე გადაახურდოდ ამერიკული დოლარი, ინგლისური სტერლინგი, გერმანული მარკა, შვეიცარული ფრანკი, იტალიური ლირა, იაპონური იუანი... გარდა საბჭოთა მანეთისა. თითქმის ყველა ქვეყნიდან შეიძლება ნებისმიერი რაოდენობის ფულის გატანა... გარდა საბჭოთა კავშირისა. მართალია, გაზეთი „იზვესტია“ პერიოდულად გვაუწყებს, რომ ერთი ამერიკული დოლარი უდრის ჩვენებურ 63-64 კაპიკს. მაგრამ ამავე დროს ისიც ყველამ ვიცით, რომ ნამდვილ ფასებს განსაზღვრავს, ეგრეთ წოდებული, „შავი ბაზარი“, სადაც ერთი დოლარი დღეისათვის 15-77 მანეთი ღირს, თუ მეტი არა.

არაკონვერტიბელი მანეთისა და სავალუტო კურსის პრობლემებზე საკმაოდ ბევრი წერილი წავიკითხე ჩვენს პრესაში, საიდანაც ასეთი დასკვნა გამოვიტანე: შეიძლება ეს საქმე მოწესრიგდეს 15-20 წელიწადში, ისიც იმ შემთხვევაში, თუ განვახორციელებთ ფინანსურ-ეკონომიკურ ღონისძიებათა მთელ კომპლექსს, რაც ძალზე საეჭვოა.

საერთაშორისო ბაზარზე გასასვლელად არსებობს კიდევ ერთი გზა, უცხოურ ფირმებთან და კომპანიებთან საქონლით ანგარიშსწორება. მაგრამ აქაც ბევრი დაბრკოლებაა, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენი პროდუქციის დაბალი ხარისხის გამო, წლობით უძრავად რომ დევს შინაურ ბაზარზე.

ბევრი ჩვენებური დაკავშირებულია ვაჭრობასთან, მშენებლობასთან, ტურიზმთან. მათ მრავალჯერ გამოთქვეს სურვილი საქართველოსთან ურთიერთობის დასამყარებლად, გვთავაზობენ საინტერესო და სასარგებლო წინადადებებს, ერთობლივი სამრეწველო საწარმოების, დასასვენებელი კომპლექსების აგებას, ჩვენთვის საჭირო საქონელს, მაგრამ, სამაგიეროდ, ითხოვენ ბეწვეულს, მარმარილოს, რკინეულს; სხვა პროდუქციას; რაც ჩვენთანაც დეფიციტად ითვლება.

შეიძლება ჩემი ერუდიცია არ მაძლევს უფლებას, აქტიურად ჩავერიო ამ მეტად სპეციფიკური პრობლემის გადაწყვეტაში, მაგრამ, დამერწმუნეთ, ძალზე დამამცირებელია, როცა უცხოეთში, შენს გვერდით დებულობენ ყველანაირ ვალუტას, საბჭოთა მანეთი კი მხოლოდ სუვენირად თუ გამოდგება.

ალბათ, ჩემი თაობა ვერ მოესწრება ამას, მაგრამ ადრე თუ გვიან მაინც უნდა დადგეს დრო, როცა საბჭოთა მოქალაქე სალაროდან გამოიტანს ნებისმიერ თანხას და ყოველგვარი ვიზის, მიწვევის, რეკომენდაციისა და ნებართვის გარეშე რკინიგზის ან აეროპორტის სალაროში აიღებს ბილეთს ნებისმიერ ქვეყანაში გასამგზავრებლად, როგორც ეს თითქმის ყველა სახელმწიფოში ხდება.

— მოდი, მეტროთი წავიდეთ, — მეუბნება ალი იხსანი.

გაკვირვებით შევხედე. აქ ჩამოსვლამდე რომელიღაც გაზეთში წავიკითხე, რომ თურქეთს მეტრო არა აქვს, პირველი მეტროპოლიტენის მშენებლობა ახლა იწყება ანკარაში. არა და, ალი იხსანი, ეტყობა, არ ხუმრობს, ქვემოთ მიმიძღვება. ირგვლივ ყვე-

ლაფერი ისეა, როგორც ნამდვილ მეტროში: მომსახურე პერსონალი, მბრუნავი ტურნიკები, ყულაბა, რომელშიც მგზავრები უშვებენ ლითონის მონეტებს. ჩამოდგა ვაგონები, რომელთა კარები პნევმატურად იღება და იხურება. ჩავსხედით. დავიძარი. არამდენ ხანს მივდიოდით. ზემოთ რომ ავედით, ალი იხსანმა ამიხსნა, რომ მეტროს ხაზის სიგრძე სულ 200 მეტრია. იგი ფაქტიურად მიწისქვეშა გადასასვლელია, უფრო სწორად — ფუნიკულიორი, რომლითაც მგზავრები ადიან და ჩამოდიან პატარა გორაკზე. ასეა თუ ისე, მას მეტროს ეძახიან და სტამბოლელები ამაყოფენ იმით, რომ თურქეთში პირველი მეტროპოლიტენი მათ ქალაქშია.

ალბათ, ოთარმა უთხრა, იმ დღეს სასაფლაოს ნახვა რომ ვერ მოვასწარი, ალი იხსანი შემეკითხა, რომელი ვნახოთ, აზიაში თუ ევროპაში? იქნებ ორთავეში-მეთქი. ასე გადავწყვიტეთ. ალი იხსანი ექსიშეპერელია, მაგრამ, როგორც სჩანს, კარგად იცნობს სტამბოლს, ბოსფორის სანაპიროს გასწვრივ მითითებს:

— წინათ სასაფლაოებისათვის ადგილი ქალაქის ცენტრში იყო გამოყოფილი. თანდათან მთელი ეს ტერიტორია ახალმა საცხოვრებელმა კვარტალებმა და პარკებმა დაიკავეს. ძველი სასაფლაოებიდან დარჩა მხოლოდ ორი: ეიიუბი — ევროპაში და უსკიუდარი — სტამბოლის აზიურ ნაწილში.

გალათის ხიდიდან კარგად მოჩანს მთის კალთებზე შეფენილი საფლავის თეთრი ქვები და მარადმწვანე კვიპაროსები. ალი იხსანი მიხსნის რომ კვიპაროსი თურქებისათვის მწუხარების, სიმშვიდის, აგრეთვე ალაჰის ნება-სურვილისადმი მორჩილების სიმბოლოა. კვიპაროსები ჩვენთანაც ამშვენებენ სასაფლაოებს, ეკლესიისა და მონასტრების ეზოებს; ალბათ, იმიტომ, რომ ისინი ქარში არ შრიანდებიან და მყუდროებას არ არღვევენ.

საფლავებიც დიდად არ განსხვავდება ჩვენებურისაგან. ესეც ბუნებრივია, იმ ქვეყნად ყველა თანაბრდება: ბრძენიც და ბრიყვიც, მდიდარიც და ღარიბიც. საფლავის მარმარილოს ქვები ორნამენტებითაა დამშვენებული. თუ მათზე ფესია ამოკვეთილი, ესე იგი, მამაკაცია დასაფლავებული, ხოლო თუ დოღბანდი — აქ ქალი განისვენებს. ზოგიერთ ქვაზე წარწერაა არაბულ და თურქულ ენებზე. მინდა ვისარგებლო ერთი ჩვენებური ჟურნალისტის თარგმანით: „კეთილი და ღატაკი ისმაილ-ეფენდი, რომლის სიკვდილმაც დიდად დაამწუხრა მისი მეგობრები, 70 წლის ასაკში დავსნეულდი სიყვარულით და ლაგამამოდებული გავჰირითდი სამოთხეში“; „გამვლელო, ილოცე ჩემთვის, მაგრამ, გთხოვ, ნუ მოიპარავ ჩემს საფლავის ქვას!“ ერთ-ერთ ქვაზე, რომელზეც ამოკვეთილია ნუში, კვიპაროსი და ატმის ხე, ასეთი წარწერაა: „მე დავრგე ეს ხეები, რათა აღამიანებმა იცოდნენ ჩემი ბედი. მე მიყვარდა საროსტანიანი, ნუშისთვალემა ქალიშვილი, მაგრამ ისე ვეთხოვები ამ მშვენიერ ქვეყანას, რომ ვერ ვიგემე ეს ატმები“.

კარგ ამინდში სტამბოლელები სასაფლაოს ხშირი სტუმრები არიან. ოჯახებით მოდიან აქ დასასვენებლად, ღროს გასატარებლად. გადამეტებულ და გაუთავებელ გლოვას იქნებ ასეთნაირად სჯობს გარდასულთა მოგონება. საერთოდ, მუსლიმანები უფრო ადვილად იტანენ მწუხარებას, ახლობლის გარდაცვალება ღვთის ნებად, ესე იგი, კანონიერ მოვლენად მიაჩნიათ.

ოფიციალური ისლამი უარყოფს „წმინდანობის ინსტიტუტს“, მაგრამ ბევრს სჯერა მისტიკური ძალისა. ხალხში არსებობს ლეგენდები ცალკეულ ცნობილ პიროვნებებზე, რომელთა საფლავებთან მოდიან მორწმუნენი, სხვადასხვა პროფესიის აღამიანები მათი ცხოვრების რაიმე მნიშვნელოვანი მოვლენის, დიდი საქმის წამოწყების, მოგზაურობის, სპორტული შეჯიბრების წინ. მოდიან ქალები, რომლებიც ევედრებიან ღმერთს ბედნიერად გათხოვებას, დაორსულებას.

თავად ეიიუბი, ვის სახელსაც ატარებს სასაფლაო, ლეგენდარული პიროვნებაა.

მეშვიდე საუკუნეში იგი, როგორც აღამდარი, წინ მიუძღოდა არაბთა ლაშქარს კონსტანტინოპოლის აღებისას. ეიიუბი ამ ბრძოლაში დაიღუპა. შემდეგ თურქებს მისი საფლავი აღმოუჩენიათ და იმ ადგილზე ერთერთი ყველაზე დიდი და ლამაზი მეჩეთი ააშენეს.

ცრუმორწმუნეობაც საკმაოდაა ფეხმოკიდებული. ბევრი ერიდება დანგრეულ სახლებს, მიტოვებულ საფლავებს და აბანოებს, სადაც შეიძლება ავი სულები იყვნენ დაბუდებული.

ერთი უცხოელი მოგზაური იგონებს, რომ მისი გამოჩენა სოფლებში საოცრად აფრთხობდა მცხოვრებლებს, განსაკუთრებით, ქალებს და ბავშვებს. შემდეგ შევითქვე, რომ მათ ჩემი თვალები აშინებდათ, რადგანაც ცისფერი „ავ თვალად“ მიაჩნიათო. (მე მგონია, ჩვენთანაც): ამიტომ იგი სოფლებთან შეხვედრისას შავ სათვალეს იკეთებდა.

მაგრამ თურქთა შორისაც საკმაოდაა ცისფერთვალიანები. მათ ბავშვობაში ცისფერ მძივს ჩამოჰკიდებდნენ, ხოლო მშობლები თავს ამ სიტყვით იმშვიდებდნენ — „მაშალ-ლა“, ესე იგი, ასე იწება ალაჰმაო. ასეთივე წარწერაა ბევრ ავტომანქანაზე, ალბათ, ავარიის ასაცილებლად, მაგრამ, მე რომ თურქეთში ავტოქაოსი ვნახე, არა მგონია, ამ წარწერამ უშველოს ცისფერთვალება მძღოლებს.

ნასადილევს ალი იხსანმა მკითხა:

— ხომ არ დაიღალე?

რა თქმა უნდა, დავიღალე, თანაც საღამოს საკმაოდ აცივდა, მაგრამ მაინც მხნედ ვუპასუხე:

— არა, არ დავღლილვარ.

— მაშ ზოოპარკში წავიდეთ.

— სად?

— ზოოპარკში.

მხეცები ძალიან მიყვარს, მსოფლიოს ბევრ ზოოპარკში ვყოფილვარ, მაგრამ სახლში წასვლა ახლა ყველაფერს მირჩევნია.

— იქნებ შემდეგისათვის გადაგვედო, ახლა ქალაქგარეთ გასვლა...

— აქვეა, სულ ახლოს, — ეს არგუმენტიც გამიბათილა ალი იხსანმა.

რალას ვიზამდი. წავიდეთ-მეთქი. თანაც მომეჩვენა, რომ ალი იხსანს რალაც ეშმაკურად აუციმციმდა თვალები. ვნახოთ ერთი, რა ზოოპარკი აქვთ სტამბოლში ასეთი!

მთავარი ქუჩიდან გადავუსვით და გალათას ხილისკენ დავეშვიტო. ალი იხსანი ერთ ვიწრო ჩიხთან შეჩერდა, აქ არის ზოოპარკიო. ჩავუხვიეთ. ქუჩა ხალხით იყო სავსე, სულ მამაკაცებით, უწვერულვაშოებით და ხანდაშმულეებით. ისინი ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ ვიტრინების წინ. მაგრამ შემინული კედლების იქით მხეცები კი არ მოსჩანდნენ, არამედ — ქალები, ნახევრადშიშველი და თითქმის შიშველი ქალები, ფერად-ფერად საბანაო კოსტიუმებსა და გამკვირვალე პერანგებში.. ასეთი რამ თითქოს არ უნდა გამკვირვებოდა, გამიგონია, მინახავს კიდეც რომში, ვენაში, ლათინურ ამერიკაში... პარიზი ხომ საქვეყნოდ განთქმულია ასეთი ადგილებით სენ დენის ქუჩაზე, პიგალის მოედანზე, ელისეის მინდვრებზე და ბულონის ტყეში, მაგრამ პარიზი მაინც პარიზია, აქ კი, მუსლიმანური ასკეტიზმის ქვეყანაში, სადაც ქალებმა არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ მოიხსნეს ჩადრი, გამოაჩინეს სახე, მათი ასე დედიშობილად დანახვამ მართლა გამაოცა.

კარების წინ იდგნენ მიმპატიჟებლები, რომლებიც აქებდნენ თავიანთ ქალებს, როგორც საქონელს, შეიძლება ფასსაც აცხადებდნენ. თავად ქალები საოცარ გულგრილობას იჩენდნენ ყველასა და ყველაფრისადმი, რაც მათ გარშემო ხდებოდა. ალბათ, სციოდათ. ელექტროლუმელებს ეფიცებოდნენ, ბანქოს თამაშობდნენ, სიგარეტს ეწეოდნენ. მათ შორის იყვნენ სრულიად ნორჩებიც და მოხუცებიც. ახალგაზრდები უფრო დაღლილად

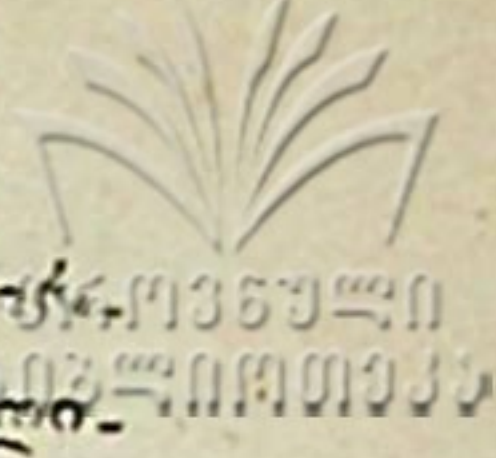
გამოიყურებოდნენ. ალბათ, მათზე მეტი მოთხოვნილება იყო და ფასიც მეტი ედოთ. ზოგჯერ უაზრო, არაფრისმოქმედ მწერას გამოაპარებდნენ მოჭარული მამაკაცებისავენ. ერთმა შესწიერებულმა ქალბატონმა რატომღაც ჩემზე შეაჩერა მწერა და თვალში ჩამიკრა. ფათერაკების მაძიებელ მდიდარ უცხოელად თუ ჩამთვალა, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ჩემი მორალური სიმტკიცე ვერაფრით შეარყია. მამაკაცთა შორის სქარბობდნენ ტურისტები, მეზღვაურები, ჯარისკაცები. როგორც ჩანს, ეს ქუჩა სტამბოლის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნაობაა. ყოველ შემთხვევაში, ჩემზე ამ სურათმა ამაზრზენი შთაბეჭდილება დატოვა. აქ ყოფნით მე უფრო უხერხულად ვგრძნობდი თავს, მაგრამ ეს ქალები რომ ავხორცულ ვნებებს არ მოუყვანიათ აქ, ისინი მუშაობდნენ, ისინი იყიდებოდნენ, როგორც ნივთი. ესეც პროფესია იყო, მსოფლიოში ყველაზე უძველესი პროფესია. ორი ათასი წლის წინათ დანგრეულ ქალაქ პომპეიშიც მინახავს საროსკიპოები, რომელთაც ორ-ორი სარკმელი ჰქონდათ, ერთი — ჩვეულებრივი, ხოლო მეორე, — უფრო დაბალზე, ცოლიანებისათვის, მოლარეს მამაკაცის სახე რომ არ დაენახა.

როგორც მითხრეს, თურქეთის პარლამენტში, პრესაში, ბევრჯერ გამართულა დებატები პროსტიტუციის, ამ „სოციალური ბოროტების“, ქალის მონური მდგომარეობის ასაკრძალავად. მაგრამ გამოჩნდნენ დამცველებიც: ისინი ამტკიცებენ, რომ პროსტიტუცია, მართალია, ბოროტებაა, მაგრამ იძულებითი ბოროტება, საზოგადოებისათვის აუცილებელი, თუნდაც მარტოხელა ადამიანებისათვის; ამასთან იგი საჭიროა ახალგაზრდების სექსუალური აღზრდისათვის. არის სხვა პრობლემა: რა უნდა უყონ ამ ბელისაგან განწირულ ქალებს, რომელთა უმეტესობა გაქირვებამ მოიყვანა აქ და არსებობის სხვა არავითარი საშუალება არ გააჩნია.

მთავრობა დროებით ღატომობაზე წავიდა, მაგრამ სრული წესრიგი მოითხოვდა სამედიცინო სახლების მეპატრონეებისაგან, აგრეთვე მკაცრი კონტროლი — ქალების ჯანმრთელობაზე, განსაკუთრებით შიდსის მოძალდების გამო. ამჟამად ამ საქმეს ემსახურებიან დაქირავებული პოლიცია, სამედიცინო პერსონალი, ადვოკატები. გარეგნულად თითქოს ყველაფერი რიგზეა. წესრიგი არ ირღვევა, დებოშები არ ხდება, ალკოჰოლი აკრძალულია, მაგრამ არავისათვის არაა საიდუმლო, რომ პროსტიტუცია მკიდროდაა დაკავშირებული ბოროტმოქმედთა იტაკქვეშა სამყაროსთან. უპირველესად ეს ეხება ქალების ახალ-ახალი პარტიების შოვნას. ზოგიერთ მათგანს ბავშვობაში იტაცებენ, ზოგიერთებს კიდევ ღარიბი მშობლები ჰყიდიან. ბევრია ისეთი, რომლებიც სოფლებიდან ჩამოვიდნენ სამუშაოზე მოსაწყობად, ფენი აუცდათ ცხოვრების მოლიპულ გზაზე, რამაც გალათის საროსკიპოებამდე მიიყვანა.

ღღეისათვის დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლა საკმაოდ აქტიურად მიმდინარეობს. პრესა, ტელევიზია სისტემატურად აქვეყნებენ ცნობებს მაფიოზთა, კონტრაბანდისტთა, ნარკოტიკების, პორნოგრაფიის გამსაღებელთა ახალ-ახალი ჯგუფების ლიკვიდაციის შესახებ.

დამნაშავეობის ცენტრად სტამბოლში ითვლება გალათის ხიდის ირგვლივ მდებარე სანაპირო რაიონი, რომელსაც ბეიოღლუ ჰქვია. განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობენ ყალთაბანდები, რომელთა ხელოვნებამდე ასულ ხელობაზე ლეგენდები ღაღის. მათ საკმაოდ ადგილს უთმობს პრესაც. მთელმა სტამბოლმა იცის ისტორია ვინმე ოსმანისა, რომელსაც კრელ-ქრულა სამოსისათვის მეტსახელად „ხოხობი“ დაარქეს. ამბობენ, რომ ამ „ხოხობმა“ სტამბოლში პროვინციებიდან ჩამოსულ მდიდარ კომერსანტებს მიჰყიდა ტრამვაი, ტროლეიბუსი, ხოლო ერთ-ერთ მათგანს — გალათის ხიდიც. ალი იხსანი მარწმუნებდა, რომ „ხოხობმა“ რომელიღაც გულუბრყვილო კლიენტს მიჰყიდა უნივერსიტეტთან აგებული კოშკი, რომლის საათზეც თავიანთი საათების გასასწორებლად სტამბოლელები გარკვეულ თანხას გადაუხდიდნენ მის მეპატრონეს. ჰქონდა კიდევ სხვა

გრანდიოზული გეგმები, მაგალითად, ბოსფორის ხიდის გაყიდვა, მაგრამ მისი განხორციელება არ დასცალდა. ზუსტად არავინ იცის, სიკვდილმა შეუშალა ხელი, თუ პოლიტიკამ. როგორც ამბობენ, ოსმანი „ხოხობი“ არც თუ ისე დიდი ხნის წინათ ცხოვრობდა, მაგრამ უშუალო მნახველი მე არ მინახავს. შეიძლება მისი არსებობაც ისეთივე ლეგენდაა, როგორიც ჩვენი კვაჭი კვაჭანტირაძისა, მაგრამ უნდა ვაღიარო, რომ კვაჭის გაკვაჭული საქმეები მისი თურქი კოლეგის ყალთაბანდობით არ ახლოსაც ვერ მივა.

ჩვენს გარშემო ბევრი ფოტოაპარატით იყო ნაგოამ არ შემიმჩნევია, რომ ვინმეს მოენდომებინოს აქაური პიკანტური კადრების გადაღება. ან ეს აკრძალულია და ყველამ იცის, ან კიდევ ეუბნებოდნენ. რა თქმა უნდა, არც ალი იხსანს გაუხსნია თავისი „კოლაკი“. მაგრამ დღის განმავლობაში, სადაც არ ვიყავით, ფირი არ დაუზოგავს. ვეხუმრებოდი, ოდესმე თუ მივიღებ ამ ფოტოებს-მეთქი. გამოცდილება მაღაპარაკებდა ამას. მიიღებო, მპირდებოდა ის, როგორც ყველა მოყვარული, თუ პროფესიონალი ფოტოგრაფი ჩვენში ღა უცხოეთში. ალი იხსანი ამ საქმეშიც სიტყვის კაცი გამოდგა. ალბათ, ამიტომაც შეიარა მან რამდენჯერმე თავის კოლეგებთან ფოტოატელიებში, ხოლო გამომშვიდობებისას ჩამაბარა მშვენიერი ალბომი, რომელშიც მთელი ჩვენი იმდღევანდელი თავგადასავალი იყო ჩაფოტოგრაფებული.

მათ შორის ჩემთვის განსაკუთრებით ძვირფასია ბრწყინვალე კადრები აია-სოფიიდან, მეჭმეთ მეორის სასახლე — მუზეუმიდან და ცისფერი მეჩეთიდან. დიახ, მოვინახულე მე იმ დღეს ყოველივე ეს, მაგრამ მკითხველმა უნდა მაპატიოს, რომ ვერც ერთი სტრიქონის დაწერა ვერ შევძელი. ყველაფერი ეს საკუთარი თვალით უნდა ნახო და განიცადო ადამიანმა! ყველას გისურვებთ, გქონდეთ ამისი საშუალება, ხოლო თუ ვერ შესძლებთ, გთხოვთ, მეწვიოთ ოჯახში და მე გიჩვენებთ ჩემი ახალგაზრდა მეგობრის, ალი იხსანის გადაღებულ შესანიშნავ ფოტოებს.

ამ სტრიქონებს რომ ვწერდი, ბარათი მივიღე თურქეთიდან, ალი იხსანი და ეჭრემ მატყობინებდნენ, მალე ჩამოვალთ ბათუმშიო. მეც ყოველდღე ველოდები მათ. ასეთ პირობა დაედეთ გამომშვიდობებისას, არ დაგვეკარგა ერთმანეთი. ცხოვრების აწრიც სწორედ ესაა, სიცოცხლესაც ეს გიხანგრძლივებს ადამიანს, ვილაცას ან რაღაცას ძალიან რომ ელი და ეს მოლოდინი მართლდება. სწორედ ამიტომ ითვლიდა პატარა გულნარა საქართველოში ჩამოსვლამდე დარჩენილ დღეებს. ბარათში ისიც ეწერა, ალი იხსანს ჩამოჰყავს გულნარა, რომელსაც თანატოლები ელიან თბილისში.

სტამბოლის გარშემო მოგზაურობიდან რომ დავბრუნდი, ოთარმა ახალი ამბები დამაზვედრა. ზენგინებს დაურეკიათ: ხუთი ძმიდან უფროსი, ბატონი ხასანი, საავადმყოფოში დაუწვევიათ საოპერაციოდ. ძალიან სწუხს თურმე, რომ ჩვენი შეხვედრა არ შედგა. ექიმები მალე გამომჯობინებას ჰპირდებიან. ზენგინები დაინტერესებულან, სანამდე ვრჩები სტამბოლში, და ოთარისათვის პირობა ჩამოუერთმევიათ, რომ გამგზავრების წინა დღეს მათთან გავატარებ. მანამდე კი ბატონი ხასანის ვაჟიშვილი — ხალითი დღეს სადილად მეპატიჟება რუსულ რესტორანში.

კიდევ ერთი ახალი ამბავი: ვახტანგ მაღაყმაძეს „ხიდის“ თარგმნა დაუმთავრებია. დღეს ინეგოლიდან ერთი ჩვენებური კაცი ჩამოსულა და იმას ჩამოუტანია, სწორედ დროზე, ვინაიდან ამ დილით შეხვედრაა დანიშნული; თუ სად, სახელწოდება კარგად ვერ გავიგე; კოლეგებთანო, მეუბნება გურამ ხიმშიაშვილი. როგორც ჩანს, ეს ორგანიზაცია თეატრთან და დრამატურგიასთანაა დაკავშირებული. პიესაც სწორედ იქ უნდა მივიტანო. ასე მირჩია გურამმა. ცოტა კი მიკვირს, რომ იგი ეს დღეები სულ ჩემს გვერდითაა. არადა, ვიცი, რომ ნავსადგურში მსახურობს, ისეთ ადგილზე, რომ ასე ადვილად ვერ დატოვებს სამუშაოს. ინგლისური იცის კარგად და ბოსფორში შემოსული გემების მოძრაობას არეგულირებს. მოგვიანებით შევიტყვე, ჩემი გულისათვის

ერთი კვირით გაუთავისუფლებია თავი, რომ შემდეგ მთელი კვირა, დღიან-ღამიან იმუშაოს. გმადლობთ, გურამ ხიმშიაშვილო!

საზოგადოებაში დაგვხვდნენ: მსოფლიოს დრამატურგთა საერთაშორისო ინსტიტუტის თურქეთის განყოფილების თავმჯდომარე რეფიკ ერდურანი და თურქეთის დრამატურგთა ასოციაციის პრეზიდენტი რეჟებ ბილგინერი. ბატონი რეჟების პიესები ფართოდ იდგმება თურქეთში, ევროპის ქვეყნებში. ამავე დროს იგი ცნობილი პუბლიცისტია. ვაწეთ „გიუნეშის“ („მზე“) აქტიური თანამშრომელი. აქვს საკუთარი ფირმა, რომელიც თურქეთის თეატრს, კინოს და ტელევიზიას აკავშირებს მსოფლიოს ცნობილ დრამატურგებთან და სცენარისტებთან. რა თქმა უნდა, მათ ჩემს შესახებ თითქმის არაფერი იცოდნენ. მაგრამ დიდად დაინტერესდნენ „ხიდის“ თარგმანით. ბატონმა ბილგინერმა იქვე ჩაათვალიერა პირველი გვერდები და მთხოვა, პიესა მისთვის დამეტოვებინა.

რეფიკ ერდურანი ჩვენს კინოსა და თეატრს საკმაოდ კარვად იცნობს, საქართველოში ნამყოფია, შეხვედრია კინოსა და თეატრის გამოჩენილ მოღვაწეებს, კულტურის მინისტრს ვალერი ასათიანს. ამ ორიოდვე წლის წინათ სტამბოლში ყოფილა კულტურის მინისტრის პირველი მოადგილე ია გამრეკელი.

ძალიან გულთბილად მოიგონა ბატონმა ერდურანმა ჩვენი სახელოვანი კინორეჟისორი თენგიზ აბულაძე, მისი ფილმები „მონანიება“, „ნატვრის ხე“. სინანული გამოთქვა, რომ მესამე ფილმი არ უჩვენეს ყოვლად უსაფუძვლო რელიგიურ მოსაზრებათა გამო. მითხრა, რომ ჰქონდა მოლაპარაკება თენგიზ აბულაძესთან თურქულ-ქართული ერთობლივი ფილმის გაღატების შესახებ. (გიორგი სააკაძესეც ყოფილა საუბარი). ბატონი თენგიზი დაინტერესებულა ამ იდეით, თითქმის თანხმობაც მიუცია. არ ვიცი, რამდენად რეალურია ეს შეთანხმება, მაგრამ ერთხელ კიდევ ვიგრძენი თურქეთის კულტურის მოღვაწეთა დაინტერესება საქართველოთი.

ბატონი ერდურანი შემეცითა, იქნებ თქვენ გაგინდეთ ერთობლივი ფილმისათვის სცენარის დაწერის სურვილიო. მტკიცე პირობა ვერ მივეცი, თუმცა გამახსენდა დიდი ხნისწინანდელი იდეა, რომელიც მაშინ საინტერესოდ მიიჩნიეს ჩემმა მეგობარმა კინემატოგრაფისტებმა. ეს ის დრო იყო, როცა ოდნავ გაიხსნა „რკინის ფარდა“, აღამიანებმა იმედით ამოისუნთქეს, ერთმანეთთან მისვლა-მოსვლის გასაუბრების და დაახლოების სურვილი გაუჩნდათ. ერთხელ სარფში აღმოვჩნდი, ჟურნალისტური დავალებით. ერთ ოჯახში მიგვიწვიეს. მასპინძელმა საზღვრის გაღმა გახედა, აი, იმ სახლში ჩემი ნათესავები ცხოვრობენ, იქ კი — ჩემი ცოლისო. თითქმის მთელი სოფელი, ნათესაობა ასე ორად იყო გაყოფილი. შორიდან შეჰყურებდნენ ერთმანეთს. მაგრამ ხელს ვერ ართმევდნენ, სიტყვას ვერ აწვდნენ. საერთო სიხარულს ცალ-ცალკე შეიმობდნენ, მიცვალებულს რომ ასაფლავებდნენ, ორი პროცესია მიემართებოდა სასაფლაოსაკენ, საზღვრის აქეთ და საზღვრის იქით. მაშინ გამიჩნდა სურვილი, დამეწერა ამ თემაზე კინოსცენარი, რომლის სიუჟეტი დაახლოებით ასე გამოიყურებოდა: ორი ძმა ცხოვრობდა გაღმა-გამოღმა, სხვადასხვა მხარეს აღმოჩნდნენ ავბედობის ჟამს. ცალ-ცალკე დაკაცდნენ და დაოჯახდნენ. როგორც კი გაჩნდა ერთმანეთის მონახულების უფლება, გაღმელმა ძმამ გადაწყვიტა, მოენახულებინა გამოღმა მცხოვრები ძმა. ბევრი ურჩიეს შინაურებმა, კომუნისტები სანდონი არ არიან, რაიმე ფათერაკს არ გადაეყარო, მაგრამ გაღმელ ძმას ვერაფრით ვერ გადაათქმევინეს განჯრასვა. დაიბარა, როგორც კი ჩავალ, თქვენს დასამშვიდებლად აივანზე წითელ საბანს გადმოვაფენო. პირდაპირი გზით ნახევარი საათის სავალი თუ იქნებოდა, მაგრამ სარფის სასაზღვრო კარი მაშინ ჩაკეტილი იყო და გაღმელი ძმა დაადგა შორეულ გზას. გავიდა რამდენიმე დღე, ერთი კვირა, ნახევარი თვე, მაგრამ აივანზე გაღმოფენილი წითელი საბანი არა და არ ჩანდა. აქაური ძმის ოჯახშიც შეშფოთდნენ, რადგან გაღმელი ძმა მოსვლას აგვიანებდა. გაღმელებს იმედი რომ გადაეწურათ, ოჯახის

უფროსი დაღუპულად ჩათვალეს და კივილი ასტეხეს. გამოღმელებმა ეს უბედურების ნიშნად ჩათვალეს და თვითონაც შეიცხადიეს. ამასობაში კი გაღმელმა ძმამ მთელი თუ რქეთი, ნახევარი ევროპა მოიარა, შემდეგ მოსკოვში ჩავიდა, იქედან — თბილისში, თბილისიდან — ბათუმში, ბათუმიდან — სარფში და ძმის ოჯახში მაშინ გამოცხადდა, როცა საზღვრის გაღმაც და გამოღმაც უკვე გამოტირებული ჰყავდათ.

ერთი სიტყვით, ასეთი ფილმის იდეა დამებადა მაშინ, რომელიც განუხორციელებელი ღარჩა ისევე, როგორც სხვა ბევრი ამდაგვარი ჩანაფიქრი. მაშინ შეიძლებოდა ამ თემაზე საინტერესო ფილმის შექმნა, ახლა კი უკვე გვიან იყო. სარფელი ძმები და მათი ნაშიერნი, როცა კი მოესურვებათ, ნახევარ საათში მიაღებებიან ერთმანეთს.

ეს გამასხენდა და ძალიან მომინდა, რომ ასე მოკლედ მაინც გამენდო ჩანაფიქრი, ჩემო მკითხველო.

როცა შეიტყვეს, რომ მე სამსახურებრივად დაკავშირებული ვარ თეატრის მოღვაწეთა კავშირთან, მაშინვე გამოითქვა სურვილი, გაგვეცვალა პიესები, რეჟისორები, მოგვეჩუო გასტროლები, არა მარტო დედაქალაქის, არამედ პერიფერიული ქალაქების, მაგალითად, ბათუმისა და ტრაპიზუნის თეატრებს შორის.

გამომშვიდობებისას პატრონმა ერდურანმა მითხრა, რომ სულ მალე კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს, როცა სტამბულში ჩამოვა საბჭოთა კავშირის თეატრის მოღვაწეთა კავშირის დელეგაცია.

თითქმის ყოველდღე ვიღაცას ვხვდებოდი რესტორანში. ძირითადად — ჩვენებურებს. არა მხოლოდ სადილად და ვახშმად, საქმიანი საუბრისათვისაც. შეხვედრის დრო და აღგილი ჩამდენიმე დღით აღრე დგინდებოდა. რესტორნის დონე და პრესტიჟი სხვადასხვანაირი იყო. იმის მიხედვით, თუ ვინ გატყუებდა, რა შეძლებისა და მდგომარეობის იყო მასპინძელი. ერთხელ მილიონერთა რესტორანში მიგვიწვიეს ვახშმად. თავიდან უარზე დავდექი, არ მინდოდა მასპინძლები ხარჯში ჩამეგდო, მაგრამ არ ჰქნეს, რითი ვართ სხვებზე ნაკლებიო! კარებთან მდგომი შვეიცარი ისე შემოგვეგება, თითქოს მთელი დღე ჩვენ გველოდა. რესტორანში არ იყო ბევრი ხალხი. ამიხსნეს, მოგვიანებით მოვლენ, ძირითადად უცხოელებიო. ჩვენს სუფრას ერთდროულად ჩამდენიმე ოფიციანტი ემსახურებოდა. თუმცა მომეჩვენა, რომ ერთი კაციც საკმარისი იქნებოდა ამისათვის. რესტორნის პატრონმა, ალბათ, ძალიან ცნობილ კაცად ჩამთვალა, ჩამდენჯერმე მოგვინახულა, რაიმეს ხომ არ ინებებთო. მაგრამ მაინც მომეჩვენა, რომ გუშინ მე და აღი ისხანმა უფრო გემრიელად ვისადილეო პატარა კაფეში, რომელსაც ორი კაცი ემსახურებოდა.

ერთხელ თევზის რესტორანში დამპატიყეს. მისმა პატრონმა წიგნისხელა მენიუ დამიღო წინ და ამაყად განმიცხადა, რომ მათთან ყველანაირი კერძია, რაც კი თევზთანაა დაკავშირებული. მე, რა თქმა უნდა, მისი ნათქვამის შემოწმება არ დამიწყია, წვერა და სრამული არ მომითხოვია, მაგრამ ზოგიერთი თევზის სახელი მართლა არ გამეგონა. სუფრა კერძებით რომ გაივსო, უცებ ძალიან მომინდა, რითიმე მეჭობნა მთელს სტამბოლში განთქმული თევზის რესტორნის პატრონისათვის, პორტუელი გავხსენი და, თითქოს შემთხვევით, შავი ხიზილალა ამოვიღე; ეფექტი გრანდიოზული იყო. რესტორნის პატრონმა ქილა ხელში სასოებით აიღო, შეათვალიერა, სინათლეზე გახედა და ისე შემატყერდა, რომ, ალბათ, მილიონერად ჩამთვალა. ჩემი ქვეყნის პრესტიჟიც ავწიე ამით. ის რა იცოდა, რომ ჩამდენიმე ქილა ხიზილალის საშოვნელად თვით ვაჭრობის მინისტრი შევაწუხებ.

ხალით ზენგინმა, ალბათ, ჩემს პატივსაცემად, რუსული რესტორანი შეარჩია. შეიძლება ოდესღაც აქ რაღაც იყო რუსული, მაგრამ ახლა მხოლოდ სახელი შემორჩა ძველი და კიდევ ერთი-ორი თავი კერძი. არც რესტორნის პატრონმა, არც ოფიციალტმა ერთი

ღერი სიტყვა არ იციან რუსულად. ჭერჭერობით ქართული რესტორანი არა გვაქვსო, მომიბოდიშა ხალითმა. ჩვენი კონსულის — ენზა სოხაძის ნათქვამი გამახსენდა, კარგი იქნება, თუ ჩვენებურ რესტორანს გავხსნით სტამბოლშიო. ხალითმა ზენგინების ფირმის ნაგები შენობების პროსპექტები რომ მიჩვენა, ყოველ შემთხვევაში, სიტყვა ჩამოვუგდე, ჩვენს თეატრის მოღვაწეთა კავშირს ქობულეთის ზღვის სანაპიროზე შესანიშნავი ადგილი აქვს დასასვენებელი სახლის ასაგებად, კორტანიძეები ხომ არ მოკიდებენ ხელს ამ საქმეს-მეთქი. საკონსულომ, სტამბოლში ქართული რესტორნის გახსნა რომ შემოგვთავაზა, ისიც ვუხსენე. ვნახოთო, მითხრა ხალითმა, ოჯახში რომ გვეწვევით, იქ ვილაპარაკოთო.

— Здравствуйте, господа! — შემოგვეხმა.

ტანმალალი მოხუცი მამაკაცი გამოემართა ჩვენსკენ. გრძელი თეთრი თმები ეფინა მხრებზე. ოთხმოცი წლის მაინც იქნებოდა, თუმცა ჭერ კიდევ მხნედ გამოიყურებოდა. საკმაოდ შელანძღული შავი კოსტიუმი ეცვა, მაგრამ ამ კაცში მაინც იგრძნობოდა ღირსება, არისტოკრატიულობა. ალბათ ჩვენმა ქართულმა მიიპყრო მისი ყურადღება.

რაკი რუსულად მოგვეხალმა, მეც ასე ვუპასუხე.

— Назаров Юрий Петрович, с семидесятилетним эмигрантским стажем!

სუფრასთან მივიპატიეთ.

— Вы из Кавказа?

მე ავუხსენი, რომ ვარ ქართველი, საქართველოდან.

ძალიან გაეხარდა.

— Знаю я ваших.

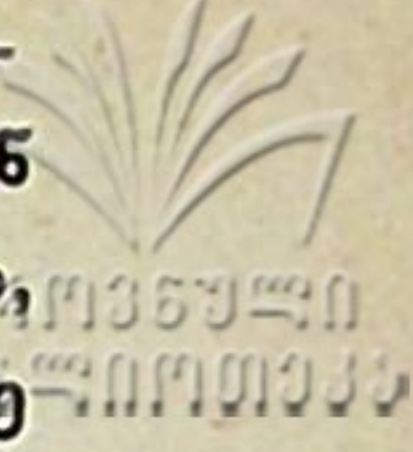
როცა გაიგო, ბათუმიდან ვიყავი, სახე შეეცვალა, რაღაც გაახსენდა თითქოს და სურვილი გაუჩნდა, ჩვენთვის გაეზიარებინა:

— სწორედ ბათუმიდან ჩამოვედით სტამბოლში. მაშინ მე სულ ბავშვი ვიყავი. როსტოვიდან გამოექცა ჩვენი ოჯახი ბოლშევიკებს. ასე ვიარეთ ბათუმამდე. მამაჩემს კიდევ ჰქონდა იმედი, რომ ოქტომბრის გადატრიალება დროებითი მოვლენა იყო. მაგრამ ბოლშევიკების ჯარმა საქართველოშიც რომ ჩამოაღწია, სხვა გზა აღარ გვქონდა, ემიგრაციაში უნდა წავსულიყავით. მაგრამ მამაჩემი ჯიუტი კაცი იყო, კიდევ არ ჰკარგავდა იმედს, რომ ბოსფორში მდგარი ანტანტის კრეისერები მალე შავი ზღვისკენ აიღებდნენ გეზს, ნოვოროსიისკს, ოდესას, შემდეგ კი მთელ რუსეთს გაანთავისუფლებდნენ. ამიტომ არ ტოვებდა სტამბოლს, აქედან რუსეთამდე უფრო ახლოა, ვიდრე პარიზიდანო.

როგორც ჩანს, ნაზაროვი რუსული რესტორნის ხშირი სტუმარია. ალბათ, ხალითიც იცნობს მას; ოფიციალტს ანიშნა და მან კერძი დაუდგა წინ, და კიდევ ჭიქა არაყი, რომელიც ოდნავ მოსვა და განაგრძო:

— როგორც ყოველ დღეს, იმ დილითაც გავიდა მამაჩემი ზღვის პირას, მზერით აცილებდა აღმოსავლეთისაკენ მიმავალ გემებს; რომ შეაგვიანდა, გავედი სანაპიროზე. ცოცხალი აღარ იყო. დედაჩემიც მალე გარდაიცვალა. ჩემი და იტალიელ ოფიცერს გაჰყვა და მას შემდეგ თვალთ აღარ მინახავს. მე სტამბოლში დავრჩი; არა იმიტომ, რომ მამაჩემივით რუსეთში, ჩვენს მამულში დაბრუნების იმედს აღარ ვკარგავდი, არა, უბრალოდ, არსად არავინ მელოდა, აქ კი, ასე თუ ისე, ნაცნობები მყავდა, როგორმე თავს გავიტანდი.

ნაზაროვი ხალითს მიუბრუნდა, ინგლისურად რაღაც უთხრა. ხალითმა სიგარეტი მიაწოდა, სანთებელით გაუკიდა. ნაზაროვმა კიდევ ერთი ყლუპი არაყი მოსვა და განაგრძო:

— ცხოვრება კირდა, მით უფრო, ჩვენთვის, ვინც ერთ დღეში დავკარგეთ ყველაფერი, სამშობლოც, ქონებაც, უფლებაც, ბედნიერებაც. თქვენ, ალბათ, ისტორიიდან იცით ეს, წაგიკითხავთ, მაგრამ ნანახი და განცდილი სული სხვაა... როცა შენ, გრაფი, პყიდი სიგარეტებს, ყოფილი პოლკოვნიკი შვეიცრად დგას რესტორნის კარებში, მეორე ქუჩაზე კი მისი ქალიშვილი ვაქრობს საკუთარი სხეულით...

შევატყვე, რომ მეტრდოტელი უკვე აპირებდა ნაზაროვის გაყვანას, მაგრამ ვანიშნე, არ გინდათ-მეთქი. რასაც ახლა ვისმენდი, წაკითხულიც მქონდა, თეატრშიც და კინოშიც ბევრჯერ მენახა, მაგრამ იმდროინდელი ამბების ცოცხალ მოწმეს პირველად ვხვდებოდი.

...— იცით, პირველი რესტორნები სტამბოლში რუსებმა გახსნეს, გალათაზე, პერაზე. — შემდეგ იკითხა: — დრო გაქვთ?

ვუთხარი, რომ დრო ძალიან ცოტა მაქვს, რამდენიმე დღეში უკან მივემგზავრები.

— სამწუხაროა. მე თქვენ გიჩვენებდით იმ ადგილებს, სადაც ჩვენები იმყოფებოდნენ ოცდოან-ოცდაათიან წლებში, სახელგანთქმულ რუსულ რესტორნებს — „კარპიხ“, „მაქსიმს“, „იაკორს“. იყო კავკასიური რესტორანიც — „ტიგრანა“. მღეროდნენ ბოშები-სა და კაზაკების გუნდები... სხვათა შორის, მე თქვენებსაც ვიცნობდი, ერთი მათგანი მინისტრი იყო.

რუსი ნაზაროვი თავისას მისტიროდა, მე კი ჩემი მტკიოდა, იმდროინდელი, რასაც ასე იგონებს ნიკოლო მიწისშვილი: — „ქართველ კათოლიკეთა მონასტერი აშენებულია სტამბოლის განაპირა უბანში, რომელსაც ეწოდება ფეირ-იკეი. მონასტერი წარმოადგენს მაღალი ქვის კედლით გარშემორტყმულ სამსართულიან შენობას, რომელსაც უკან მიდგმული აქვს სამლოცველო, ხოლო შემდეგ პატარა ბაღი. ბერებმა ქართველ ემიგრანტებს დიდი დახმარება გაუწიეს იმით, რომ ბინა მისცეს ლტოლვილებს. თითოეულ ოთახში სამი-ოთხი კაცი ცხოვრობდა, მაგრამ მონასტერში ყოფნა მაინც კომფორტი იყო, ვინაიდან ქართველი ლტოლვილები დღითიღღე ღარიბდებოდნენ... ქართული ჩაიხანე სასტუმრო „რომას“ გვერდშია, პერას ქუჩაზე, ჩაიხანე წარმოადგენს ქუჩის უბრალო ჩიხს. ერთ მხარეს მუშაობს ბერძენი, „ჩისტი“ — ფეხსაცმლების მწმენდავი. მეორე მხრივ თათარი აფუფლებს სამოვარს და მაყალის ცეცხლზე ადულებს თურქულ ყავას. აქ იყრის თავს სტამბოლის ქართველობა. ესაა მათი კლუბი. სვამენ ჩაის — ვისაც ოთხი პიასტრი მოეპოვება, ვისაც ოთხი პიასტრი არა აქვს, ის წამოიწყებს ნარდის თამაშს. თუ მოიგო, იქვე შესვამს ნარდში მოგებულ ჩაის. თუ წააგო—წააგო და ისაა. ვერაფერს უჭამ და ოთხი პიასტრი მასზე დარჩება... ქართული საკონსულო პატარა ორსართულიანი სახლია ნიშანტაშზე, მონასტრის ქვევით, ჩვეულებრივი პატარა სახლი. რომელშიც ბინადრობენ ელჩი გვარჯალაძე და კონსული გოგოლაშვილი, ინტერპარტიული კომიტეტი იკრიბება. პირშავი ნოე ხომერიკი, რომელიც არაფერს არ ლაპარაკობს, მენშეკური პარტიის მესაიდუმლე ოსმალეთში; შემპარავი კაცი — გენერალი ჯაქარიაძე; მუდამ აღშფოთებული, როგორც ავარდნილი ქაფი— ლელი ჯაფარიძე; სათვალისანი ვალიკო ჯუღელი — მარადიულ ფრენჩში, იუსტიციის მინისტრი რაჟდენ არსენიძე, კოლია ჭუმბურიძე, კოწია სულაქველიძე... მოუსვლელობა სჯობდა ჩემს აქ მოსვლას. აბა, რა უნდა ვუთხრა მე ამ კომიტეტს, რომლისგანაც საქართველოში ხსნას მოელის ყველა „ელემენტი“. წამოგცდეს ზედმეტი რამ და, რა გარანტია გაქვს, რომ არ გაგჩეჩავენ აქვე, ქართული საკონსულოს ბინაზე, ელჩისა და კონსულის თანდასწრებით...”

მეტრდოტელი სულ მე შემომყურებდა, როდის ვუბრძანებდი, გაეყვანა უკვე შემთვრალი ნაზაროვი, რადგან იგი ახლა მისთვის სტუმარის შემწუხებელი აბეზარა იყო, ხოლო ჩემთვის ტრაგიკული პიროვნება, რომელმაც ოდესღაც ერთ დღეში ყველაფერი დაკარგა, მას შემდეგ კი მხოლოდ მოგონებებით და ილუზიებით ცოცხლობს.

შემდეგ კიდევ შემომთავაზეს რუსულ რესტორანში სადილობა, მაგრამ უარი ვუთხარი. არ ვიცი, რატომ. შეიძლება იმიტომ, რომ ნაზაროვთან მეორეჯერ შეხვედრას მოვერიდე. თუმცა ჩემთვის არ შემოუჩივლია, მაგრამ მაინც უბედური იყო იგი. რატომ უნდა, მას უკვე აღარაფერის იმედი აღარ ჰქონდა.

* * *

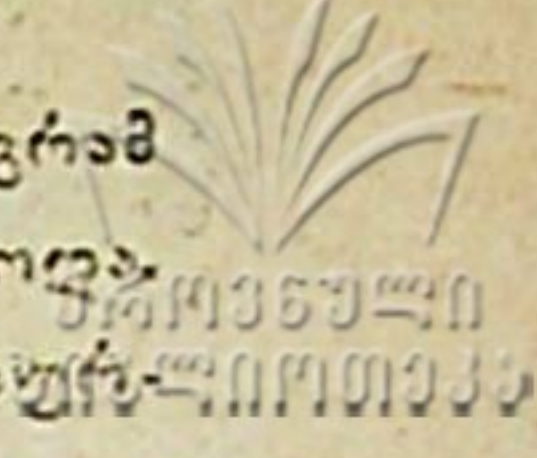
ოთარმა ერთხელ კიდევ გამომაწყო საზეიმოდ. მაგრამ ამჯერად შინდისფერი ჰალსტუხი გამოიღო გარდერობიდან. ასეთივე ფერის ქსოვილის ნაჭერი აღარ შემოუთავაზებია კოსტიუმის გულისჯიბეში ჩასაჩრელად. შვიდ ნოემბერს საბჭოთა კავშირის გენერალურ საკონსულოში გამართულ მეჯლისზე ვერ გავუმართლე იმედი.

დღეს ქორწილზე ვართ დაპატიუებული. მეზობლის ქალიშვილი თხოვდება ზედა სართულიდან. შაადუმანმა და ოთარმა გადმომცეს პატარძლის მშობლების მიწვევა. ხელჩანთა გადმოვაპირქვავე, დარჩენილ სუვენირებში საჩუქარს დავუწყე ძებნა. თუმცა ოთარი მარწმუნებს, რომ ეს სრულებით არაა სავალდებულო. მაგრამ მე ჩვენს წესსა და ტრადიციებს ვიცავ, რომ ქორწილში ხელცარიელი მისვლა უხერხულია. ბოლოს ბათუმელი მხატვრების სალონში შეძენილი ყელსაბამი შევარჩიე, ქართული ორნამენტით. შაადუმანმა შემიქო საჩუქარი.

მდიდრული რესტორანი დაუქირავებიათ საქორწილოდ, ორსართულიანი, მარმარილოს კიბეებით, ბროლის ქალებით გაჩირალდნებული. შავი ლიმუზინებიდან გადმოდიოდნენ ძვირფასქურქიანი ქალები და ელეგანტური მამაკაცები. თვალისმომჭრელად ბრწყინავდა თვალ-მარგალიტი. ირგვლივ იდგა პარიზული სუნამოს სურნელება. ერთი სიტყვით, ვიმყოფებოდი ამა ქვეყნის ძლიერთა შორის. უმეტესობა თაიგულებით მოვიდა. საჩუქრები არსად სჩანდა. აქ არც „წერა“ იქნება, რა თქმა უნდა. იქნებ ოთარი მართალიც იყო. მეც უკვე ვეჭვობ, გამოიჩინება ბათუმის სალონში შეძენილი ოცმანეთიანი საჩუქარი! ყოველ შემთხვევაში, ის ყელსაბამი გარდერობში არ დამიტოვებია, ჯიბეში მიდევს.

ირგვლივ არავის ვიცნობ. ოთარი ესალმება ზოგიერთ სტუმარს, შორიდან მაცნობს მათ. უმეტესობა ცნობილი ხალხია, ზოგი — სიმდიდრით, ზოგი კიდევ — მდგომარეობით. მათ შორის ერთი დებუტატი თუ მინისტრია. მისი მეუღლე, მაღალი, ლამაზი ქალი განსაკუთრებული ყურადღებით სარგებლობს. ჩემი აქ ყოფნა არავის აკვირვებს და არც აინტერესებს. ასე ენაჩაგდებული ჯერ ქორწილში არ ვყოფილვარ. ოთარი იმით მართობს, რომ რამდენიმე პიკანტურ ისტორიას მიყვება ზოგიერთ მათგანზე. ორი-სამი უცხოელიცაა. ალბათ ისინიც ჩემსავით არიან დაპატიუებული. მაგრამ ჩემსავით მუნჯივით არ დგანან კუთხეში, ინგლისური იციან და სტუმარ-მასპინძლები თავისუფლად ლაპარაკობენ ამ ენაზე. ქართულად მხოლოდ მე და ოსმანი ვსაუბრობთ. ესეც იპყრობს სხვების ყურადღებას.

ტაში და მუსიკა გაისმა. მეფე-დედოფალი ამოდის კიბეზე, როგორც ჩვენთან, აქაც დედოფალი თეთრ საქორწილო კაბაშია, მეფე — შავ კოსტიუმში. მშობლები მოჰყვებიან, ახლობლები, მეგობრები. შუა დარბაზში მაგიდა და სკამები დადგეს. გარშემო სიძე-პატარძალი და მათი სელისმომკიდენი (ჩვენებურად) შემოუსხდნენ. უნიფორმიანი მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი წამოდგა, მოკლე სიტყვა წარმოთქვა, სიძე-პატარძალს რაღაც ჰკითხა; მათ დაუდასტურეს, შემდეგ ბეჭდები გასცვალეს და ტაშის გრილ-ში ერთმანეთი გადაჰკოცნეს. ერთი სიტყვით, ყველაფერი ისეა, როგორც ჩვენთან... სუფრის გარდა. მთელი სუფრა — კედელზე მიდგმული გრძელი მაგიდაა, რომელზეც ბუტერბროდებიანი თეფშები დგას. ოფიციანტები სათითურისხელა ჭიქებს არყით

ავსებენ. ესაა და ეს. რა თქმა უნდა, ბაჟეს და ჩაქაფულს მე აქ არ მოველოდი, მაგრამ ასეთი შეძლების აღმავლობა უფრო მდიდრული სუფრა ნამდვილად დაშვენდებოდა. არც კონიაკი და შამპანური აწყენდათ. ისიც არ გამკვირვებია, რომ თამადა არ ჩევიათ, მაგრამ იმან კი გამოაცა, რომ მეფე-დედოფალს თითქმის არავინ აქცევდა უურადლებას, არც შინაური და არც სტუმარი! არავითარი მისალმება, სადღეგრძელო, სურვილის აქეთ რომ მოვდიოდი, ყოველ შემთხვევაში, რაღაც სადღეგრძელოსმაგვარი კი მოვამზადე, მაგრამ ყველას ხომ არ დავასწრებ, თქვას ჭერ ვინმემ ორიოდე სიტყვა! შენც არ მომიკვდე! ოთარს ვეკითხები, ასე დამღურებულებივით სანამდე უნდა ვიდგეთ-მეთქი. აქ ასეთი წესია, ბევრს არ ლაპარაკობენო. ვერ გქონიათ კარგი წესი-მეთქი. ოთარი ქართულ სუფრაზე საკმაოდ ხშირადაა ნამყოფი და ამიტომ, ცოტა არ იყოს, უხერხულად გრძნობს თავს. ისევ ჩვენ შეგვარით ორკაციანი სუფრა (რა თქმა უნდა, ფეხზე დამდგარებმა), წარმოვთქვით რამდენიმე სადღეგრძელო, რამაც ცოტა სითამამე შემმატა. ღარბაშიც თანდათან ახმაურდა, ალაპარაკდა. ქალებს ლაწვები შეუფაკლდათ და კიდეც უფრო დამშვენდნენ. ვიღაცები მოვიდნენ ჩვენთან, ერთმანეთი გავიცანით, გამოველაპარაკეთ. ერთი მათგანი ჟურნალისტი გამოდგა, იმიტომ იყო მოხული, რომ ეს ქორწილი რომელიღაც გაზეთში აეწერა! დიდი ამბები კი იქნება დასაწერი!

წასვლის დრო დადგა. მეფე-დედოფალი კიბის ოაგში მიმავალ სტუმრებს ზელს ართმევდნენ, მაღლობას ეუბნებოდნენ. ჩემი რიგი რომ მოვიდა, ოთარმა ახალგაზრდებს რაღაც უთხრა. მათ გამიღიმეს და მაღლობის ნიშნად თავი დამიკრეს. უცებ რატომღაც მომეჩვენა, რომ ჩემი დღევანდელი პასიურობით საქართველო რამდენადმე დისკრედიტირებული აღმოჩნდა და შევეცადე მდგომარეობა დაუყოვნებლივ გამომესწორებინა, უკვე ჩასასვლელად გამზადებულ ოთარს სელი ჩავავლე, გვერდით ამოვიყენე და ჩემი წინასწარ მომზადებული სადღეგრძელო თავიდან ბოლომდე ჩავაბუღებულე. ალბათ, ისეთი აღგზნებით ვლაპარაკობდი, რომ ოთარი ძლივს ახსრებდა თარგმნას. ემოციურ მხარეს თუ მოვაცილებ და მარტო სადღეგრძელოს შინაარს დავტოვებ, იგი დაახლოებით ასე გამოიყურებოდა: საქართველო, ალბათ, გაგიგონიათ? მე იქიდან ვარ. (ვინ ვარ ან რა მოხელე ეს ანკეტური მონაცემები გამოვტოვე დროის მოსაგებად, ან ოთარმა საკუთარი ინიციატივით დაამატა), თურქეთში პირველად ვიმყოფები და ამიტომ თქვენი ბედნიერების დღე არასოდეს დამავიწყდება. ყველა ქვეყანას თავისი ცხოვრების წესი აქვს და მას სტუმარი უნდა დაემორჩილოს. იქნებ ახლა მე ვარდევ ამ წესს, მაგრამ არ შემიძლია ისე წასვლა, რომ არ გითხრათ ორიოდე სიტყვა, რასაც ჩვენში სადღეგრძელოს ეძახიან. მინდა გისურვოთ მშვიდობა და ბედნიერება თქვენს ახლადშექმნილ ოჯახში, და კიდეც ბევრი შვილი, რომელთაც ექნებათ თქვენზე უკეთესი და ნათელი ცხოვრება... ვხედავდი, რომ პატარძალს მშვენიერ სახეზე ჭერ გაოცება გამოეხატა, შემდეგ აღტაცება, ბოლოს კი ტაში დამიკრა, როგორც კონცერტზე კარგი ნომრის შემდეგ. სანამ ვლაპარაკობდი, გარშემო სტუმრებს მოეყარათ თავი. სადღეგრძელოს რომ მოვრჩი, სიძეს სავიზიტო ბარათი გადავეცი, აუცილებლად გვესტუმრეთ საქართველოში-მეთქი, ხელი მაგრად ჩამოვართვი, დედოფალს საჩუქარი გადავეცი, შემდეგ თურქული წესისამებრ ორჯერ ჭვარდინად გადავკოცნე და ქვემოთ სწრაფად დავეშვი. ალბათ, ეს სითამამე დამიფასეს, რადგან უკან ტაში და შეძახილები მომაყოლეს.

სახლში რომ ვბრუნდებოდით, ოთარი კარგა ხანს ღუმდა. მეც ხმას არ ვიღებდი. მთლად დარწმუნებული არ ვიყავი, მოეწონა თუ არა ჩემი საქციელი, განსაკუთრებით, ბოლო აკორდი, პატარძალი რომ ორჯერ გადავკოცნე. სახლთან მანქანა რომ შეაჩერა, მხოლოდ მაშინ თქვა, ასახედე საქართველო, და მეც თავისუფლად ამოვისუნთქე.

(გაგრძელება იქნება)

ცხოვრება კაცისა

გზის დასაწყისი

ადამიანი, ვისზედაც ახლა უნდა გაიგებოთ, არ არის სოციალისტური შრომის მირი, არც მრავალი ორდენ-მედალისა თუ რეგალიის მფლობელია, და თუ მაინც ავირჩევ მე ჩემს გმირად, მხოლოდ უმთავრესი მიზეზის გამო: მან ამქვეყნად კაცურად იცხოვრა და იმქვეყნად წასულმაც კაცური კაცის სახელი, ადამიანობის ეს ყველაზე დიდი რეგალია დატოვა.

უბრალო კაცი იყო მიხეილ ნაკაშიძე, ქედის რაიონის ერთი ლამაზი სოფლის, ქოსოფლის, მკვიდრის, გლეხკაცობაში გადაგებულ შაქირ ნაკაშიძის შვილი. ჩვეულებრივ იზრდებოდა იგი, ყოველგვარი მოქარბებული ყურადღებისა და მოფირების გარეშე. ან კი რა განსაკუთრებული ყურადღება შეხვდებოდა, ისინი ხომ შვიდი დედამამიშვილი იყვნენ და დედის, აიშე ქყონიას, გულთბილი ალერსი შვიდად რომ გასაყდლებოდა, აი, ის მეშვიდედი თუ მოუწევდა მიხეილს.

1908 წლის 25 ოქტომბერს დაიბადა იგი, (დაიმახსოვრე, მკითხველო, ეს თარიღი, ამ წერილის ბოლოს ამასთან დაკავშირებით ერთ უცნაურ და იშვიათ რამესაც გეტყვი...)

ჰოდა, იმას ვამბობდი, ერთად იზრდებოდნენ-მეთქი შვიდი დედამამიშვილი: ხუთი ძმა და ორი და. მთელი მისი ბაღლობა და ახალგაზრდობა მშობლიურ სოფელსა და ბათუმს არ გასცილებია მიხეილი, და როცა მის ცხოვრებას ეცნობი, გიკვირს, როგორ ჩამოყალიბდა, როგორ დაიბადა მასში ასეთი ადამიანური გულის, სიკეთისა და ცოდნის ადამიანი.

მძიმე და ძნელი ბავშვობა ჰქონდა მიხეილს. სკოლა და მასწავლებელი იყო სანატრელი მაშინ. ამიტომ, მისი და მისი და-ძმების წერა-კითხვის პირველი მასწავლებელიც საყვარელი დედა, აიშე, იყო, ის უკითხავდა შვილებს გოგებაშვილის „დედა ენას“ და „ბუნების კარს“. წიგნი რომ შემოეღოდა. ძველ აქარელთაგან გაგონილ ლეგენდებს, თქმულებებსა და ზღაპრებს უამბობდა, ხალხურ ლექსებს ეტყოდა, რომლებშიც სულ ერთ-თავად სიკეთის გამარჯვებაზე იყო ლაღადი. ალბათ, ამიტომაც არის, რომ შემდგომ მიხეილის ცხოვრებაც სიკეთის სამსახურში, სიკეთეზე ლოცვაში გაიღია და ჩაიფერფლა.

სკოლაში შესაყვანად მამამ ბათუმს რომ ჩამოიყვანა, უკვე საკმაოდ მოზრდილი ბიჭუნა იყო. მასწავლებლებმა, გასაუბრების შემდეგ ერთხმად დაასკვნეს, ეს ბიჭი პირველ კლასელებთან არ მიიტოვება, მან უფრო მეტი იცისო. ამიტომ იგი პირდაპირ მესამე კლასში დაუსვამთ, ხოლო იანვრიდან მეოთხე კლასშიც გადაუყვანიათ.

წიგნის სიყვარული დედის კალთიდან დაჰყვა პატარა მიხეილს. ის კი არა და, შემდგომ სახელოვან პედაგოგს, პროფესიული საქმეც გაცილებით აღრე — თვით ბავშვობაში დაუწყია: ბათუმიდან ქოსოფელში ასული ბიჭი სოფლის ბაღლებს, მეტადრე უფროს ბიძაშვილებს თავს მოუყრიდა და თვითონ, როგორც უფრო გამოცდილი, ქალაქს ნამაჟი ყმაწვილი, დაუზარებლად უკითხავდა წიგნებს.

— „ახლაც მახსოვს, როგორი გულმოდგინებით ცდილობდა იგი ჩვენს განათლებას, თვითონ ჩვენსავით პატარა, რატომღაც ნაადრევად დაკაცებულად მეჩვენებოდა. თანატოლებს კი არა, უფროსებსაც მოუსმენიათ მისგან წიგნის ამბები“. — იგონებს დღეს აწ უკვე იმ შორეულ ამბავს მიხეილის ბიძაშვილი იუსუფ ნაკაშიძე.

ბატონი მიხეილი პატარაობიდანვე ძალზე გულკეთილი, მოყვასი ბუნებისა, რომ იტყვიან, იმთავითვე ლუკმის გამყოფი იყო. ამის დასტურად მისი უფროსი დის ერთი მონათხრობიც გამოდგება:

— იმ დროს ქალაქ ბათუმში ვცხოვრობდით, — იგონებს სეფურე სურმანიძე, — ჩემი მეუღლე ხუსნი სურმანიძე მაშინ უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარედ მუშაობდა. მიხეილი პედინსტიტუტში სწავლობდა და ჩვენთან ცხოვრობდა. იგი უკვე კარგი შეღებვული ვაჟკაცი იყო. ამხანაგები ბლომად ჰყავდა. მახსოვს, ერთხელ ზამთარში ჩემმა ქმარმა ქურთუკი უყიდა. ერთ დღეს მიხეილი სასწავლებლიდან უქურთუკოდ დაბრუნდა. მე შევეკითხე, ქურთუკი რა უყავი-მეთქი. მითხრა — ამხანაგს ვათხოვე, შეყვარებულთან შესაბამისად მიდიოდა და რა მექნა, ვერ დავუშალე, მართალია, ძალიან ხელმოკლეა, მაგრამ ძალიან კეთილია და იმიტომო.

რამდენიმე დღის შემდეგ ის მისი ამხანაგი და თვითონ ქუჩაში შემხვდნენ, იმ ბიჭს ისევ მიხეილის ქურთუკი ეცვა. საღამოს მიხეილს რომ ვკითხე, რად არ იბრუნებ შენს ქონებას მეთქი, მითხრა — გაქირავებულია ცოდეა და ვაჩუქეო, მით უმეტეს ახლა, სატრფოს თავს აწონებს და როგორ გამოვართმევდიო? ასეთი იყო იგი, როცა თვითონაც კი ბევრი არაფერი გააჩნდა, მაინც ყველაფერი სხვისთვის ემეტებოდა — მოიგონა მოყვარული ძმის ამბავი დამ.

ბათუმის პედაგოგიური სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ სამუშაოდ ქედის რაიონის სოფელ ძენწმანს მიაშურა. შვიდ წელს იმუშავა დაწყებითი სკოლის გამგე-მასწავლებლად, შემდეგ უჩხითის დაწყებითი სკოლა. ეს ორმოციანი წლების დასაწყისი გაზღდათ, ქვეყანას ომის სუსხი რომ უახლოვდებოდა, ის პერიოდი. 1940 წლის აგვისტოდან მიხეილ ნაკაშიძე ქოსოფლის დაწყებით სკოლაში გადაიყვანეს და გამგე-მასწავლებლად დანიშნეს. აქედან მოყოლებული, პენსიამდე მთელი თაობები 35 წელზე მეტ ხანს უსმენდნენ მიხეილ ნაკაშიძის გაკვეთილებს ქოსოფლის დაწყებით სკოლაში. მოსწავლეთა შვილები, შვილიშვილები... ეს წლები ამ სოფლის და, საერთოდ, აქარის განახლების გარდაქმნის, აღმშენებლობის წლები იყო. სიძნელეებთან, უცოდინარობასთან, უმეცრებასთან, ჩამორჩენილობასთან ზრუნვა, ახალი ცხოვრების დამკვიდრება-გამარჯვებისათვის ბრძოლა — აი რა წლები იყო.

მიხეილ ნაკაშიძე არასოდეს ყოფილა ცხოვრებისაგან, სოფლის საქმისაგან იზოლირებული კაცი, როგორც იტყვიან, მხოლოდ ჰალსტუხიანი პედაგოგი. აქარის მთიანი სოფლების სოციალისტურად გარდაქმნისა და აღმშენებლობის სიმძიმემ სხვებთან ერთად მის მხრებზეც გადაიარა. იგი აქტიურად ებრძოდა სოფელში უსინათლობას, შიმშილს, სიღარიბეს, შრომობდა ფიზიკურად, რა თქმა უნდა, ერთი წუთითაც არ ივიწყებდა მის მთავარ მისიას — სოფლის განმანათლებლის მისიას.

ქვეყანას უჭირდა, დიდი სამამულო ომი დიდ საერთო ხარჯსაც ითხოვდა, სოფლის ერთი პატარა სკოლისათვის ვისლა ეცალა, მაგრამ სკოლაც ფრონტი იყო. მაშინ, ხომ ქვეყანას ერთგული და განათლებული, სამშობლოსათვის თავდადების გრძნობითა და რწმენით ფრთაგასწორებული შვილები სჭირდებოდა! იცოდა ეს მიხეილმა და არც თუ იშვიათად შესვდებოდა იმხანებში მაშინდელი ქოსოფლის უმანქანო, მტვერიან შარავზე ზურგში წიგნებაკიდებულ მიხეილ ნაკაშიძეს. სახელმძღვანელოებს საკუთარი ფულით იძენდა და ქალაქიდან ეზიდებოდა. ის კი არა და, რამდენჯერ მერხი და დაფა შეუძენია, სხვა წვრილმან ინვენტარზე ხომ ლაპარაკიც არ ღირს.

ლევან კობალაძე — უჩხიტის საშუალო სკოლის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი, აქარის ასსრ დამსახურებული მასწავლებელი:

მე ბედმა მარგუნა ვყოფილიყავ მიხეილ ნაკაშიძის მოსწავლე, ხოლო შემდეგ მისი კოლეგა. ასე რომ, მახსოვს მისი გაკვეთილებიც და მისი, როგორც გამოცდილი კოლეგისა და ხელმძღვანელის, ზრუნვაც. დღეს სოფლად მასწავლებლებს თავისი პრობლემები აქვთ. უწინდელ პრობლემებს კი ისიც ემატებოდა, რომ მასწავლებელი იყო სოფლის პირველი აქტივისტიც, ჩვენ გვწამდა, რასაც ვაკეთებდით, მახსოვს, რა გატაცებით კითხულობდა ლექციებს (არ მეშინია, ასე ვუწოდო მის მაშინდელ საუბრებს) მიხეილ ნაკაშიძე საკოლმეურნეო მინდორში, თამბაქოს საშრობში თუ პირდაპირ ქალაქსა-სათბში ხალხთან. ეს იყო სიბრძნის, გონიერების და ცოდნის გაკვეთილები, მაგრამ ამჯერად უფროსებთან ჩატარებული, და მიხეილიც იმის მიხედვით, თუ ვინ იყო მსმენელი, ცვლიდა საუბრის თემას, ხმას, კილოს, მაგრამ არ იცვლებოდა ერთი: მისი ყოველი სიტყვა, დღთან იყო ნათქვამი თუ პატარასთან, აღსავსე გახლდათ შინაარსით, ცოდნით, სიბრძნე-გონიერებით, პროგრესით. ჟან ჟაკ რუსო და დენი დიდრო, კომენსკი და უშინსკი, ჭავჭავაძე და გოგებაშვილი, იმათი უკვდავი ქმნილებები პირდაპირ, რომ იტყვიან, ხელის გულზე ედო და თავის მართალი აზრების დასტურად მუდამ მიმოაბნევდა ხალხში, რაც მსმენელში წარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებდა, ატყვევებდა... ისე, სიბრძნე მაინცა და მაინც წიგნიდან არ უნდა ისწავლოს კაცმაო, — უყვარდა თქმა, — სიბრძნე მიწასა და ცაზე დაკვირვებით, აღამიანებზე, თითონ ცხოვრებაზე დაკვირვებითაც უნდა შეიძინო. ცხოვრების ცოდნა კი, იცოცხლე, მისი საქმე და ხელობა იყო....

ახლა სკოლებში ხშირად გაიგონებ, დისციპლინა მოიშალა, დისციპლინა აღარ არისო... და ეს თითქმის ერთნაირად ეხება მოსწავლეებსაც და მასწავლებლებსაც. მაშინ კი სულ სხვა იყო, მასწავლებელს ღმერთის ტოლა კაცად მიიჩნევდნენ. ეს მიხეილ ნაკაშიძეზეც ითქმის...

თემიმშრან ბასილაძე — მათემატიკის მასწავლებელი:

მახსოვს, 1949 წლის იანვარი იყო. იმ წელს აქარაში დიდი და მეტად მკაცრი ზამთარი დაიჭირა. ყინვა 13 გრადუსამდე აღწევდა. მაშინ მიხეილი ჩვენი დაწყებითი სკოლის გამგე-მასწავლებელი იყო. დილაა, სკოლაში სულ რამდენიმე მოსწავლე და მასწავლებელი ვართ. გავისედეთ და, მოვიდა მიხეილი, შევიდა კაბინეტში, გამოიტანა პატარა ხელის ზარ-ეჟვანი (მაშინ სკოლაში ზარს ამით ვრეკავდით ხოლმე), გაიარ-გამოიარა დერეფანში და ააწყარუნა. ჩვენთან იმ ხანებში ერთი გოგელია იყო, ისიც მასწავლებელი, ფოკა ერქვა სახელად. რკინის დისციპლინის კაცი და წესრიგიანობის მოყვარული, რომ იტყვიან, ნამდვილი ფანატიკოსი იყო. ჰოდა, იმასაც კი გაუკვირდა და თქვა: — შეხედე, შეხედე, ამ ყინვა-ქვეყნის დაქცევაშიც კი ზარს რეკავს მიხეილი, ნამდვილად შეშლილა და ეგ არის, ამ სიცივეში ენა არ მოგიბრუნდება კაცს გაკვეთილი რომ ახსნა, მოსმენაზე ხომ ლაპარაკიც შედმევთიაო...

* * *

ასეთი იყო მიხეილ ნაკაშიძე, თავისი საქმის ღალატი არც აზრად მოუვიდოდა და ვერც წარმოედგინა.

სკოლას რომ მორჩებოდა, ისევ მეურნეობას, მიწას, ყანა-ბაღჩას, გლეხის ნამდვილ მოწოდებას მიუბრუნდებოდა. თესავდა სიმინდს, რგავდა თამბაქოს, უვლიდა პირ-

უტყვს... და მოგვიანებით, როცა წამოზრდილი შვილები, ოჯახი საცხოვრებლად ზღვისპირა სოფელ ხელვაჩაურში გადავიდა, თვითონ მთის სოფელს მაინც ვერ შეელოა, და დიდხანს, ღრმად მოხუცებულობამდე, დარჩა მერცხლის ბუდეხავით მთის ფერდობზე მიუყუთულ ამ პატარა სოფელში.

საქმე კი, იცოცხლე, გულიანი იცოდა! რასაც გააკეთებდა, ლამაზი და ხარისხიანი იყო. ის, როგორც პედაგოგი, სხვასაც ასწავლიდა და თვითონაც ასე სჯეროდა, როგორც ანტონ ჩეხოვი იტყოდა ხოლმე: ადამიანს ყველაფერი ლამაზი უნდა ჰქონდეს, — სახეც, ტანსაცმელიც, სულიც და აზრებიცო.

სიკეთის ქმნა მისი სულიერი მიწოდება იყო. არც ფარავდა: კაცმა ამქვეყნად ისე უნდა იცხოვროს, თავის თანამედროვეებს სიხარული და სიამოვნება არგუნოს, ხოლო მომავალს ამ გზით სიარული მოწოდებად, რწმენად და მოთხოვნილებად უქცეოსო. სიკეთის თესვაში ხედავდა საკუთარი ყოფა-ცხოვრების აზრსაც. იტყოდა კიდევ: თუ კაცი თავისთავს არ არგია, იგი ვერც სხვას გამოადგებაო. საკუთარი ქცევის საზომად მიაჩნდა ბრძნული ფორმულა: თუ გინდა ბედნიერი იყო, სხვათა ბედნიერებისათვის იზრუნეო...

და მაინც, მიხეილ ნაკაშიძე ბავშვების, მომავალი თაობის, სიცოცხლის მსახური იყო. ნახევარ საუკუნეზე მეტ ხანს ემსახურა მასწავლებლობის რთულ, საპასუხისმგებლო და, მე ვიტყვოდი, დაუფასებელ საქმეს, რასაც აკეთებდა იგი უხმაუროდ, უპრეტენზიოდ, უანგაროდ. სხვათა შორის, მას ცხოვრებაში ერთხელაც კი ვინმეს მიმართ და რაიმეს გულისთვის პრივილეგია არ მოუთხოვია, არა იმიტომ, რომ არ იცოდა პრივილეგიის ფასი, უბრალოდ, არ გახლდათ იგი პრივილეგიის სულისკვეთებაზე აღზრდილი კაცი. იქნებ ამიტომაც იყო, რომ ზოგისთვის პრივილეგიად ქცეული პარტიული მანდატი მას არ ჰქონია. იგი არ იყო პარტიის წევრი, მაგრამ მისი ქცევა, მისი უმწიკვლო პატიოსნება ყველა პარტიულს ეტალონად გამოადგებოდა და გამოადგება დღესაც. დაუღალავ, პატიოსან, ნამუსიან შრომაში გალია წუთისოფელი. სიხარულს კი ის ანიჭებდა, რომ შეგნებული ჰქონდა და სწამდა, ფუჭად არ მიდიოდა და არც ჩაივლიდა მისი ამაგი, რომ მისი შრომა ქვეყანას ყველაზე დიდ ნაყოფს — კარგად აღზრდილ ნამოწაფარებს შესძენდა, ნამოწაფარებს, რომელთაგან დღეს მრავალი აღიარებული სპეციალისტი მოღვაწე და მუშა კაცია. მართო იმის თქმა რად ღირს, რომ ქოსოფლის მკვიდრთაგან ყოველი მეორე თუ მესამე უმაღლესი განათლებითაა. ვის არ ნახავთ მათ რიცხვში, ინჟინერს, ექიმს, აგრონომს, მაგრამ ყველაზე მეტი მაინც მათ შორის პედაგოგობას გაუტაცნია. იქნებ პირველი მასწავლებლის გზის გამკვალავი მიხეილ ნაკაშიძის მიბაძვით მოხდა ეს? ვინ იცის... და ბარემ აქვე ისიც ვთქვათ, რომ მისმა შვილებმაც მამის პროფესია აირჩიეს, მამა იყო მათთვის პირველი მასწავლებელიც, დამრიგებელიც და მაგალითის მიმცემიც...

მაინც რა იყო მიხეილ ნაკაშიძის პედაგოგიური ხელოვნება? საქმე უყვარდა, თავისი საქმე, აი ეს ყველაზე დიდი საიდუმლო, საიდუმლო კი არა და, ყველა საქმეში წარმატების, ყველაზე უბრალო და ნათელი ქეშმარიტება.

კვლავ რამდენიმე მოგონება პორტრეტის შესავსებად

უშანგი გვარამაძე — უჩხიტის საშუალო სკოლის ქართული ენისა დალიტერატურის მასწავლებელი:

მე და მიხეილი დიდხანს ვიყავით კოლეგები, ჩვენი ურთიერთობა მუდამ კეთილი, უშუალო და თბილი იყო. ამიტომ, რასაც ახლა გეტყვით, ყველასათვის დასაჯერებელი და სარწმუნო უნდა იყოს, სარწმუნო ისევე, როგორც ვთქვათ და დავუშვათ, მას მოსწეოდა ჩემს შესახებ და მისი მოგონებაც სარწმუნო იქნებოდა. თავაზიანობა, მორიდება,

დიდი შინაგანი კულტურა, ადამიანური სიბო, დისციპლინა, — აი, თვისებები, რომლი-
თაც გვხვბლავდა იგი ჩვენ. იყო სპეტაკი, უანგარო, ზედმიწევნით მცოდნე თავისი საქმი-
სა. ნებისმიერი მისი წამოწყება მუდამ მხარდაჭერას პოულობდა, ამაში მას ხელს უწყო-
ბდა კემპარიტი ორატორული ნიჭი, ხოლო რაც შეეხება გაკვეთილებს, რომლებიც მას
მოსწავლეები, პირდაპირ რომ იტყვიან, მოჰადოებული ჰყავდა, მოუწყინარი, ნათელი
და მუდამ ღრმა კვალის დამაჩნეველი იყო. მისი უმდიდრესი ბიბლიოთეკა მუდამ ხელ-
მისაწვდომი გახლდათ როგორც ჩვენთვის, კოლეგებისათვის, ისე მოსწავლეებისათვის,
იგი ზშირად ურჩევდა ბავშვებს მათთვის საჭირო ლიტერატურას, ხოლო შემდეგ კიდევ
ესაუბრებოდა წაკითხულის შინაარსზე, აძლევდა მოზარდის აზროვნებას სწორ ორიენ-
ტაციას, ეხმარებოდა სირთულეთა დაძლევაში.

წინათ, როცა პედაგოგ-მასწავლებელი გვაკლდა (და ეს მთის სოფლებში უფრო
მწვავედ იგრძნობოდა) ხშირად, იმ საგნების სწავლებაც გვიწევდა, რაც ჩვენ უშუალო
პროფესიით არ მოგვეთხოვებოდა. ასეთ დროს მიხეილი ჩვენთან შედარებით იოლ დღე-
ში იყო, მას თავისი ფართე განათლებისა და, რა თქმა უნდა, ხალასი ნიჭის წყალობით
შეეძლო ერთნაირი პროფესიონალიზმითა და ხალისით ჩაეტარებინა ბოტანიკის, გეოგ-
რაფიის, რუსულის, თვით უცხო ენის გაკვეთილებიც კი. ქართულ და რუსულ ენებთან
ერთად ფლობდა გერმანულ, თურქულ და არაბულ ენებს, ერთი სიტყვით, ის მეტად
ფართო ჰორიზონტისა და ცოდნის კაცი იყო, კაცი, რომელიც ყველა კონკრეტულ ვი-
თარებაში ამ ცოდნას მარჯვე იარაღად აქცევდა.

ბუნებით მომადლებულ აღმზრდელობით ნიქს მოხერხებულად უხამებდა კლასი-
კურ პედაგოგიკის ღრმა და საფუძვლიან ცოდნას. იცოდა გამოჩენილი პედაგოგების
კომენსკის, უშინსკის, გოგებაშვილის, მაკარენკოს აღზრდის ხელოვნება, პრაქ-
ტიკაში იუენებდა მათ, როგორც გამოცდილებას, როგორც გზამკვლევს, როგორც
სიბნელეში ანთებულ ცოდნის პატრუქს.

იგი არ იყო ცოდნის დაზეპირების მიმდევარი. მოსწავლეთა შემეცნებითი უნარ-
ჩვევების განვითარებისათვის ცოდნის ათვისების ყველა საფეხურზე დამოუკიდებელი
საქმიანობის გამოყენების მომხრე იყო. მასწავლებელი კი მოსწავლის უპირველეს მრჩე-
ვლად, იმედად და, თუ გნებავთ, სულიერ მეგობრად ეგულებოდა. იგი ვერ იტანდა ცივ
დისტანციას, უგულო ბარიერს მოსწავლესა და მასწავლებელს შუა, მათ შორის დისტა-
ნციური ყრუ კედლის არსებობის აუცილებლობას. და, ალბათ, ამიტომაც იყო, რომ მის
აღსაზრდელებს საკუთარ მშობლებშიც კი არ გაერჩეოდათ ეს საოცრად თბილი და მოა-
ლერსე, მშობელივით მოსიყვარულე კაცი.

სულიკო ბასილაძე — უჩხითის საშუალო სკოლის დირექტორი, ქართული ენისა
და ლიტერატურის მასწავლებელი:

თუ რამ არის ჩემში და, ალბათ, ჩემი თაობის ლიტერატორობაში მოსაწონი, და მე
უპირველესად სიტყვის ფლობას, ენას, ლიტერატურის ცოდნას ვგულისხმობ, ყველა-
ფერ ამაში დიდია მიხეილ ნაკაშიძის, ჩვენი აღმზრდელი მასწავლებლის ამაგი. სიტყვის
ფლობა-მეთქი, ვამბობ... ახლაც მახსოვს მის მიერ ჩატარებული წერა თავისუფალ
თემაზე. თემას თვითონ არჩევდა. უმეტეს წილად ბუნების სურათებზე იცოდა ყურადღე-
ბის მიქცევა. საერთოდ, მუდამ გვარიგებდა, საკუთარი თვალით ნახულზე, საკუთარი
გრძნობით განცდილზე წერეთო. მერე ჩვენს იმ მოწაფურ, უსუსურ შემოქმედებას
საგულდაგულოდ გაარჩევდა, გაასწორებდა და შემუშადარი ალლოთი შეგვიფასებდა. ყო-
ველი ასეთი გაკვეთილი ჩვენთვის მაშინ მეტყველების, წერის კულტურის გაკვეთილიც
იყო. აი, რატომ არის, რომ ასე წარუშლელად აისახა ისინი ჩემს მეხსიერებაში.

მიხეილ მასწავლებელმა მარტო წერა კი არა, წიგნის კითხვაც შეგვაყვარა, წიგნის
სიყვარულსაც გვაზიარა. ახლაც მახსოვს და არც მომავალში დამავიწყდება, ალბათ,

მისი პირადი ბიბლიოთეკიდან წაკითხული საბავშვო ნაწარმოებები: „ერთი წვეთი ფული“, „ბუბა და ლელა“, „ოცი ძმა“ და სხვა. მეხსიერებას სიკვდილამდე შერჩება რადგან მიხეილ მასწავლებელს ჩვევად ჰქონდა, როცა ნაწარმოებს წავიკითხავდით, მასთან აზრის გაზიარება სავალდებულოდ მიაჩნდა. ეს კი წიგნის საფუძვლიანი წაკითხვის გარეშე არა და არ მოხერხდებოდა.

საერთოდ, ბატონი მიხეილი სოფლის საუვარელი კაცი იყო, თუ რამ თავყრილობა ან პურის გატება იქნებოდა. მუდამ იქ უნდა გვყოლოდა, თუ გვაკლდა, თვალი სულ კარისკენ გვეჭირა, ჰა და ჰა, მოვაო.

სოფლის მაშინდელი მასწავლებელი სოფლის ერთგვარი მენისტორიეც იყო და კრება თუ იყო, სიტყვა მას უნდა ეთქვა, სხდომა იყო და ოქმი მას უნდა დაეწერა. მიხეილი ხომ მაინც სხვა იყო. დღეს ერთ ადგილზე კაცის დიდხანს მუშაობა რატომღაც საძრახ საქმედ ითვლება. მითუმეტეს, თუ ის თანამდებობის პირია. მიხეილ ნაკაშიძე იმდენხანს იყო დირექტორი და გამგე, რომ თანამდებობა ლამის სახელადაც ექცა და სახელის ნაცვლად პირდაპირ იტყოდნენ — დირექტორიო. ჰოდა, გულში არავის წყენია, არავის შეშურებია მისი გამგეობა, არც ექვი შეჰპარვია ვინმეს მის პატიოსნებაში, და ეს, იცით, რატომ? იგი თავის საქმეს მამა-პაპური ნამუსით, სინდისითა და რწმენით ეკიდებოდა, მართალი, ალალი კაცი იყო, უანგარო და სპეტაკი.

ერთხელ ბატონ მიხეილს ალალად ვკითხე, ამოდენა დამსახურების კაცს სოფელზე გაწეული ღვაწლის შესაფერისი დაფასება ვერ მოგაგეთ-მეთქი ...იცით, რა მითხრა მაშინ? სჯობს, მეკითხებოდნენ, რად არ დაგიდგეს ძეგლი, ვიდრე ის მკითხონ, რად დაგიდგესო იგი... დამერწმუნებით ეს აფორიზმულის ძალით ნათქვამი სიბრძნე ყველა მათგანმა თავის თავს რომ უნდა მიუსადაგოს, ისეთი ნათქვამია, რათა თავმდაბლობამ, საერთოდ, ფასი არ დაკარგოს ამ ქვეყანაზე...

* * *

დაუძალებლად, ისე ბუნებრივად იგონებდა ყოველივე ამას უჩხიტის სკოლის ამჟამინდელი დირექტორი, კაცი, რომელმაც წინამორბედის თუ წინაპრის ღვაწლის დაფასება იცის, მშურდა მისი გულწრფელობისა. ალბათ, ამიტომაც არის, რომ მას პატარა რვეულში უკვე უცდია სკოლის მატიანის აღდგენა. სკრუპულოზური სიზუსტით შეუძლია ჩამოგვითვალოს ამ სკოლის ყოფილი მასწავლებლების თუ დირექტორების — იზეთ, მიხეილ ნაკაშიძის, ჩიტო წილოსანის, ჟუჟუნა ჩხარტიშვილის, ილია ხახუტაიშვილის, დარეჯან ქვარცხავას, უშანგი გვარიშვილის, ანიკო კალანდაძის, ანგელინა ხიტირის, ისკენდერ ბედინაძის, თინა კაცაძის, ანტონ გვარიშვილის, მარგალიტა შუბლაძის, შოთა ნაჭყებიას და სხვათა მუშაობის წლები.

* * *

მიხეილი ჩემი ბიძა, დედაჩემის ძმა იყო — იგონებს ბატონი მიხეილის უფროსი დისშვილი აკაკი.

დაწყებითი განათლება ქოსოფელში მივიღე. მაშინ იქ მე ბებიასთან და ბაბუასთან ვცხოვრობდი. ჩემი პირველი მასწავლებელი და დამრიგებელიც მიხეილ ბიძია იყო. თუ რამეს ვერ გავიგებდი, სახლში მამეცადინებდა. სიზარმაცეს და სიცრუეს ვერ იტანდა. რა დროც უნდა ყოფილიყო, თუგინდ გაკვეთილების შემდეგადაც, შეგვეძლო მიგვემართა მისთვის. შეგვედო კარები და შევსულიყავით.

ერთხელ დაგვიანებული მივედი კლასში, მგონი მე-4 გაკვეთილი იყო, ბოდიშის მოხდით შევაღე საკლასო ოთახი და შევედი. იგი დაფასთან იდგა. მის გაკვირვებულ

მზერას რომ შევხედე, რაც აღრე განწარახული მქონდა სათქმელად, დამავიწყდა და მხოლოდ ეს ამოვლულულულე — მაპატიეთ პატივცემულო მასწავლებელო, დაგვიანებისათვის-მეთქი. გვერდით რომ ჩავუარე, მის გასაგონად ჩავილაპარაკე — ქალიშვილი შეგეძინათ ბიძია-მეთქი. ამაზე სახე გაებადრა, თავზე თბილად ხელი გადამისვა და დააყოლა, ბიჭოს. აი ეს მწამს, ასეთი კარგი ამბის მაწარობელს დაგვიანებაც შეიძლება აპატიოს კაცმაო, — თქვა და შემდეგ მთელ კლასს ხმამაღლა გაუზიარა თავისი სიხარული: ბავშვებო, ეს წუთია, თქვენმა ამხანაგმა ახალი ამბავი მომიტანა, ქალიშვილი შეგეძინაო! ასეთი იყო იგი სიხარულშიც ბავშვივით ალალი, გულწრფელი და კეთილშობილი. სანთელ-საკმეველი თავის გზას არ დაჰკარგავსო. აი ამაზე უთქვამს ბრძენს...

პროფესია, რომელიც სიბრძნეა

მიხეილს თავის აღსაზრდელებთან მუდამ უშუალო დამოკიდებულება ჰქონდა. მოსწავლეს ისე ესაუბრებოდა, გეგონებოდა, თანატოლებს ებაახებოდა. და ეს ისე, რომ არასოდეს ერთი წუთითაც კი არ დავიწყებიათ არც ერთ მხარეს, რომ პირველი მასწავლებელი ბრძანდებოდა, მეორენი კი მისი მოსწავლენი, აღსაზრდელები, სულის შევირდელები იყვნენ.

ბატონი მიხეილი მოსწავლეთა ცოდნისა და ქცევის სამართლიანი და ობიექტური შეფასების მომხრე იყო. იგი ამ პრინციპის ერთგული იყო მაშინაც კი, როცა სკოლის, მასწავლებლის დეაწლის შეფასების კრიტერიუმად მხოლოდ მოსწავლეთა მაღალი აკადემიური მაჩვენებლები ითვლებოდა. ისე კი, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, ამან ფორმალისმის მორევში შეაცურა სკოლაც და ბევრი პედაგოგის წმინდათა წმინდა საქმეც, ზევიდან საუვედურის შიშით ცრუ მიღწევებს გამოდევნებული, თავის გამოჩენის სურვილით შეპყრობილი პედაგოგიური კოლექტივები მასში დიდ სიბრალულს იწვევდნენ. — იგი თავისი საქმის ერთგული ბოლომდე დარჩა და კიდევაც ამაყოფა ამით, ამიტომაც იყო, ალბათ, რომ მის ხელში აღზრდილი მოსწავლეები ცოდნის დონით, მონდომებით, სწავლითა და შრომით ყოველთვის გამოირჩეოდნენ.

შეფასების მისეული ჩვევის გამო უსიამოვნებანიც ახსოვს. ერთხელ განათლების განყოფილებაში სასწავლო წლის შედეგები არ მოუწონეს, საუვედურიც უთხრეს, ობიექტურობაზე კი არავის არაფერი უკითხავს. მის ხვედრრგებული კოლეგების დაჩივლებაზე: — რად გვინდოდა ეს უსიამოვნება, ხომ შეგვეძლო მოსწრების პროცენტი გაგვეზარდა და სხვებივით შეგვაქებდნენო, შენიშნა: დაუმსახურებელ ქებასა და ჯილდოებს სამართლიანი საუვედური გვერჩივნოსო.

უყვარდა და იტაცებდა ახალგაზრდულ წრეში ყოფნა, საუბარი, გართობა. მდიდარი ცხოვრებისეული გამოცდილებით, ისტორიულ-ფილოსოფიურ თუ პედაგოგიურ საკითხებში ღრმა ჩაწვდომით მის საუბარს ყოველთვის ჰქონდა დიდი აზრი და დამაჯერებლობა. ხოლო შესანიშნავი მესსიერების წყალობით, რომელიც მას სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა, მსმენელთა ყურადღებასა და ინტერესს იწვევდა მუდამ.

ერთხელ მეზობელი ქორწილს უნდოდა თავის სტუდენტ შვილს, რომელსაც თბილისიდან ამხანაგები და ახლო მეგობრები ჩამოჰყვნენ. კარგადაც მოილხინეს და როგორც ყველა ქართული ნადიმი, ეს სუფრაც სიყვარულისა და მკვერმეტყველების ასპარეზად იქცა. ბატონი მიხეილის სადღეგრძელოებს თავისი აზრითა და სილამაზით სტუმართა დიდი ყურადღება და ინტერესი გამოუწვევია. მერე კიდევაც კითხულობდნენ თურმე. ეს კაცი რომელ ინსტიტუტში მუშაობსო, რა ხარისხი აქვსო და რა სპეციალობით კითხულობს ლექციებსო. მიხეილს ამაზე ბევრი უცინია და მოკლედ მოუქრია, ჩემი სპეციალობა ჩემი ადამიანობაა და ხარისხიც კაცურ კაცის სახელიაო.

ერთხელ ერთი მეზობლის საქმე იხილებოდა სასამართლოში, განსასჯელს საკმაოდ მკაცრი სასჯელიც ელოდა. ამბობდნენ, ციხე არ ასცდებოდა. ეს კაცი მატერიალური პასუხისმგებელი პირი იყო და მისი დაუდევრობით თუ არცოდნით, რომლის დამტკიცებაც ახლა ნაგვიანევი იყო, დიდი მატერიალური ზარალი მიაყენა კოლმეურნეობას. შეწუხებულმა მეზობლებმა მოწმედ და დამხმარედ ბატონ მიხეილსაც უხმეს თურმე.

ეტყობოდა, მოსამართლეს გულგრილი არ იყო ამ კაცის მიმართ და ფაქტების შელამაზებით ფიქრობდა საქმის წარმართვას. ამიტომაც მოწმეები წინასწარ იხმო და დაარიგა, ასე და ასე უნდა თქვათ, რომ ყველაფერი რიგზე იყოსო.

— ეგ ხომ დიდი სიცრუე იქნება? — გაჯავრებულა მიხეილი.

— ახლა საქმეს ასე სჭირდება და მეტი გამოსავალი არ არისო, — უთქვამს მოსამართლეს.

— სიმართლის თქმამ საქმეს როდი უნდა ავნოს! — იყო პასუხი, — უდანაშაულო კაცის ღირსებას თქვენ კი უნდა გაუფრთხილდეთ, მაგრამ თუ კაცმა შეცდომა დაუშვა და გსურთ სასჯელი შეუმსუბუქოთ, იმის საშუალებაც მივცეთ, თავისი სიალალმართლე პატიოსანი შრომით გამოისწოროს. ახლა რომ ტყუილი ვთქვათ, შეიძლება, საქმეს წააღვებს, მაგრამ საკუთარ სულს ზიანს მოუტანს და სინდისის ქენჯნას საღ გავექცეთო.

მართლაც, ყველაფერი იოლად დამთავრებულა, კაცი ციხეს გადარჩენილა, იძულებით მუშაობა და სახელმწიფოსადმი მიყენებული ზარალის ანაზღაურება დაკისრებია. გამოთხოვებისას მოსამართლეს უთქვამს:

— სინდის-ნამუსიან ხალხთან რომ გექნება საქმე, ბოლოც ნამუსიანი უნდა იყოს. არ შეიძლება კაცი სულიერად კმაყოფილებას არ განიცდიდეს, როცა ხედავ, რომ ასეთი ადამიანებიც არიან ქვეყანაზეო.

ბატონი მიხეილი ბავშვის სწავლა-აღზრდასა და განვითარებაში გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებდა მის ინტერესებსა და მიდრეკილებებს. ამასთან დაკავშირებით ერთ ამბავსაც მოჰყვებოდა: მდიდარმა და შეძლებულმა კაცმა გადაწყვიტა შვილი ყოველმხრივ განსწავლული კაცი გამოეყვანა და რამდენიმე მასწავლებელი უჭირავა, მაგრამ ბიჭს მალე მოსწყინდა ერთი მასწავლებლიდან მეორესთან სიარული და ქირვეულიც შეიქმნა. ყოველგვარი ცდა უშედეგო აღმოჩნდა, შეწუხებულმა მამამ ბრძენკაცს მიმართა რჩევისათვის.

ბრძენმა, როცა ყოველივე დაწვრილებით მოისმინა, კითხა: ნუთუ ბავშვს არაფერი აინტერესებს და არავისთან არ მეგობრობსო. კი, არის ასეთი, ერთი მოსამსახურე მყავს, სულ მუდამ მთა და ბარში დაეხეტება, სოფელში არცერთ საქმეს არ დააკლდება. მისი ზღაპრები და მონათხრობები ურჩევნია იმ ნასწავლი ხალხის გაკვეთილებსო.

— ვინ გინდა გამოვიდეს შენი შვილი, სწავლული თუ ადამიანი? — კვლავ შეეკითხა ბრძენი.

— ერთიც და მეორეც... — იყო პასუხი.

— მაშინ ნუ შეზღუდავ, დაე იმეგობროს იმ თქვენ მოსამსახურესთან, ხოლო მასწავლებლები დაითხოვე და მხოლოდ ერთი დაიტოვე, ის, ვინც უფრო აღიარებს მის ნიჭსო... ბავშვი ზედმეტად აღარ დაიტვირთება, ასე უფრო ხალისით მოეკიდება სწავლას და შენც არ დაგჭირდება ზედმეტი და ფუჭი ხარჯის გაღებაო... ეს ნათქვამი თუ მაგალითი აღზრდაში მრავალმეურვეობის უარსაყოფად მოხდა ბოლომე მას.

ბატონი მიხეილი წინააღმდეგი იყო მოსწავლისადმი უბეში მოპყრობის, გაჯავრების, დატუქსვის, ჯოხის პოლიტიკისა. იტყოდა, როგორი მეთოდითაც ვიმოქმედებთ ბავშვზე, იმასვე ვასწავლით მასო; „ბავშვისადმი კეთილი მოპყრობა, ალერსი, დაუვავება მასში ადამიანობის დაფასებისა და ჰუმანურობის გრძნობის აღზრდის საწინდარია, ცემა და დატუქსვა კი უხეშობისა და სიმკაცრის, რყოილი და სიცრუე კი დევ სიფლიდისა და გაიძვე-

რობისაო. თუ კარგად დავაკვირდებით ბავშვს, მის ქცევას, მის ხასიათს, მის საუბარს, ჩვენ ამოვიცნობთ, რა გარემოში იზრდებოდა ან იზრდება იგი, როგორ იქცევინა, როგორ აზროვნებენ, როგორ საუბრობენ მისი უფროსები.

თუ ვერ მოვიცალეთ ჩვენ შვილების სიახლოვისა და სითბოსათვის, შესაძლებელია, მათგან გულგრილი და ცივი ადამიანები მივიღოთ, რაც სამწუხაროდ ეგრერიგად მოგვიმრავლდა ბოლო პერიოდში.

ბატონი მიხეილი თავისი სათუთი და მგრძნობიარე გულის გამო მუდამ ჯავრობდა, როდესაც ბავშვებს უწყებოდნენ, თუ ოჯახში მსგავს რამეს შეამჩნევდა, რომ არ მოესმინა, გარეთ გადიოდა და ნერვიული ნაბიჯებით ბოლთასა სცემდა თურმე. თვითონ მისგან ხომ შვილებს ხმამაღალი დალაპარაკებაც არ ახსოვთ. სამაგიეროდ, მამის უდიდესი რიდი და პატივისცემა ჰქონდათ მუდამ. ხშირად განმარტოებული იდგა და რაღაცას ჩუჩულებდა. ამ დროს იგი გონებაში ამტკიცებდა ძველსა და ახლად მიღებულ ცოდნას. ამიტომაც შვილიშვილებს სულ იმას ეუბნებოდა — „გამეორება ცოდნის დედაა“.

დაუღლეელი კაცი იყო, მისთვის სიზარმაცე წარმოუდგენელი გახლდათ. არ დაითვლებოდა, ალბათ, დღეში რამდენჯერ ავიდოდა და ჩამოვიდოდა კიბეებზე ოთხმოც წელს მიტანებული კაცი. სულ უბრალო საქმესაც კი სხვას არასოდეს დააფალებდა, ცდილობდა თვითონ თავისი ხელით მოესწრო და გაეკეთებინა. ზამთარში ბუხრის პირას იწვიათად ნახავდით. შეშას ეწიდებოდა, რომ სხვისთვის სითბო და სიამოვნება მიენიჭებინა. შეშას შინ მთელი დღის მარაცსაც არ შემოიტანდა, იტყოდა: სიცოცხლე მოძრაობაშია, გდომითა და უძრაობით ადამიანი გაზარმაცდება, ხალისი დაეკარგება და ჯანმრთელობაც გაუუარესდებაო.

დროთა სვლაზე ჩამორჩენა არ უყვარდა ბატონ მიხეილს. ყველა რომ დაიძინებდა, თვითონ მაშინ ჩაუჭდებოდა გაზეთებს და შუალამემდე კითხულობდა. სოფელში, სადაც ის ადრე ცხოვრობდა, განთქმული იყო მისი ლამაზი, სუფთა და აკურატული საქმის კეთება.

სიცოცხლე უყვარდა-მეთქი ბატონ მიხეილს. იტყოდა: გაქირვებაც მინახავს, ღალტინებაც, მწარეც და ტკბილიც, მაგრამ გული არასდროს გამტეხიაო. ანდა, რაღ უნდა ეიყო უკმაყოფილო. შვილები, შვილიშვილები ცუდნი როდი მყვანანო, ყველაზე ღიდი ბედნიერებაა, რომ შვილიშვილებმა კი არა, მათმა შვილებმაც დამიძახონ ბაბუაო...

ბატონი მიხეილი დიდ პატივს სცემდა ოჯახს, მის ტრადიციებს, განსაკუთრებით უფროსბილდებოდა ოჯახის სინდისსა და სამუსს. მშრომელ, გამრგე და პატიოსან ოჯახში აღზრდილ ახალგაზრდისაგან ჯანსაღ მოქალაქეს უნდა მოელოდეთო იტყოდა. დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა გვარს, ჯილაგს, ოჯახის შვილობას, დასძენდა — კაცმა საჯიშე თესლი თუ ნერგი საუკეთესო უნდა შეარჩიოს, თუ უნდა, რომ მოსავალი კარგი ჰქონდესო... რიცხვმრავალი შთამომავლობა ჰყავდა და, სხვათა შორის, ამავე პრინციპით ხელმძღვანელობდა, როცა საქმე სასიძოსა თუ საპატარძლოს შეფასებაზე, ანდა უბრალოდ, რომელიმე კაცის ღირსება-ნაკლოვანებაზე ჩამოვარდებოდა სიტყვა. ქართული ანდაზა უყვარდა — „დედა ნახე, მამა ნახე, შვილი ისე გამოიხატება-ო“. ხშირად ოჯახურ ტრადიციებსა და ოჯახურ აღზრდასაც ამ ანდაზით ამოწმებდა ხოლმე და აფასებდა.

თავის ნაცნობებთაგან თუ ვინმეზე ჩამოუგდებდნენ საუბარს, იგი პირველად გვარს გაიხსენებდა, მერე იტყოდა, ეგ ამა და ამ გვარის კაცია, ენდებო. ანდა, თუ ამის ღირსი არ იყო, დაუფარავად იტყოდა, ამა და ამ გვარის კაცს სულ მთლად ნუ დაეყრდნობიო... ღიდი დაკვირვება, გამოცდილება და აწონილ-დაწონილობა იყო მუდამ მის ამნაირ შეფასებაში. არც არასოდეს გამტყუნებულა მისი სიტყვა თუ შეფასება.

(გაგრძელება იქნება)

იზაიამ გოჩაძე

სადარსა სად წაიყვან...

როცა ადამიანი ასაკში შედის, სურვილი ებადება გადახედოს განვლილი ცხოვრების გზას, მოიგონოს და გაიხსენოს ბევრი რამ, გაანალიზოს კარგი და ცუდი. მოუთხროს თავის გვერდით მყოფს, შვილს, შვილიშვილს თუ გარეშე მკითხველს. ვგონებ, ეს სასარგებლოცაა, რადგანაც მსმენელი თუ მკითხველი ამ მონათხრობიდან ჯერ მთხრობელის ტანჯულ ცხოვრებას ეცნობა და მეორეც, რაც ჩემი აზრით მთავარია, აღიქვამს კარგსა თუ ცუდს, თანამედროვეობას იმ წლებს ადარებს, რომლებმაც 1932-37 წწ. გზა გამიმრუდა და განუზომელი ტკივილები მომაყენა, ოცდაათიანი წლები მაქვს მზეღველობაში.

თავგადასავალი იმ ადამიანისა, რომელიც 25 წლის ასაკში მთელი ოჯახით გადაიხვეწა უცხოეთში და იქ ცხოვრობდა ოთხი ათეული წელი, შემდეგ კი ისევ დედა-სამშობლოს დაუბრუნდა, მგონი, ბევრ თანამემამულეს დააინტერესებს ალბათ, მოსაყოლადაც ღირს. სათქმელი უნდა ითქვას. სამშობლოს სიყვარულიც უნდა დაიწეროს. ვწერ კიდევაც და გიყვებით. ახლა რომ დაბრუნებული ვარ ჩემს საყვარელ საქართველოში, აი, ეს მახარებს მხოლოდ...

სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ სამი შვილი დავაოჯახე, შვილი-შვილები გამიჩნდნენ, ისინიც ხომ საქართველოს მოქალაქეები არიან და ეს მახარებს. ნაწილობრივ მაინც ამისრულდა დიდი ხნის ნატვრა.

როგორც გითხარი უცხოეთში ვცხოვრობდით და მინდა ჩემს ქართველ მკითხველებს ვუამბო ის, რაც თვალთ მინახავს, რაც თავს გადამხდენია, როგორ და რა მიზეზებმა მაიძულა მიმეტოვებინა სამშობლო, ნაამაგარი ოჯახი. აი, ეს მინდა აღვწერო და თვალწინ გადაგიშალოთ სწორედ, აი, ეს არის ჩემი მიზანი.

მოსაყოლი ძალიან ბევრია, საიდან დავიწყო, არ ვიცი, გულში ვამბობ: ღმერთო, მომეცი ძალა და შეწევნა, დამაწერინე ისე, რაც შეეფერება სიმართლესა და ჭეშმარიტებას.

ბავშვობის ხანიდან მინდა მოგიყვებო ყველაფერი, როგორ აღვიზარდე და რა იმედებით მიგეყავდა ცხოვრება წინ და ბოლოს... როგორც აგვიწიოკდა ოჯახი, როგორ გავეყარენით სახლ-კარს, რამ გვაიძულა და როგორი

ყიამეთი დაგვატრიალეს თავს. მხედველობაში მაქვს 1932-1937 წლების ხანა, ყველაფერი ისე უნდა დაიწეროს, როგორც იყო და თავს გადაგვხდა... ვწერ კიდევაც.

* * *

ტკბილი ცხოვრება გვქონდა ოჯახში. ჩემი მშობლები გულისხმიერი, კეთილი, წყნარი, შრომისმოყვარე ადამიანები იყვნენ. შრომა და გარჯა მათთვის მოთხოვნილება იყო. გაჭირვებითა და დაღვინებით. რვა შვილი გაგვზარდეს, წამოგვიჩიტეს და დაგვაყენეს ფეხზე. ამდენი შვილის ჯანმრთე-ლად გაზრდა ადვილი საქმე როდია, მით უმეტეს იმ დროისათვის, როდესაც ძალზე ჭირდა ცხოვრება.

მე, შვილებში უფროსი, როგორც ითქმის, მოსწრებული შვილი ვიყავი, ჩემი მეუღლეც პირველი რძალი იყო ამ დიდ ოჯახში და გარკვეული პრი-ვილეგიითაც ვსარგებლობდით. მშობლებიდან დაწყებული, ყველანი პა-ტივსა გვცემდნენ.

პირველად ვაჟი შეგვეძინა, მეორედ — ქალიშვილი. როგორც ზემოთ მოვახსენეთ, ბევრი რამ საჭირო და აუცილებელი გვაკლდა, მაგრამ მაინც კმაყოფილი ვიყავით და ბედნიერად მიგვაჩნდა თავი. არავითარი იძულება არ გვაწუხებდა, რაც გავგაჩნდა, რაც გვქონდა, ის გვყოფნიდა და ცხოვრე-ბას აუგად არ ვიხსენებდით, მომავალს იმედით შევცქეროდით და გვწამდა, მალე ყველაფერი, რაც გვსურდა, უეჭველად გვექნებოდა.

დედაჩემი და ჩემი მეუღლე კარგად შეეწყვნენ ერთმანეთს. ერთხელაც არ თქმულა „გადაქანებული“ და ხმამაღალი სიტყვა მათ შორის. რაკილა საუბარი ჩვენს ოჯახზე ჩამოვარდა, არ შემიძლია ორიოდ კეთილი სიტყვა დედაჩემზე არ ეთქვა. არა იმიტომ, რომ იგი დედა იყო ჩემი. იგი ნამდვილად ღირსია კეთილი სიტყვით მოხსენიებისა. დიდი ოჯახის საქმე მის მხრებზე გადადიოდა. ადრე დილიდან გვიან ღამემდე ციბრუტით ტრიალებდა, შინაურ საქმეებსაც ასწრებდა და საგარეოსაც. ძალზე ჯანმრთელი ეალი იყო და, დასვენება თუ შეიძლებოდა, ალბათ ვერც კი წარმოედგინა. არ მა-ხსოვს, ერთხელ მაინც ეთქვას, დაეწუწუნოს, დავიღალე, მეტი აღარ შემიძ-ლიაო.

მხოლოდ ის იყო, წისქვილი გვქონდა ძალიან შორს და უჭირდა. ზურგ-ზე მოგდებული ვეება ტვირთით აღმართ-დაღმართის გავლა არ იყო ადვილი საქმე. გადავწყვიტე, მისთვის როგორმე ეს ტვირთი შემემსუბუქებინა, ამის საშუალებაც გვქონდა. ჩვენს სახლთან ახლოს, მოხერხებულ ადგილას, სა-კუთარი ხელით, წაბლის ფიცრული წისქვილი ავაშენე, რომელიც რამო-დენიმე ოჯახს თავისუფლად ეყოფოდა. თავის ქებაში ნუ ჩამომართმევთ და,

ასეთი პატარ-პატარა საქმეების გაკეთება მეხერხებოდა და არასოდეს ღავ-
ზარდებოდი არავის, სიამოვნებით წავეშველებოდი მეზობელსა თუ მოკე-
თეს. წისქვილი ახლა ყურისძირას გვქონდა და დედაჩემს შრომა შეუმსუბუქ-
დებოდა, ცხადია, ძალზე უხაროდა ეს, უფრო კი მე მიხაროდა, რადგან
დედას რაღაცით მაინც შევეხიდე.

დრო კი თავისი გზით გარბოდა, ვცხოვრობდით ასე, ყოველდღიური
საქმიანობითა და ზრუნვით. ამასობაში ჩვენს კუთხეში კოლმეურნეობის
ჩამოყალიბება დაიწყო. ჩვენს მახლობლად მდებარე ორი მცირეკომლია-
ნი სოფელი გააერთიანეს, კოლმეურნეობა უნდა ჩამოყალიბდეს, რა თქმა
უნდა ჩვენი ოჯახიც მონაწილე იყო ამისა, მეც საბუღალტრო კურსებზე მო-
მამზადეს და მოანგარიშედ დავიწყე მუშაობა.

ზაფხულის ერთ მშვენიერ დღეს მამაჩემი კრებაზე დაიბარეს. სამი სო-
ფლის ხალხი შეკრებილიყო, ხორცის, მატყლის, ერბოს ჩაბარებისა და
ობლიგაციების გავრცელების საკითხზე იყო მოხსენება. ყველა ოჯახს
100-200 და მეტი მანეთის ობლიგაცია უნდა შეეძინა. ჩვენს ოჯახს, რო-
გორც მესაქონლეს, ყველაზე მეტი ობლიგაცია შეგვაწერეს. ეს ყველაფერი
ძალიან მძიმე ტვირთად დაგვაწვა ზურგზე.

ყოველ კვარტალში ხორცი უნდა ჩაგვებარებინა, წელიწადში ერთჯერ
მატყლი და ერბო, ჩვენთვის ეს მართლაც მძიმე გადასახადი იყო, ეს იმი-
ტომ, რომ ბაზარზე ჩვენი საკუთარი პირუტყვის გაყიდვის უფლება არა
გვქონდა. საქონლის გაყიდვის უფლება რომ გვქონოდა, ობლიგაციების შე-
ძენაც არ გაგვიჭირდებოდა.

ხორცის, მატყლისა და ერბოს ჩაბარებით იმდენ ფულს ვერ ვღებუ-
ლობდით, რომ ობლიგაციების ფული მიგვეცა. პირველ რიგში შერჩეული
საქონელი ჩავაბარეთ. შემდეგში მეწველი და მატყლიანიც მივაყოლეთ.
ასე დაიწყო ჩვენი გაჩანაგება.

იმ კრებაზე უფრო მეტად ობლიგაციების გასაღებაზე იყო მსჯელობა.
გვაწერდნენ ასი-ორასი მანეთის ობლიგაციებს, რისი შეძენაც არ შეგვეძ-
ლო, ეს თქვენი სურვილით უნდა შეიძინოთო, გვეუბნებოდნენ, მაგრამ თან
ძალდატანებაც იყო. ხელფესშებოჭილივით არავითარი გასაქანი აღარ
გვქონდა.

ამ დროს მამაჩემი წამოდგა და სიტყვა ითხოვა.

— ჩემო ბატონო, მე ერთ მესაქონლე ოჯახად ვითვლები ამ სოფელში,
საქონლიდან რა პროდუქტსაც ვღებულობთ, მთავრობას ვაბარებთ — ხორცს,
ერბოს, მატყლს... აუწეველი ტვირთია ეს გადასახადები. ამხელა გადასა-
ხადის გადახდა გვიჭირს, საქონლის გაყიდვის უფლებას არ გვაძლევთ,
რომ იმ ფულით ობლიგაცია შევიძინოთ. კვარტალში ხორცის ჩასაბარებ-
ლად სამი თხა ჩავიყვანე, ჩავაბარე და იმდენი ფული მომცეს, ერთი ზო-
ლი ქალამანი ძლივს ვიყიდე სპეკულიანტისაგან. ქალამნის გარდა, სხვა

ფეხსაცმელი არ იშოვება, რამდენიმე წყვილი კალოში თუ მოიტანეს მაღალ-
ზიაში, ვის უნდა მოუწიოს? ბაზარზე საქონლის გაყიდვის უფლება მომეცე-
მოდე, ობლიგაციას შევიძენ და არც გამიჭირდება, თუ საქონლიდან რაიმეს
ვერ გავეიდი, ფული საიდან მექნება? როგორ შევიძენ ასმანეთიან ობლი-
გაციას, რომ შეგიწერიათ ჩემზე დაუკითხავად და, საკუთარი სურვილით
შეიძინეო, ამბობთ. ჩემი სურვილი რომ იყოს, ამდენ ობლიგაციას ვერ შე-
ვიძენ. ეს მძიმე გადასახადია. აქ სხვა მეზობლებიც არიან, მათ საქონელი
არ ჰყავთ და ასეთი მძიმე გადასახადი არ აწუხებთ. რადგან ჩემი საქონლის
პატრონი მე არა ვარ, საჭიროებისას მისი გაყიდვა და მისგან სარგებლობა
არ შემიძლია, მირჩევნია, მთლიანად ჩაიბაროთ, რაცა მყავს საქონელი და
გადამარჩინოთ მისი მოვლისაგან. ამდენი საქონლის მოვლა-პატრონობა არ
არის ადვილი საქმე, მწყემსს ქალამანსაც არ აძლევთ. განა ჩვენ არ გვინ-
და ცხოვრება?

მამაჩემის სიტყვა რომ მოისმინეს, ასე უპასუხეს:

— თქვენ, ესე იგი, ჩვენი ობლიგაციის გავრცელების წინააღმდეგი
ხართ? ხორცის, მატყლისა და ერბოს ჩაბარება არ გინდათ? ყოველივე ამას
მძიმე გადასახადს უწოდებთ. ობლიგაცია სესხია. ხორცი და ერბო უნდა
მიჰყიდოთ მთავრობას. ამ კანონს სახელს უცვლით და გადასახადს ეძახით.
ასეთი ამბავი ხელს არ გაძლევთ, ხომ?

მამაჩემი: მე წინააღმდეგი არა ვარ, ბატონო, მხოლოდ ჩემი საქონლის
ბაზარზე თავისუფლად გაყიდვის უფლება მომეცით, ამას მოვითხოვ, ვა-
ყიდი რაიმეს და ობლიგაციებს შევიძენ, არ გამიჭირდება. რაც შეეხება
ხორცს, ერბოსა და მატყლის ჩაბარებას, ამაში რამდენსაც ვღებულობთ,
ამით ვერაფერს ვერ შევიძენთ. მრავალსულოვანი ოჯახი ვართ, ჩაღმა-
დახურვა არ გვინდა? ამასაც იძულებითი წესით მართმევთ. ჩემი სურვილით
რომ იყოს, ერბოსა და მატყლს, ჯერ ოჯახისათვის საკმარისს ავიღებ,
დანარჩენს ჩავაბარებ. ეს იძულებითი წესები გვაწუხებს, ამიტომ გთხოვთ,
რომ მთლიანად ჩაიბარეთ ჩემი საქონელი და გადამარჩინეთ ამ წვალებას...
რით ვარ წინააღმდეგი? საქონელი ჩაიბარეთ-მეთქი, რომ ვთქვი, იმით?—
ეს კი თქვა, მაგრამ იმ სიტყვებით თავისი დასაკლავი დანა თვითონვე გაი-
მზადა...

გავიდა დრო და ჩემი ერთი „კარგი“ მეგობარი მურად ეფენდი გვეს-
ტუმრა. მამაჩემი გაიხმო გვერდით და უთხრა:

— ჩემო კარგო, შენს შესახებ ცუდი დადგენილება მიუღიათ. ხომ ზე-
დავ, რა ამბები ხდება? სხვა რაიონებიდან რამდენი ხალხი ჩამოუყვანიათ,
არ გაგიგია? ჩვენ არ გვაცხოვრებენ ამ ქვეყანაში, თავს უნდა ვუშველოთ.
უნდა წავიდეთ იქით. კრებაზე მომხსენებელს შენი თავი მოწინააღმდეგედ
გამოუცხადებია... ამდენი ხალხი დააპატიმრეს, მე და შენ განა დაგვტოვებენ?

შენ რომ სიტყვით გამოდი კრებაზე, შენი დაპატიმრებისათვის ეს კმარა, ისეთი დრო დაგვიდგა, რომ სულ ცოტაოდენი მიზეზი საკმარისია. დაგიჭერენ, გადაგასახლებენ ციმბირში, ანდა აქვე მოგკლავენ. სასამართლოში არავის ასამართლებენ, სად უნდა იმართლო თავი? ვინ მოგისმენს და ვინ შეგიბრალებს?

— კი მაგრამ, მე რა წინააღმდეგობა ჩავიდინე? წაიღეთ ყველაფერი-მეთქი ვუთხარი. ჩემი საქონლით მე თუ ვერ ვისარგებლებ, რატომ უნდა მოვუარო ამდენ პირუტყვს და ვიწვალო, განა არა ვარ მართალი? — უთხრა მამაჩემმა.

— მე იმას გეტყვი, თავს უშველეთ, თავს! — მიუგო კიდევ მურად ეფენდი.

— ამდენი ბაღნით, ამოდენა ოჯახით სად უნდა წავიდე? გზა-შარაში გავწყდებით. მაგას როგორ ვიზამ, ჩემო მურად! — თქვა მამაჩემმა და მცირე ღუმილის შემდეგ დაუმატა, — ალბათ, შეცვლიან ამ წესებს, თვარა, ასე თუ წავიდა საქმე, მართლაც უფრო ვარესად წავგივა ცხოვრება. გავკოტრდებით კიდევ. შენი თქმისა არ იყოს, მართლაც არ უნდა გვაცხოვრონ.

— ახლა მიწები მთლიანად უნდა ჩამოგვართვან, ეს ხომ იცი? ამ დღეებში დაიწყებენ მიწების აზომვას. თითო ჩეთვერი მიწით იცხოვრება განა? — შეეკითხა მურად-ეფენდი. ის ჩვენი მეგობარი გვეგონა, გვიან გავიგეთ, რაც იყო... იმ დღიდან სახლში აღარ დაწოლილა მამაჩემი. ტყეს შეაფარა თავი, რამდენჯერ დაიბარეს, მაგრამ არ გამოჩენილა. ორი წელი იმალებოდა.

ცოტა ხნის შემდეგ მართლაც აზომეს მიწები და სახლკარიანად თითო ჩეთვერი დაგვიტოვეს საკუთრებაში: — 2500 კვადრატული მეტრი, იმ მიწაზევე იდგა სახლი, ნალია და ბოსელი.

ასეთ მდგომარეობას შეუჩვეველ ხალხს მართლაც გაუჭირდა ცხოვრება, მშვიერი გავწყდებითო, ფიქრობდნენ. მურად-ეფენდის თქმისა არ იყოს, თავის გადარჩენის საშუალების ძებნა დაიწყო მამაჩემმა, მაგრამ ვერაფერი გადაეწყვიტა, როგორ უნდა მოქცეულიყო, რა უნდა ეღონა, ჯერ არ ჰქონდა გადაწყვეტილი, ტყეში იმალებოდა. ყოველ კვირას აკითხავდნენ სახლში და ეძებდნენ. ამასობაში გადიოდა წლები. ერთ მშვენიერ დღეს გვეწვია ისევ ის „მეგობარი“ მურად-ეფენდი. მე სახლში ვიყავი. ეზოში, თუთის ძირას სკამებზე დავსხედით. ოჯახი მოიკითხა და მამაჩემზე ჩამოაგდო საუბარი.

— მამაშენი უნდა მანახო. მასთან სალაპარაკო მაქვს. მეც დიდ გაჭირვებაში ვარ ჩაეარდნილი, როგორც ჩანს, ჩვენ არ უნდა მოგვასვენონ, — მეუბნება სტუმარი. მისი გუმანი არ ვიცოდი, მაგრამ მაინც დავეჭვდი, შეშეშინა, ის „კეთილი“ ახლობელი თუ ისეთი ბოროტი და ჩვენი ოჯახის გამყიდველი იყო, ვერ წარმომედგინა, უბედურება თავზე რომ გადაგვხვდა, მერე

მივხვდით ყველაფერი. ჯერ ჩვენ ოჯახს აქეზებდა, ალაპარაკებდა მამაჩემს, ბაბუაჩემს და ზოგსაც თვითონ დაამატებდა და ჩაუკაკლავდა მის გამოძახებულ ვნელებს.

მამაჩემი საღაც იმალებოდა, მხოლოდ დედაჩემმა იცოდა. სტუმრის სვლის მიზეზი ვუთხარი დედას. მამაჩემის ნახვა ნდომებია-მეთქი.

დედაჩემი ჩაფიქრდა და მითხრა: — მაგ კაცის გაწბილება არ შეიძლება, შენ მასთან იყავი, უხერხულია სტუმრის მართოდ მიტოვება, მე წავალ, მამაშენს ვნახავ და ამბავს მივუტანო.

უსიტყვოდ გამოვბრუნდი უკან და იმ ჩვენს „მეგობარს“ ყველაფერი ავუხსენი. გაეხარდა, საუბარი გავნაგრძეთ, კარგა ხნის შემდეგ დედაჩემიც გამოჩნდა, მის დანახვაზე ჩვენმა ნათესავმა მაშინვე შეწყვიტა საუბარი და მოუთმენლად იკითხა:

— ინახულე ახმედი, ბიცოლა?

— კი, ვინახულე და ყველაფერი გადავეცი.

— სად არის? რა გითხრა, უნდა მოვიდეს?

— ზამთრისათვის შეშას ამზადებს, იგერ, ზედა ღელესთან. საღამოს უნდა მოვიდეს და ისაუბრეთ!

— კაი. ქენი, ერთი მოვიდეს. მეც ჩემი დარდი და გაჭირვება მაქვს. იქნებ, ორივემ ერთად გამოვნახოთ რაიმე საშველი, მგონია, მეც დამიჭერენ. იქნებ ერთად შევაფაროთ თავი სადმე.

მაშინ, როგორც მოგეხსენებათ, არ ვიცოდი, ეს ჩვენი ნათესავი რომ არ იყო წმინდა წყალი. ამაში მოგვიანებით დავრწმუნდი.

დედაჩემმა საოჯახო საქმეს მიაშურა, ჩვენ კი საუბარი გავნაგრძეთ.

— მე და მამაშენს ისეთი ნათესაობა და მეგობრობა გვაქვს, ჩვენს შორის ცუდი-ბრუნდი არაფერი იქნება, ჩვენს სიყვარულსა და მეგობრობას ვერავითარი ძალა ვერ წაშლის. ვინ იცის, რა იქნება მომავალში, მოვა, მოვილაპარაკებთ აგერ, ყველაფერს საფუძვლიანად ავწონ-დავწონით და, ვინ იცის, იქნება ერთად წავიდეთ იქეთ... ამ სიტყვებზე მან ხელი სამხრეთისაკენ გაიშვირა და მივხვდი, რომ თურქეთს გულისხმობდა.

— ეს როგორ იქნება? — გამიკვირდა მე. — შენი კუთხის, შენი მიწის მიტოვება როგორ შეიძლება?

— რას იზამ, როცა გაიძულებენ?

— ვინ გაიძულებს? — ვერ მივუხვდი მე.

პასუხად მან ორაზროვნად გაიღიმა, მხარზე მომიცაცუნა ხელი, რა გითხრა, როგორ აგიხსნა, როცა ყველაფრის თქმა და ახსნა არ შეიძლება...

კიდევ მინდოდა რაღაც მეკითხა, მაგრამ ამ დროს სამზადიდან დედაჩემი გამოვიდა.

(გაგრძელება იქნება)

მეთევანე მოსოპირიძე

პოეტის სულის ელკარება

ვიქტორიანული ეპოქის (1837-1901) ერთერთი ყველაზე გამოჩენილი ინგლისელი პოეტი ჯერარდ მენლი ჰოპკინსი ფინანსისტის შეძლებულ ოჯახში დაიბადა. პირველდაწყებითი განათლება მიიღო პრივილეგირებულ სკოლაში, შემდეგ კი, როგორც საუკეთესო მოსწავლემ, სწავლა განაგრძო ოქსფორდში. ჯერარდს მისმა ტალანტმა პროფესორების დიდი სიყვარული შესძინა. მას „ბელიოლის ვარსკვლავი“ უწოდეს (ბელიოლი ოქსფორდის ერთერთი კოლეჯთაგანია). ყველა ბრწყინვალე მომავალს უწინასწარმეტყველებდა, მაგრამ კათოლიციზმში გადასვლამ, უფრო მოგვიანებით კი იეზუიტთა ორდენში შესვლამ მას საერთო კარიერის შესაძლებლობა წაართვა.

ჰოპკინსის მგრძნობიარე, პოეტური ბუნება ვერც იეზუიტების ორდენის მკაცრ დისციპლინას შეეგუა. მისი ხატოვანი, უჩვეულო ქადაგებები უფრო პოემებს წაავადნენ და მრევლის გაოგნებას იწვევდნენ. არც დუბლინის კათოლიკურ უნივერსიტეტში მისი პედაგოგი არ აღმოჩნდა ილბლიანი. წარუმატებლად დამთავრდა ორივე ცდა საკუთარი ლექსების გამოქვეყნებისა. რედაქტორებს აფრთხობდა ჰოპკინსის რთული, „ბნელი“ პოეზია, სავსე უცნაური მხატვრული ხატებითა და მეტაფორებით, ლექსის ზომა, რომელიც უარყოფდა ტრადიციულ სილაბო-ტონიკურ ლექსთწყობას და უახლოვდებოდა ვერლიბრს.

ჰოპკინსს უცნაური ბედი ხვდა წილად. ბოლო წლებში მასში სულ უფრო ძლიერდებოდა საშინელი რწმენა განვლილი წლების უმიზნობისა და უნაყოფობისა, სიკვდილი ესახებოდა ხსნად და კიდევაც შეხვდა მას სიტყვებით: „მე ბედნიერი ვარ“. მხოლოდ 30-იან წლებში მოდერნისტებმა, რომლებმაც ომი გამოუცხადეს ბურჟუაზიული ვიქტორიანული ინგლისის თვითდაჯერებულ ხელოვნებას, „აღმოაჩინეს“ ჰოპკინსი და გამოაცხადეს იგი თავის წინამორბედად და მასწავლებლად, ერთადერთ ნამდვილ პოეტად ვიქტორიანელთა შორის.

ომის შემდეგ ვიქტორიანული კულტურის მიმართ მკვეთრი მიუღებლობა შეცვალა ნოსტალგიამ დაკარგულ ფასეულობათა გამო, მოდერნისტთა ბევრი შეფასებანი ახლა არასწორად და უსამართლოდ ჩანდა. მაგრამ ჰოპკინსის დიდებას საზოგადოებრივ შეგნებაში მომხდარი ტრანსფორმაციით არაფერი დაკლებია. იგი იზრდებოდა. ამის დამადასტურებელია თუნდაც ასეთი ფაქტი: 1975 წელს, ჰოპკინსის შესანიშნავი პოემის „გერმანიის დაღუპვის“ 100 წლისთავზე, პოეტის ნეშტი გადაიტანეს ვესტმინსტერის სააბატოს „პოეტთა კუთხეში“. ასეთი პატივი ეგებოდათ მხოლოდ ინგლისის ყველაზე გამოჩენილ მწერლებს. ან თუნდაც ეს ფაქტი რად ღირს; დიდ ბრიტანეთში გამოდის 5 აკადემიური ჟურნალი, თითოეული მიძღვნილია ერთი მწერლის შემოქმედებისადმი. აი ეს შესანიშნავი სუთეული: ჩოსერი, შექსპირი, დიკენსი, ჯოისი და ჰოპკინსი. თითოეული ეს სახელი ეპოქაა ინგლისის ლიტერატურის ისტორიაში. მაგრამ რატომაა ჰოპკინსი ამ მწკრივში? მისი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა სომ ძალზე მცირეა. მაგრამ

თ. ს. ელიოტი წერდა, „მისი დიდება, სრულყოფილება გთრგუნავს. შეუძლებელია შექმნა რაიმე ახალი, უნდა ესწრაფოდე შექმნა მხოლოდ მისი შესადარისი“.

მე-20 საუკუნის თვალსაწიერიდან ვიქტორიანული ეპოქა წარმოგვიდგება, როგორც სიმბოლო რწმენისა, სიმყარისა და სიმშვიდისა, მაგრამ თვით ვიქტორიანელებისათვის ეს იყო დრო სწრაფი და უღმრთო გარდაქმნებისა. სამრეწველო რევოლუციის შეტევა იწვევდა „კეთილი ძველი ინგლისის“ გაქრობას. საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო აღმოჩენების მძლავრმა ნიაღვარმა წალეკა რომანტიკული ილუზიები. ყველაზე ძვირფასი ილუზია კი ადამიანია. პიროვნება, „მე“ წარმოსდგა როგორც შედეგი ელემენტარულ ძალთა ურთიერთქმედებისა. მეცნიერების სამყაროში, სადაც სუფევს ფაქტი და ბრმა აუცილებლობა, ადამიანი უმნიშვნელო ერთეულია, ბუნებისათვის მიზნების მიღწევის საშუალებაა, დროის უსასრულო მორევში ქვიშის ნამცეცია.

ადრინდელ დღიურებში, ესეებში ჰოპკინსის სამყაროს შეგრძნება იდენტურია მისი თანამედროვეების მსოფლმხედველობასთან. ყველგან განუწყვეტელი ცვლილებაა, მოძრაობა. — ჰერაკლიტეს „პანტა რეი“ (ყველაფერი მიედინება, ყველაფერი იცვლება) უსახოდ გვევლინება სამყარო ჰოპკინსის ადრეულ პოემებში. ლექსში „ჯერ კიდევ არა“ ვარსკვლავიანი საღამო პოეტს აგონებს „განათებულ ცარიელ ოთახს“. მას აძრწუნებენ „ცარიელი სამყაროს ნათურები“. მეორე ლექსის („ალქიმიკოსი ქალაქში“) გმირი თავის ოთახიდან უთვალთვალავს ადამიანების ქიანჭველისებრ ფუსფუსს, წლის დროთა ცვალებადობას, ცხოვრების უსასრულო, უაზრო ტრიალს. ყველაფერი არსებული წუთიერია, წარმავალია, ხრწნადია, და ამ წარმავლობას, მოკვდავი ადამიანის ხვედრს ჰოპკინსი ომს უცხადებს.

ადრეული პოეტური მცდელობის შემდეგ დგება ხანგრძლივი (შვიდწლიანი) დუმილის პერიოდი. ამ დროის მანძილზე ჰოპკინსი ქმნიდა სამყაროს განქვრეტის საკუთარ სისტემას. ძველბერძნული ფილოსოფია, ნეოპლატონიზმი, ეკლესიის მამათა მოძღვრება, შუასაუკუნეების ფილოსოფია, კათოლიკური დოქტორინა — ყველაფერი ეს წარმოადგენდა აგურებს, რომელთაგანაც იგი აგებდა ახალ სამყაროს, რომელშიც იმეფებდა აზრი, მიზანი, ჰარმონია, მშვენიერება. სწორედ მაშინ გადაიქცა ჰოპკინსი საშუალო დონის პოეტიდან ნამდვილ ოსტატად. შემთხვევითი არ იყო, რომ ფლობერი წერდა: „არის რაღაც ისეთი, რომელიც თვით პიროვნებაზე მაღლა დგას. ესაა მისი წარმოდგენა საგნების ერთობლიობაზე; ხოლო ის ხერხი, რომლითაც პიროვნება გამოსახავს ამ თავის წარმოდგენას, არის ქმნილება, რომელიც თვით ბუნების შექმნის დარია ან მასზე უფრო აღმატებული“.

ჰოპკინსმა პლატონის დახმარებით დაძლია ჰერაკლიტეს „ცვალებადობა“. გრძნობადი სამყარო ისევ არამყარია რჩება მის მომწიფებულ პოეზიაში. აქ ყველაფერი იცვლება და ერთმანეთში გადადის. ესაა სამყარო განუწყვეტელი ქმნადობისა, მაგრამ საფუძვლად მას უდევს მარადიული, იდეალური, უცვლელი სამყარო ღმერთისა. ის, რაც ყოველთვის არის და არასოდეს იბადება. უღმერთოდ მატერია მკვდარი და პასიურია. სამყაროს სული იძლევა ცხოვრების, მოძრაობის, ყოველივე არსებულის შეცნობის უნარს. წარმავალ საგნებში ელვარებს შუქი კოსმოსის სულის ცეცხლოვანი ნივთიერებისა, როგორც ნალვერდელი თიხის ჭურჭელში. ამიტომ მარადიული მეტაფორიზმები ბუნების საგნებისა აღარ იწვევს უიმედობისა და სასოწარკვეთის გრძნობას, რადგან იგი დასტურია ღვთიური შემოქმედებითი საწყისისა.

ნათელია ჰოპკინსის პოეზიის სიხარულით აღსავსე მრავალფეროვანი სამყარო. მასში პოეტმა შესძლო დაემარცხებინა ტრაგიკული გრძნობა, რომელიც გაბატონებული იყო მთელ ვიქტორიანულ პოეზიაში — მარტოობისა და იზოლაციის გრძნობა, ურთიერთ უცნობ, ურთიერთ მკვეთრად განსხვავებული საგნების მირიადების სამყაროში.

სწორედ განსხვავებულობა, რომელიც ერთადერთი საერთო მახასიათებელი თვისებაა

საგანთა, იქცევა მათი ერთიანობის საფუძვლად. ყველა ისინი უნიკალური და განუყოფელი არიან და ესაა მათი ღირებულება. „ეს მე ვარ—აცხადებს თითოეული მათგანი თვით თავისი არსებობით — ამისათვის მოვედი მე ამ ქვეყნად“ (ლექსი „როგორც ცეცხლით მოცული ალკუნი“). ვარსკვლავიანი ცის ხედვა ბადებს გულუბრყვილო ზღაპრების ბატს ცეცხლის კაცუნებისა, რომლებიც ბნელ ტყეში სხედან.

წარმოსახული ასოციაციით ხატება ტრანსფორმირდება უკვე არა ზღაპრულ, არამედ დიდებულ ზმანებაში: ვარსკვლავების ნათება, ესაა სინათლე, ზეშთაგონება, რომელიც აღწევს იმ ბელლის ქურქუტანებში, სადაც იმყოფებიან ქრისტე და მისი მოწაფეები. ვარსკვლავები უკვე აღარ წარმოადგენენ „ცარიელ, შიშისმგვრელ სამყაროს ნათურებს“, არამედ სიმბოლოა მაცოცხლებელი ქეშმარიტებისა (ლექსი „ვარსკვლავიანი ცა“).

დიდებულია კირკიტა ფრენის ღროს, მაგრამ ასევე მშვენიერია უბრალო საგნები — ნაკვერცხალი, სახნისი, მიწის კოშტი (ლექსი „კირკიტა“). ყველა ეს საგნები ქმნიან ყოფიერების დიდებულ ჯაჭვს, რომელიც მიემართება თვით ღმერთისაკენ. მსოფლიოს სულის სიცოცხლის მფრქვეველი ცეცხლი წარმოადგენს ღერძს ყოველი არსებულის ყოფიერებისა. ბუნება პოეტს წარმოუდგენია როგორც ცეცხლოვანი ფეიერვერკი — ღვთაების სიდიადის განსაზიერება (ლექსი „ღმერთის სიდიადე“).

კონფლიქტი თითქოს დაძლეულია. მაგრამ გამარჯვება დროებითია. პერაკლიტესეული „პანტა რეი“ ყოველთვის რჩებოდა ჰოპკინსის პოეზიაში.

ჰოპკინსმა თავის პოეტურ განვითარებაში გაიმეორა ბევრი პოეტის ბედი. ფრედი წერდა, რომ ღმერთის და ბუნების ცნებები — ყველაზე სენტიმენტალური და ხანმოკლე ილუზიები — ნუგეშად ევლინებიან ადამიანს, რომელსაც გააზრებული აქვს წარმავლობა და ამაოება საკუთარი არსებობისა.

თანდათან ქრება მრავალფეროვანი მგრძნობიარე სამყარო, ქრება რწმენა ბუნებაში ღმერთის არსებობისა. ის ისევ ხდება ბნელი და უენო, ხოლო ბუნების „ენა“ — ადამიანის ცხოვრება — საცოდავი და სასაცილოა. პერაკლიტესეული ცეცხლის განვითარების ფაზები იწყებენ ჰოპკინსის მხატვრული ხედვის განსაზღვრას.

ლექსში „სიბილას ხელნაწერიდან“ მზის ჩასვლის აღწერა იქცევა სიმბოლოდ როგორც ადამიანის არსებობისა, ისე გრძნობადი სამყაროს ბედისა. ნაცრისფერი საღამო (სიკვდილი) თავისი ერთადერთი უღიმღამო ფერით განუწყვეტლივ ცვლის სამყაროს მრავალფეროვნებას. ჰოპკინსი — მხატვრული სიტყვის დიდებული ოსტატი — ბრწყინვალედ გადმოსცემს პროცესის გარდუვალობას ერთადერთი ზმნით, რომლის ყველა მნიშვნელობის აქტივიზირება ხდება ტექსტში: ეს ფიზიკური ძალის ხარჯვაცაა, ნებისყოფისაც, გულში ჩაკვრაც, თანდათანობით შეღწევაც, შებუღრვაც. პოეტისათვის უკვე მიუღწეველია მისი უფრო აღრინდელი ლექსების მტკიცე რწმენა და თვითდაჯერებულობა. იმისათვის, რომ დაიბრუნოს ეს რწმენა, აუცილებელია ხანგრძლივი, მტანჯველი მუშაობა. ეს განსაკუთრებით ნათლად ჩანს გვიანდელ საპროგრამო ლექსში, სადაც პერაკლიტეს „პანტა რეი“ ჩნდება თვით სათაურში: „ბუნება პერაკლიტეს ცეცხლია და აღდგომის მარადიული იმედი“. სონეტი იწყება ნათელი ხატებით, რომელიც გამოწვეულია ავტორის შემეცნებაში ქარიანი, მზიანი დღის ხედვით. ესაა ყოველ წუთს ღრუბლების ფორმათა ცვლა და შუქჩრდილის ციმციმი. მოუსვენარი ქარი შლის გუშინდელი ქარიშხლის ყველა კვალს. ყველაფერი იცვლება, ყველაფერი მოძრაობაშია. ბუნების მარადიული მოძრაობა იწვევს პერაკლიტეს ცეცხლის ასოციაციას. „ცეცხლი არსებობს მიწის სიკვდილით, ჰაერის არსებობს ცეცხლის სიკვდილით, წყალი არსებობს ჰაერის სიკვდილით, მიწა — წყლის სიკვდილით“. ყველაფერი ჩაინთქმება ამ ცეცხლით, რომ აღგილი დაუთმოს ახალს, რომელიც თავის მხრივ ილუბება მასში.

შეცხედად პოეტი ამჩნევს, რომ ქარი მზესთან კავშირში შლის წინმიმავალი ადამი-
ანის კვალს. ეს კვალი ჰოპკინსისათვის იქცევა ადამიანის არსებობის სიმბოლოდ. ადა-
მიანი ჩათრეულია ცვალებადობის, ბრძოლის მარადიულ პროცესში. ის მხოლოდ ნაპე-
რწკალია ბუნების მარადიული ცეცხლისა, რომელიც შთაინთქმება სიკვდილის წყვდი-
ადში. ბუნება ართმევს ადამიანს პრეტენზიას რაიმე ღირსებაზე და მუდმივობაზე.

განწყობილების ცვალებადობა გადმოიცემა რიტმის შეცვლით: ენერგიულიდან
ხდება მძიმე, შენელებული, ისინი აძლიერებენ უიმედობის, სიცარიელის გრძნობას.

და მაინც, პოეტი უეცრად აწყვეტინებს თავის თავს: „კმარა!“ ის ხედავს სინათლის
მარადიულ სხივს, მანათობელ ვარსკვლავს, ფიქრი იმის შესახებ, რომ ქრისტემ მსხვერ-
პლად მიიტანა თავისი თავი ადამიანებისათვის, ახსენებს მას ადამიანის არსებობის მნი-
შვნელობას. ჰოპკინსი ოსტატურად გადმოსცემს სულის გრძნობათა გრადაციას. დასა-
წყისში იმედის ხმა ჰგავს მწყემსის საყვირის ხმას, რომელიც გადაიზრდება ბუკის
ხმად. ის ბრძოლაში იწვევს სიკვდილს, თუმცა მოკვდავი მარსი წილად ხვდება ჭია-ლუ-
ებს და ბერძნული ცეცხლი მის შემდეგ ტოვებს ფერფლს, მარადიულად რჩება ადამი-
ანის სული, რაც ადამიანს ღმერთების დარად აქცევს.

სონეტის ბოლოს ადამიანის დამამცირებელ თვისებებს რომ ჩამოთვლის, ვკითხუ-
ლობთ: „ეს ყმაწვილი სასაცილოა, თიხის ქოთანია, სულელია, ნაფოტია, უკვდავი
აღმასია...“ სონეტის ბოლო ბწყარი იმეორებს ამ სიტყვას, თითქოს ხელახლა აღასტუ-
რებს, აძლიერებს მის დაბოლოებას: „უკვდავი აღმასია“.

ადამიანის სული უკვდავი, უცვლელი აღმასია ბუნების ცეცხლში. მიუხედავად ფი-
ნალის საზეიმო დაბოლოებისა, სონეტი ამბივალენტურ, ერთმანეთის გამომრიცხავ გან-
წყობილებას ტოვებს: იმედისა და სასოწარკვეთილებისა. უკანასკნელი უფრო ძლიერია
გვიანდელი დროის სხვა ლექსებში.

ცივი და უნაყოფოა „ზამთრის სამყარო“, რომელმაც შეცვალა ადრინდელი ლექ-
სების მარადიული გაზაფხული. ასევე უნაყოფოდ და ფუჭად მიაჩნია ჰოპკინსს თავისი
ცხოვრება. მაგრამ საქმე სულ სხვანაირად წარიმართა: სიკვდილმა ვერ შესძლო ჩაექრო
ჰოპკინსის სულის ელვარება. პოეტის სიტყვებით რომ ვთქვათ, მისი „სულის ნათელი
ანათებს უკუნეთში, რომელიც გარს გვახვევია“.

ჯეგალ ჯაყელი

«იქნებ გახსოვარს...»

ღალი თოთაძის პოეტურ ხილვათა სამყაროში ორი საწყისი შეეხალა ერთმანეთს. რა არის ეს ორი საწყისი? პირდაპირ რომ ვთქვათ, ეს არის შინაგანი წინააღმდეგობანი. ერთი თავისთავიდან გასვლას ესწრაფვის, ხოლო მეორე თავისთავში დარჩენას, რამდენადაც პირველი მეტისმეტად სასიამოვნო ოპტიმიზმით ხასიათდება, იმდენად მეორე ილტვის თავისთავში ჩაკეტივსაკენ და როგორმე აღწევს კიდევ. იგი ამბობს, „მე აღარ მინდა თავისთან დავრჩე, გავუმასპინძლდე ტკივილს და ვარამს“.

ამ სტრიქონების დაუდეგარი, მებრძოლი სული უმალ ღუნდება სტრიქონებში, რომელიც პოეტურად მეტად საინტერესოა, მაგრამ შინაგანად მომეტებული სევდით ხასიათდება. „...დამსვი შენს გულთან მწუხარე და შავით მოსილი, როგორც წაქცეულ წმინდა ხეზე მოზარე შაშვი“, ან: „დაჩაგრულ სისხლში, როგორც ქართლში მონღოლის ცხენი, სასოწარკვეთა შემორბის და ვერავინ მშველის“. როგორც ზემოთ ვთქვით, ეს სტრიქონები პოეტური თვალსაზრისით მშვენიერია, მაგრამ ფერფლგადაცლილი, გაშიშვლებული ბოჭემურ-რომანტიული დარდით მეტად მძიმეა ისეთი ახალგაზრდა და თანაც გამორჩეულად ნიჭიერი პოეტისათვის, როგორიცაა ღალი თოთაძე. ღალი თოთაძეს მხოლოდ ლექსებით ვიცნობ, მაგრამ მისი შემოქმედება მაძლევს საშუალებას დავიჯერო, რომ იგი მთელი პოეტური და მოქალაქეობრივი შეგნებით აღიჭურვება და ახალი ძალით, რწმენითა და იმედით აღივსება ისევ და ისევ საყვარელი სამშობლოს სამსახურად. იგი საყურადღებო პოეტი რომ არ იყოს, მოცემულ ალტერნატიულ საწყისთა შორის რომელიმეს გამორჩევას არ შევუდგებოდი. საკმარისია თვალი გადავავლოთ მის ახლახან გამოცემულ კრებულს „ტაძარ-ჩიტებს“, ამაში დავრწმუნდებით. მაინც რა არის მასში მთავარი? — პოეტური ინდივიდუალობა, მეტაფორული აზროვნება და მხატვრულ სახეთა დახვეწილობა. მისი პოეტური შემართებისათვის უცხოა „საპაერო ორმოები“, სადაც კურსს მოწყვეტილი „ლაინერი“ წუთით „ვარდება“. მართალია, იგი მაღლე აღიდგენს სიმაღლეს, მაგრამ მცირე ხნით დაბლა მაინც ეშვება. ასეთი საპაერო ორმოები არ გააჩნია ღალი თოთაძის პოეტურ აზროვნებას. მისი ლექსები ყოველთვის ამალღებული კურსით მიდის და თითქმის ყველა რეგისტრში ისე უღერს, როგორც ჩაუთქვა. იშვიათად, რომ სიტყვა, ფრაზა ან სტრიქონი გაეურჩოს და არ დაემორჩილოს. იშვიათად, რომ მეტაფორა აუკოჭლდეს, მხატვრულმა სახემ ვერ აითვისოს საჭირო სიღრმე ან პოეტურმა წარმოსახვამ და შემეცნებითმა ნაკადმა ბინდი მოიბუროს. ქეშმარიტი ხელოვნება შემეცნებითს გარდა აღმზრდელობითს, საკომუნიკაციო და ესთეტიკურ პრინციპებსაც უნდა ემსახურებოდეს. მოცემულ კრებულში აღმზრდელობითი და საკომუნიკაციო თუ მოსუსტებს, სამაგიეროდ, შემეცნებითი და ესთეტიკური მხარე სრულად მოწესრიგებულია. მით უფრო გასაკვირიცაა, რომ ღალი თოთაძე ხალხური სიბრძნის მირონით არ ნათლავს თავის ლექსებს. და თუ ოდესმე ეს ლექსები მკითხველამდე გზას ნელა გაიკვდივენ, მიზეზი სწორედ ეს იქნება. არადა, სიბლიან მეტაფორებთან ეს „მირონ-

გრამა.

ახლა მშვენიერ მეტაფორებსა და მხატვრულ სახეებს გადავხედოთ:

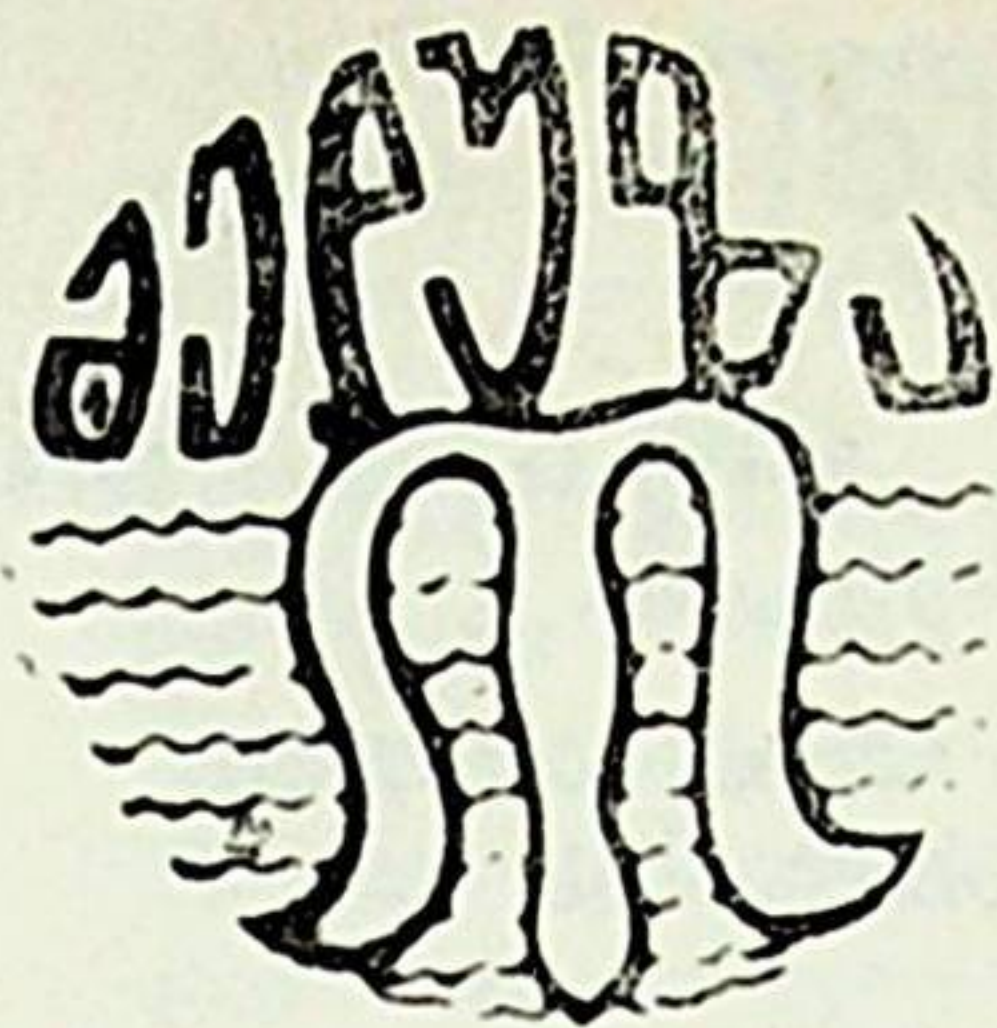
„...და ალუბალი ორთქლის ტკბილი უფსკრულებიდან გულის სისხლივით შედედებულ მზეს ამოიღებს“, „ჩამოვარდნილი ვარსკვლავით ჩაიფრენს ჩემში სილამაზე და მისი შუქის წინაშე ვტირი“, „ამ ბაღში მხოლოდ შაშვი გალობს, ვით ნაღვერდალი, მისი ხმა ხშირად ნაცარწყარილ ყელიდან კვესავს“, „ჭერ ვარდის ბუჩქი, მაისის მზით გაღაღებული, ანათებს სისხლის გაქვავებულ შადრევნებივით“, „თითქოს წითელა ბატონები შეჰყროდეს მინდორს, გამოყრილი აქვს ტანზე უხვად ნამი და მარწყვი“, „ხანდახან გული ისე ლაღად, ამაყად მიცემს, თითქოს დიდგორით დაბრუნებულ ლაშქარს ვუცქერდე“, „მიუკრავს მკერდზე მოკრძალებით ბოლო სიმწვანე, როგორც იესო ნაღვლიან და შემკრთალ მარიამს“, „შიშის აღმძვრელი საყვარელი ზამთრის ტყეები მიცქერდნენ სიზმრად მგლის დიდი და ცხელი ხახიდან“, „რა მტანჯველ სურნელს გამოსცემს გული ფეხდანადგამი მწიფე მარწყვივით“, „წარმართულ ტაძარს მოჰგავს შინდი გაზაფხულობით“.

ღალი თოთაძის მხატვრული არსენალი მდიდარი და მრავალფეროვანია. იგი გამოირჩევა სისადავესა და პრიმიტივიზმს. პრიმიტივიზმი ყველგან აუტანელი და მოუთმენელი აღმოჩნდა, გარდა ჯადოქარი ფერმწერის ნიკო ფიროსმანისა, რომელმაც თავისი მიმართულება შექმნა... მაგრამ უბრალოება კარგი საქმეა. იგი ძნელად მისაღწევია. პოეზიას არ უყვარს სილოგიზმები და ლოგიკური წინამძღვრებით დაგვირგვინებული დასკვნები, იგი მხატვრული სახეებით აზროვნებაა, მაგრამ ამ მხატვრულმა აზროვნებამ არ უნდა შექმნას ხელოვნური ბარიერი ლექსის თავისუფალი, დაუბრკოლებელი აღქმისა. ამიტომ საჭიროა ზრუნვა ლექსის სიცხადისათვის, რასაც ავტორი, იმედია, ხალხის ნიჭის წყალობით მომავალში გადასწვდება და გაითავისებს.

კარგი კრებულია „ტაძარ-ჩიტები“. იქნებ ვინმემ თქვას, ამავე სათაურის ლექსი, დაბეჭდილი კრებულში, არაფრით გამოირჩევა სხვა ლექსებისაგან, ვაი თუ — პირიქით! და რატომ მაინც და მაინც ეს გამოვიტანეთ კრებულის სათაურადო. ყველას თავისი მოსაზრება აქვს. ავტორსაც, და ეს მისი საქმეა. სიტყვამ მოიტანა და, კრებულში არის ერთი საინტერესო ლექსი „პოეტი-ჩიტი“. მასში ვკითხულობთ: „ნუ გათათრდები! დასძახოდა ტყვეთა ქარავნებს“. შემონახულია გადმოცემა, რომლის მიხედვითაც „მისირის“ ჩიტი მუჰაჯირებს მიაცილებდა და ჩამოსძახოდა: „ნუ გათათრდები“. ზედმეტი არ იქნება მკითხველმა იცოდეს, რომ ხსენებული ლექსი ამ გადმოცემით არის შთაგონებული.

საინტერესო კრებულია „ტაძარ-ჩიტები“. თუ წაიკითხავთ, თვითონ დარწმუნდებით.

მე, ავტონსპექტორი და ალკოჰოლი

— წამოხვალ ქორწილში? — მკითხა მეგობარმა და მანქანას ხელი გადა-
უსვა.

— აბა არა! — ვუპასუხე მე.

თამადამ სუფრას გადახედა და თვალი პირდაპირ მე დაინადგა.

— ახალგაზრდა! — მომმართა მან.

— ბრძანეთ, — ვთქვი მე.

— ალავერდი შენთან...

— არა ვსვამ, ბატონო, მძღოლი ვარ.

— შენს დანგრეულ „მოსკვიჩზე“ უკეთესი არაა ჩემი „ფოლცვაგენი?“.

— რა თქმა უნდა, ბრწყინვალეა, მაგრამ...

— დაუსხით! — ბრძანა თამადამ.

ავტონსპექტორმა გამაჩერა.

— საბუთები!!!

— ვერ ხედავ, პირადობის მოწმობაა!

— დიდი კაცი ყოფილხარ.

— ჰოდა, დიდ კაცთან პატარა კაცსა...

— დიახ, ბატონო.

— და, საერთოდ, მე ლიტერატორი ვარ... იუმორისტი.

— ესე იგი, მწერალი, მაგრამ კითხვაც ხომ იცი?

— ვიცი!

— ჰოდა, წაიკითხე, როდესაც გამოფხიზლდები, — მითხრა და ქაღალდი
გამომიწოდა.

უცვებ გონს მოვევე. ეს ის ქაღალდი იყო, რომელსაც „აქტი“ ჰქვია და
მართვის მოწმობის სამი წლით ჩამორთმევას რომ ითვალისწინებს.

„ღავით აღმაშენებლის“ სტუმრები

საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს ფლოტს ახალი ხომალდი შეემატა. მას ერთიანი საქართველოს დიდი მეფის ღავით აღმაშენებლის სახელი ეწოდა. გემის კურთხევის დღეს გამოითქვა მოსაზრება, რომ ეკიპაჟის შეფობა ეკისრა რომელიმე შემოქმედებით ორგანიზაციას. ამ საინტერესო წამოწყებას მხარი დაუჭირეს მწერალთა კავშირის აქარის ორგანიზაციამ, ჟურნალისტთა კავშირმა.

ღავით აღმაშენებლის ხსენების დღეს. გემზე გაიმართა შეხვედრა, რომელზეც გემის კაპიტანს ზურაბ პატარიძეს გადასცეს ღავით აღმაშენებლის პორტრეტი, მისი ავტორია აქარის დამსახურებული მხატვარი ზურაბ ხაბაძე. ეკიპაჟს სამახსოვრო საჩუქრები გამოუგზავნეს ბათუმის პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლემ, ხილეულის წყლებისა და ლუდის ქარხანამ, ქალაქის სხვა ორგანიზაციებმა.

რუსთაველის პრემიის ლაურეატმა, პოეტმა ფრიდონ ხალვაშმა ეკიპაჟს საჩუქრად მიართვა ქართველი მწერლების წიგნები. საკუთარი ნაწარმოებები მოიტანეს მწერლებმა შოთა როყვამ და ჯემალ ქათამაძემ.

კულტურის ფონდის ბათუმის საქალაქო ორგანიზაციის თავმჯდომარემ, დოცენტმა იური ბიბილეიშვილმა ეკიპაჟს გადასცა ალბომი „აქარა“, აგრეთვე სხვა წიგნები.

ჟურნალისტმა ნუგზარ ჯაფარიძემ აღნიშნა, რომ კარგი იქნება თუ გემის ეკიპაჟი გამოთქვამს სურვილს, გახდეს კოლექტიური წევრი ღავით აღმაშენებლის საზოგადოებისა. ამ საზოგადოების წევრობის სტატუსი მეზღვაურებს საშუალებას მისცემს უფრო მჭიდრო კონტაქტები დაამყარონ ჩვენს საზღვარგარეთელ თანამემამულეებთან, იღვაწონ ქროველი ერის კუთვნილი ისტორიული

ღირებულების მქონე ნივთების სამშობლოში დასაბრუნებლად.

შეიქმნა ლიტერატურული ბაერთიანება

ბათუმის რკინიგზელთა კლუბთან შეიქმნა ლიტერატურული გაერთიანება, რომელშიც ახალბედა ავტორებთან ერთად გაერთიანდნენ ბათუმში მოღვაწე ცნობილი მწერლები. გაერთიანებას სათავეში ჩაუდგა პოეტი შოთა ზოიძე.

გაერთიანების სამუშაო გეგმაშია აკაკი წერეთლისა და იაკობ გოგებაშვილის 150 წლისთავის, 9 აპრილის ტრაგედიისადმი მიძღვნილი საღამოების მოწყობა. განიხილავენ აგრეთვე ახალბედა ავტორების ხელნაწერებს, გამომცემლობა „საბჭოთა აქარის“ მიერ დასტამბულ პოეტურ და პროზაულ კრებულებს, განზრახულია ხელნაწერი ჟურნალის დაარსება და ბევრი სხვა.

გაერთიანებამ საჩაროდ განიხილა პოეტ ღვარდგიშვილის ლექსების წიგნი „პერმესის ღირა“. მოხსენებით გამოვიდა ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი პოეტი ჯემალ ჯაყელი. წიგნის ავტარგზე ისაუბრეს უუუუნა ხაჭიშვილმა, ნოდარ მოდებაძემ, რამაზ სურმანიძემ, რუსუდან ჯინჯიხაძემ, ჯემალ ქათამაძემ, ღვარდგიშვილის ლექსები წაიკითხეს კლუბთან არსებული ჭრა-კერვის სკოლის მეორე და მესამე კურსის მსმენელებმა მაგული ბერიძემ და ნუნუ თავდგირიძემ, ნორჩმა მკითხველმა მაია რუხაძემ წაიკითხა საბავშვო ლექსები. დასასრულს სიტყვით გამოვიდა პოეტი ღვარდგიშვილი.

„ტბეთი“ თურქეთში

შარშან ფირმა „შანვერ ტურიზმის“. მიწვევით თურქეთში იმყოფებოდა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ქორეოგრაფიული ანსამბლი „ტბეთი“.

ბათუმელმა სტუდენტებმა პირველი კონცერტი გამართეს ქალაქ სამსუნის სპორტის სასახლეში, რომელიც ორიათას კაცს იტევს. აღსანიშნავია, რომ რამდენიმე თვით ადრე ამ დარბაზში მაყურებლების წინაშე წარსდგა აქარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი. ბუნებრივია, ეს სტუდენტებს დიდი პასუხისმგებლობის წინაშე აყენებდა. სამსუნში ბოლო კონცერტი უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში გაიმართა. აქაც დიდი წარმატება ხვდათ. კონცერტის ბოლოს დელეგაციის და ანსამბლის ხელმძღვანელები ნ. ვერძაძე და ჯ. ჩიჩუა მიიღო უნივერსიტეტის რექტორმა პროფესორმა მ. საგლამმა და გულითათი მადლობა გადაუხადა მათ. სტუმრებმა და მასპინძლებმა გაცვალეს სუვენირები.

მეორე ქალაქი, სადაც ანსამბლი „ტბეთი“ გამოვიდა, იყო ფათსა, სადაც მოსახლეობის უმრავლესობა ქართველობაა. მართალია, აქ კონცერტი არ იყო დაგეგმილი, მაგრამ იქაური ქართველების თხოვნით იმპრესარიომ ალი გოგიტიძემ ყველაფერი იღონა. რათა „ტბეთი“ მათ წინაშე გამოსულიყო. კონცერტს დიდი წარმატება ხვდა. სცენაზე გამოჩნდა ყვავილები გოგიტიძეებისაგან, ინაიშვილებისაგან, ფუტყარაძეებისაგან, მგელაძეებისაგან და ა. შ.

შემდეგი საგასტროლო ქალაქი უნიე იყო. კონცერტები გაიმართა სპორტის სასახლეში. აქაც ბევრი ქართველი დაესწრო. ბათუმელებს წარმატება ხვდათ ასევე ქალაქ ორდუში. ამ ქალაქიდან დაიგეგმა ექსკურსიები ტრაპიზონსა და რიზეში, სადაც დაათვალიერეს ღირსშესანიშნავი ადგილები.

„ტბეთმა“ ბოლო კონცერტი გამართა ქალაქ ხოფაში.

იბერიელების წარმატება

თბილისში ჩატარდა კინომოყვარულთა ფილმების რესპუბლიკური კონკურსი. იგი მოაწყო საქართველოს პროფსაბჭოს კინომოყვარულთა კლუბ-ლაბორატორიამ. კონკურსში მონაწილეობდნენ საქართვე-

ლოს სხვადასხვა ქალაქისა და რაიონის მოყვარული კინოსტუდიები და ცალკეული პირები.

უიურის შემადგენლობაში შედიოდნენ რეჟისორები ნელი ნენოვა, ოთარ კობერიძე და სხვები.

აქარის პროფკავშირების კულტურის სასახლის კინომოყვარულთა სახალხო სტუდიამ „იბერიამ“ (ხელმძღვანელი თემურ ბეჟანიძე) ამ კონკურსზე ორი ფილმი წარადგინა. „ჩემი წლები ჩემი სიმდიდრეა“, რომელიც 132 წლის შუახვეულ მევლულ დავითაძეზე მოგვითხრობს და „იქმნენ ნათელი“, რომელიც ღვთისმშობლის ეკლესიის კურთხევას მიეძღვნა. მათი რეჟისორი და სცენარისტია თემურ ბეჟანიძე, ხმის ოპერატორი — სპარტაკ ანთაძე. ფილმის შექმნაში მონაწილეობდნენ კინომოყვარულები ჯამბულ კალაძე და ოლეგ კროპაჩოვი.

იბერიელებმა საქართველოს კინომოყვარულთა ცენტრალური სტუდიის დიპლომი და 2000 მეტრი კინოფირი დაიმსახურეს.

ახლახან გამოვიდა

„ნაკადულმა“ გამოსცა მწერალ ვახტანგ ახვლედიანის საბავშვო მოთხრობების კრებული „ბომბო“. მასში წარმოდგენილია 13 მოთხრობა, რომლებიც ასახავს ბავშვების სულიერ სამყაროს, მათს ფიქრსა და ოცნებას.

— „რამდენი ხანია მინდოდა თქვენთვის მომეძღვნა წიგნი, — წერს ავტორი. — არ დაგიმაღავთ, მეშინოდა, ვაითუ ვერ შევძლებ-მეთქი. ამიტომ, დიდებისათვის რომ დავწერდი, შიგადაშიგ საბავშვო მოთხრობას და ზღაპარსაც გამოვურევდი ხოლმე.

თანდათან შევუთამამდი...

ასე შეიქმნა ეს პატარა კრებული.

თქვენ გაიცნობთ ბიჭუნას, რომელსაც ძალიან უყვარს სიმღერა, ფიქრიან გონას ქეთევანს, ანცსა და მამაც თხა კიკოს, გულითად ძაღლს ბომბოს. წაიკითხავთ, რა ფათერაკები შეეშთხვათ

ბააღურსა და ეკატერინეს ქვეყანაში, რომელსაც ერქვა მეტად უცნაური სახელი — ჯანდაბა...

ჩემო კარგებო, თუ მოგეწონათ ეს წიგნი, ჩემზე ბედნიერი არავინ იქნება მთელ ქვეყანაზე.

მაშინ მეც დამიმეგობრებთ, ალბათ...

მე კი ძალიან მინდა თქვენთან მეგობრობა.

წიგნის რედაქტორია რ. ჩირაძე, მხატვრულად გააფორმა ზ. ლეისაძემ.

* * *

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობამ მკითხველს მიაწოდა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის პრორექტორის დოცენტ ნური ვერძაძის მონოგრაფია „ლექსის ენა და თარგმანი“. ნაშრომში შეპირისპირებითი ანალიზით განხილულია ნ. ბარათაშვილის, ი. ჭავჭავაძის, ვაჟა-ფშაველას ენობრივ-სტილისტურ თავისებურებათა გადატანის საკითხი უკრაინულ ენაში. ავტორი თანმიმდევრობით გვაცნობს უკრაინელი მთარგმნელების ი. კულსკის, მ. ბაჟანის, ი. კარსკის, დ. პალამარჩუკის, მ. ვიგრანოვსკის, ო. გონჩარის, ო. ნოვიცკის, ა. მალაშკოს დამსახურებას ამ საქმეში.

ქართული და უკრაინელი ხალხების ლიტერატურული ურთიერთობის შესწავლაში დიდი ღვაწლი შეიტანეს ლ. ასათიანმა, ა. ბარამიძემ, ო. ბაქანიძემ, თ. ბუაჩიძემ, ვ. იმედაძემ, ბ. ჟღენტმა, ი. ლუცენკომ, ტ. რუხაძემ, ნ. აბესაძემ. უკრაინაში საბჭოთა ხალხების ლიტერატურულ თარგმანთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მე-19 საუკუნის ქართული პოეზიის უკრაინულ თარგმანებს, რომელთა შესწავლასაც ეძღვნება ნური ვერძაძის შრომა.

მონოგრაფია დიდ დახმარებას გაუწევს ლექსის ენისა და პოეტური თარგმნის შესწავლით დაინტერესებულ მკითხველს.

ნაშრომის რედაქტორია ო. ბაქანიძე, რეცენზენტები — ს. ფალავა და ნ. ვაჟანიძე.

საქართველოს სსრ სახალხო განათლების სამინისტროსა და ესთეტიკური აღზრდის რესპუბლიკური ცენტრის გრიფით გამომცემლობა „განათლებამ“ დაბეჭდა აქარის ასსრ მასწავლებელთა დახელოვნების ინსტიტუტის განყოფილების გამგის აკაკი ზოიძის ნაშრომი, რომელსაც „კვალი ნათელი“ ჰქვია.

ნაშრომი მოგვითხრობს ქ. ბათუმის პირველი საშუალო სკოლის პედაგოგიკტივის და მათი ყოფილი ხელმძღვანელის, საქართველოს სსრ სკოლის დამსახურებული მასწავლებლის დავით მახარაძის ცხოვრებასა და პედაგოგიურ მოღვაწეობაზე.

შეხვედრა ოზურგეთის თეატრში

ამ რამდენიმე ხნის წინათ ოზურგეთის რაიონის ექაღიის საქალაქო კულტურის სახლის დირექტორის ნუნუ მემარნიშვილის ინიციატივით ა. წუწუნავას სახელობის სახელმწიფო თეატრში შესვედრა მოუწყვეს აქარის ასსრ კულტურის დამსახურებულ მუშაკებს გრიგოლ ერეკოვს, შალვა ღარჩიასა და იური თავბერიძეს.

შესვედრაზე სიტყვით გამოვიდნენ ოზურგეთის კულტურის განყოფილებას გამგე ლენერი გოგუა, საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ალექსანდრე ჭიჭეიშვილი, მწერლები ქემალ ქათამაძე და ნოდარ მოდებაძე.

კონცერტში მონაწილეობდნენ ბათუმის განათლების მუშაკთა სახლის მეჩონგურე გოგონათა ანსამბლი „ციცინათელა“, მეხანძრეთა ანსამბლი, თავბერიძეთა ოჯახი, ოზურგეთის კულტურის სახლის ანსამბლი „შვიდკაცა“, „წყარო“ და, რასაკვირველია, სტუმრები — გ. გრეგოვი, შ. ღარჩია და ი. თავბერიძე.

შეხვედრას, რომელმაც ძალზე საინტერესოდ ჩაიარა, ბევრი მაყურებელი დაესწრო.

ფასი 40 კპპ.

6228 / 78

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„Ч О Р О Х И“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118